

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

АЗАРОВА АННА АНДРІЇВНА

УДК 343.97+343.85

**ДИСЕРТАЦІЯ
КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ЗАПОБІГАННЯ
ЗАВІДОМО НЕПРАВДИВИМ ПОВІДОМЛЕННЯМ ПРО ЗАГРОЗУ
БЕЗПЕЦІ ГРОМАДЯН, ЗНИЩЕННЯ ЧИ ПОШКОДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ
ВЛАСНОСТІ**

12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право»

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **А. А. Азарова**

Науковий керівник **Левченко Юрій Олександрович**,
кандидат юридичних наук, доцент

Київ–2020

АНОТАЦІЯ

Азарова А.А. Кримінологічна характеристика та запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2019.

Дисертація присвячена проблемним аспектам та особливостям кримінологічної характеристики та запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності.

Розглянуто стан наукового розроблення проблем запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, воно визначається як об'єкт кримінологічного вивчення, досліджуються деякі аспекти методології його вивчення. Крім того, аналізуються проблемні аспекти кримінальної відповідальності за ці злочини. Зазначається, що завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності на сьогодні становлять високу суспільну небезпеку, оскільки внаслідок їх вчинення трапляються перебої у нормальній діяльності організацій і установ, а також відволікаються сили і засоби правоохоронних органів і служб, які повинні надавати допомогу в екстремальних ситуаціях.

Одним з важливих аспектів, який істотно впливає на проблему удосконалення кримінальної відповідальності за завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення та пошкодження об'єктів власності, полягає в дослідженні природи і виникнення цього злочину. Воно наче є похідним від реального тероризму, від реальної небезпеки загрози вибуху, від якої час від часу здригається вся світова

спільнота. І, отже, повністю це явище найближчим часом викоренити не вийде, так як поки не перемогти і реальний тероризм. Саме тому в умовах сучасності наші зусилля повинні бути спрямовані на скорочення кількості вчинених неправдивих повідомлень про вибухи, і для досягнення цієї мети слід досліджувати причини, за якими існує досить суворе кримінальне покарання не зупиняє злочинців.

У роботі були досліджені елементи кримінологічної характеристики завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. Серед елементів кримінологічної характеристики виділено деякі статистичні показники (динаміка, стан та структура), характеристику особи, яка повідомляє завідомо неправдиву інформацію про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, а також комплекс детермінант, або причини та умови вчинення аналізованих злочинів.

Статистичні показники свідчать про зростання вчинених завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. Особливо стрімке збільшення їхньої кількості спостерігалось протягом 2019 року. Стосовно кримінологічної характеристики осіб, які вчиняють аналізовані злочини, варто відмітити зниження кількості неповнолітніх серед них, що є позитивною тенденцією у загальних рисах. Детермінаційний комплекс завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності відрізняється різноманітністю та не є вичерпним. У роботі виділені наступні групи факторів детермінації цих злочинів: соціально-економічні, політико-правові, морально-психологічні.

Досліджуються особливості запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності на загальносоціальному та спеціально-кримінологічному рівнях, а також питання взаємодії правоохоронних та інших державних органів у цій діяльності.

Загальносоціальне запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності не може бути окремим від загальносоціального запобігання злочинам узагалі. Заходи, що використовують на цьому рівні запобігання, сприяють покращенню соціального та економічного життя громадян в країні, підвищенню рівня відповідальності у суспільстві.

На підставі вивчення та аналізу існуючих систем запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, а також сучасних детермінант вчинення цих злочинів, запропоновано класифікацію заходів загальносоціального запобігання аналізованих злочинних діянь: заходи соціально-економічного характеру (поліпшення умов життя населення, забезпечення зайнятості та гарантування оплати праці громадян та ін.); заходи політико-правового характеру (стабілізація у політичній сфері, гармонізація законодавства, підвищення рівня розкриття злочинів тощо); заходи морально-психологічного характеру (вплив на морально-ціннісні установки у суспільстві, підвищення рівня соціальної відповідальності, зниження рівня агресивності та жорстокості серед громадян та ін.).

Ефективне спеціально-кримінологічне запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності повинно передбачати здійснення комплексу заходів, головною та єдиною метою яких є усунення причин та умов, які сприяють вчиненню цих злочинів. Реалізація заходів запобіжної діяльності на цьому рівні відбувається шляхом розроблення, опрацювання та втілення різноманітних планів, програм, стратегій, що повинно здійснюватися державними та недержавними органами. У межах дослідження запропоновані наступні шрупи заходів: загальні заходи, а саме – створення банків даних осіб, які були причетні до вчинення цих злочинів; аналіз існуючих відомостей в аналітично-інформаційних пошукових системах правоохоронних органів; надання консультативної допомоги населенню; організаційні заходи –

запровадження звітування керівників підрозділів перед громадськістю про прийняті рішення у кримінальних провадженнях; проведення спільних нарад керівниками підрозділів Національної поліції щодо перебігу розслідування виявлених злочинів, також у цій групі виокремлено заходи організаційно-технічного характеру – забезпечення правоохоронних органів засобами зв'язку, комп'ютерним обладнанням, пошуковою й оперативною технікою та ін.); практичні заходи – перевірки осіб, які були обвинувачені у подібних злочинах, але звільнені від покарання; запровадження систем відеоспостереження на особливо важливих об'єктах тощо.

У дослідженні запропоновано заходи спеціально-кримінологічного запобігання завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності умовно розділити на два блоки: заходи, які спрямовані на усунення і нейтралізацію впливу детермінант вчинення аналізованих злочинів, і заходи індивідуальної роботи для запобігання цим злочинам стосовно тих осіб, які вже їх вчиняли чи вчиняють. У перший блок варто включити такі заходи: організаційні (удосконалення підготовки працівників правоохоронних та інших органів, проведення лекцій, бесід, інструктажів з громадськістю стосовно недопущення протиправної поведінки, публікація у ЗМІ інформації про збитки, які спричиняються цими злочинами, забезпечення правоохоронних органів матеріально-технічною базою тощо), правові (удосконалення кримінальної відповідальності за ці злочини, удосконалення практики призначення покарання, удосконалення системи заходів реагування на отриману інформацію про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності шляхом прийняття відповідних інструкцій та ін.), соціально-психологічні (фахова психологічна допомога особам, схильним до вчинення протиправних дій, Виявлення осіб, які мають психічні розлади, діагностика психічних аномалій, організація медико-соціальної реабілітації для них, контроль за неблагополучними родинами з боку державних органів соціального захисту, психологічна допомога дітям, позбавленим батьківської опіки, дітям-інвалідам, іншим

вразливим категоріям неповнолітніх). Другий блок, насамперед, стосується оперативного реагування при вчиненні схожих злочинів: ведення інформаційно-аналітичних обліків, удосконалення методик розслідування, взаємодія між правоохоронними органами на загальнодержавному та міжнародному рівнях.

При запобіганні завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності правоохоронні найтісніше взаємодіють з органами Державної служби з надзвичайних ситуацій України. На сьогодні стан нормативно-правового забезпечення запобіжної діяльності щодо цих злочинів залишається на низькому рівні. Існує декілька нормативно-правових актів, які регулюють цю сферу діяльності правоохоронних органів. На виконання вимог цих документів у адміністративних одиницях розроблено комплексні програми профілактики злочинності та охорони громадського порядку. Проте вони також не містять нормативного закріплення порядку взаємодії підрозділів правоохоронних органів з метою запобігання саме завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. Для підвищення ефективності запобігання цим злочинам на сьогодні вкрай важливо розробити порядок такої взаємодії, визначити комплекс заходів, у процесі реалізації яких буде залучено різні правоохоронні органи. Це забезпечить результативне та плідне виявлення й усунення обставин, які створюють умови для вчинення таких злочинів.

Ключові слова: повідомлення, вибух, загроза, злочинець, запобігання, профілактика, інформація, безпека, знищення, пошкодження.

SUMMARY

Azarova A.A. Criminological characteristic and prevention of a knowingly false report on the threat to citizens' safety, destruction or damage to property. – Qualification scientific work as a manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Law (Doctor of Philosophy), Specialty 12.00.08 «Criminal Law and Criminology; Criminal Executive Law». – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine, 2019.

The dissertation is devoted to the problematic aspects and peculiarities of criminological characteristics and prevention of deliberately false reports about threats to the safety of citizens, destruction or damage to property.

The state of scientific development of problems of prevention of deliberately false message about threat to public safety, destruction or damage of property objects is considered, it is defined as an object of criminological study, some aspects of methodology of its study are investigated. In addition, the problematic aspects of criminal liability for these crimes are analyzed. It is noted that deliberately false reports of threats to the safety of citizens, destruction or damage to property objects today represent a high public danger, since their commission causes disruptions to the normal activities of organizations and institutions, and distracts the forces and means of law enforcement agencies and services, which should provide assistance in extreme situations.

One of the important aspects that significantly influences the problem of improving the criminal liability for deliberately false reports about threats to the safety of citizens, destruction and damage to property is the study of the nature and occurrence of this crime. It seems to be a derivative of real terrorism, of the real danger of an explosion, from which the entire world community occasionally shudders. And, therefore, this phenomenon will not be completely eradicated in the near future, since real terrorism will not be defeated yet. That is why, in the present, our efforts should be aimed at reducing the number of false reports of explosions

committed, and to achieve this goal, one must investigate the reasons why a sufficiently severe criminal penalty does not stop criminals.

The peculiarities of the criminological characteristic of deliberately false reports about the threat to the safety of citizens, destruction or damage to property are investigated. The main criminological indicators of this crime, the characteristics of the perpetrator, who knowingly misrepresents the threat to the security of citizens, the destruction or damage of property, the causes and conditions of deliberately false messages about the threat to the security of citizens, destruction or damage to the objects.

Determinants of deliberately false reports of threats to the safety of citizens, destruction or damage to property are objectively causally related to these crimes. In general, the list of determinants of deliberately false reports of threats to the safety of citizens, destruction or damage to property can not be exhaustive. Considering them systematically, the study conditionally divided them into the following groups: socio-economic, political-legal, moral and psychological. In each particular case, the perpetrators of the crimes analyzed may be affected to a greater or lesser extent.

The peculiarities of prevention of deliberately false reports about the threat to the security of citizens, destruction or damage of property at the general and special-criminological levels, as well as the issues of interaction of law enforcement and other state bodies in this activity are investigated.

Community-wide prevention of false reports of threats to the safety of citizens, destruction or damage to property cannot be separate from general social crime prevention at all. Measures that use this level of prevention help to improve the social and economic life of citizens in the country, and increase the level of responsibility in society.

Based on the study and analysis of existing systems of prevention of deliberately false reports about the threat to the security of citizens, destruction or damage to property, as well as the modern determinants of committing these crimes, the classification of measures of social prevention of the analyzed criminal acts is proposed: measures of social and economic life population, employment and

guarantee of wages of citizens, etc.); political and legal measures (stabilization in the political sphere, harmonization of legislation, increase of crime rate, etc.); measures of moral and psychological character (influence on moral and value attitudes in the society, increase of the level of social responsibility, decrease of level of aggression and cruelty among citizens, etc.).

For the effective prevention of the analyzed crimes at the special-criminological level, it is proposed to use such groups of measures as: general measures (creation of databases of persons involved in committing certain groups of crimes; analysis of existing information in the analytical and information search systems of units of law enforcement agencies; advisory assistance to the population); organizational measures (introduction of reporting to heads of units before the public on the decisions taken in criminal proceedings; holding joint meetings of heads of investigation units and units of the criminal police on the progress of the investigation of identified crimes. In the system of these measures, it is also possible to distinguish measures of organizational and technical nature - internal affairs by means of communication, computer equipment, search and operational equipment, etc.); practical measures (inspections of persons accused of similar crimes, who are exempt from punishment; introduction of video surveillance systems on particularly important objects, etc.).

The study proposes measures of special criminological prevention of deliberately false messages about threat to the safety of citizens, destruction or damage of property objects conditionally divided into two blocks: measures aimed at eliminating and neutralizing the influence of the determinants of committing the analyzed crimes, and measures for preventing criminal offenses. crimes against those who have already committed or committed them. The first block should include the following measures: organizational (improvement of training of law enforcement and other bodies, lectures, conversations, public briefing on the prevention of unlawful behavior, publication in the media of information about the losses caused by these crimes, providing law enforcement agencies with material and technical resources etc.), legal (improving criminal liability for these crimes,

improving the practice of sentencing, improving the system of response to crime information on threats to citizens' safety, destruction or damage to property by adopting appropriate instructions, etc.), social and psychological (professional psychological assistance to persons inclined to commit illegal acts, identification of persons with mental disorders, diagnosis of mental anomalies, organization of medico-social rehabilitation for them, control over disadvantaged families by the state bodies of social protection, psychological assistance to children deprived of parental care, disabled children, other persons lev categories of minors). The second block is, first of all, related to prompt response to similar crimes: information and analytical accounting, improvement of investigation methods, interaction between law enforcement agencies at the national and international levels.

When preventing deliberately false reports of threats to the security of citizens, destruction or damage to property objects, the interior agencies closely cooperate with the bodies of the State Emergency Service of Ukraine. At present, the legal support for preventive action in relation to these crimes remains low. There are several legal acts that regulate this area of law enforcement activities. In order to fulfill the requirements of these documents, complex programs for crime prevention and public order protection have been developed in administrative units. However, they also do not contain a regulatory framework for the interaction of law enforcement units with the aim of preventing a deliberately false report about a threat to citizens' safety, destruction or damage to property. In order to improve the effectiveness of the prevention of these crimes, it is of utmost importance today to develop an order for such interaction, to define a set of measures in the process of implementation of which various law enforcement agencies will be involved. This will ensure the effective and fruitful identification and elimination of circumstances that create the conditions for committing such crimes.

Keywords: message, explosion, threat, offender, prevention, prevention, information, safety, destruction, damage.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Азарова А. А. Юридична відповідальність за завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 2. С. 86–95.

2. Азарова А. А. Деякі аспекти кримінологічної характеристики завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Юридичні науки. 2016. Вип. 6–2. Т. 2. С. 112–117.

3. Азарова А. А. Проблеми запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. *Юридичний бюлетень*. 2017. № 5. Т. 3. С. 198–202.

4. Азарова Анна. Некоторые аспекты усовершенствования уголовной ответственности за заведомо ложное сообщение об угрозе взрыва. *Legea și viața (Закон и жизнь)*. 2018. №5/2. С. 3–6.

5. Азарова А. А. Кримінологічний аналіз основних показників завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 3. С. 175–178. URL: <http://www.lsej.org.ua/index.php/arkhiv-pomeriv?id=111>.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Азарова А. А. Окремі кримінологічні аспекти завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми*

сьогодення та шляхи їх вирішення: тези доп. наук.-практ. конф. (Київ, 26 берез. 2015 року). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. С. 26–30.

2. Азарова А. А. Спільні та відмінні риси тероризму та завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення та пошкодження об'єктів власності. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення*: матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 25 берез. 2016 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. Ч. 2. С. 233–236.

3. Азарова А. А. Особливості особи злочинця, який завідомо неправдиво повідомляє про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення*: матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. (Київ, 24 берез. 2017 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. Ч. 2. С. 3–6.

4. Азарова А. А. Гуманізація покарання за незаконні повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності: вітчизняний досвід. *Актуальні питання кримінально-виконавчого законодавства та практики*: зб. матеріалів кругл. столу (Київ, 29 берез. 2018 р.). Київ : ІКВС, 2018. С. 22–25.

5. Азарова А. А. Детермінанти завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення*: матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. (Київ, 22 берез. 2019 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 249–252.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	15
ВСТУП	16
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВА ПРИРОДА ЗАПОБІГАННЯ ЗАВІДОМО НЕПРАВДИВИМ ПОВІДОМЛЕННЯМ ПРО ЗАГРОЗУ БЕЗПЕЦІ ГРОМАДЯН, ЗНИЩЕННЯ ЧИ ПОШКОДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ВЛАСНОСТІ.....	25
1.1. Стан наукового розроблення запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності.....	25
1.2. Запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності як об'єкт кримінологічного дослідження та методологія його вивчення.....	39
1.3. Кримінальна відповідальність за завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності за вітчизняним законодавством.....	54
Висновки до розділу 1	65
РОЗДІЛ 2. КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАВІДОМО НЕПРАВДИВИХ ПОВІДОМЛЕНЬ ПРО ЗАГРОЗУ БЕЗПЕЦІ ГРОМАДЯН, ЗНИЩЕННЯ ЧИ ПОШКОДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ВЛАСНОСТІ.....	68
2.1. Стан, динаміка та структура завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності	68
2.2. Кримінологічна характеристика осіб, які завідомо неправдиво повідомляють про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності.....	83
2.3. Детермінанти завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності	99
Висновки до розділу 2	112

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ЗАВІДОМО НЕПРАВДИВИМ ПОВІДОМЛЕННЯМ ПРО ЗАГРОЗУ БЕЗПЕЦІ ГРОМАДЯН, ЗНИЩЕННЯ ЧИ ПОШКОДЖЕННЯ ОБ’ЄКТІВ ВЛАСНОСТІ.....	116
3.1. Загальносоціальне запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об’єктів власності.....	116
3.2. Спеціально-кримінологічне запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об’єктів власності.....	128
3.3. Заходи удосконалення взаємодії правоохоронних органів та громадських організацій у запобіганні завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об’єктів власності.....	144
Висновки до розділу 3	155
ВИСНОВКИ.....	159
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	166
ДОДАТКИ.....	184

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ГО – громадська організація

ГП України – Генеральна прокуратура України

ГУНП України – Головне Управління національної поліції України

ДСАУ – Державна судова адміністрація Україна

ДСНС України – Державна служба з надзвичайних ситуацій України

ЄРДР – Єдиний реєстр досудових розслідувань

ЗМІ – засіб масової інформації

КК України – Кримінальний кодекс України

КМ України – Кабінет міністрів України

КПК України – Кримінальний процесуальний кодекс України

МВС України – Міністерство внутрішніх справ України

МНС України – Міністерство надзвичайних ситуацій України

НАВС – Національна академія внутрішніх справ

НП – Національна поліція

РНБО України – Рада національної безпеки та оборони України

СБУ – Служба безпеки України

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності – це злочини, які ставлять під загрозу громадську безпеку, вони призводять до деморалізації суспільства, паніки серед населення, розповсюдження страху та невдоволення діяльністю правоохоронних органів держави.

При повідомленні про загрозу безпеці громадян правоохоронними органами вводиться план дій в умовах надзвичайної ситуації. Це призводить до повної евакуації людей з відповідної території та ретельної її перевірки експертами-вибухотехніками, кінологами, працівниками Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Після того, як компетентними органами буде складено акт про відсутність вибухових пристроїв та небезпечних речовин на об'єктах, які перевірялися, вони можуть відновлювати роботу. Таким чином, діяльність цих об'єктів паралізується на декілька годин.

Відповідно до статистичних відомостей, протягом 2019 року обліковано 1714 кримінальних правопорушень, кваліфікованих як завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. Варто зазначити, що за 2018 рік таких кримінальних правопорушень зареєстровано 681, а за 2017 рік – 619, тобто у 2018 році відбулося незначне зростання (+10 %) кількості цих злочинів, у 2019 році зростання складало майже +152 %. Слід також додати, що за останні роки найбільш суттєве зростання їх кількості втричі спостерігалось протягом 2014 року.

Вивчення проблем запобігання цим злочинам набуває актуальності не тільки у зв'язку з тим, що останнім часом збільшується кількість таких злочинів, але й тому, що зі зростанням загрози вчинення терористичних діянь цей злочин у науковій та навчальній літературі починають відносити до терористичних злочинів, а у буденному житті нерідко називають

«телефонним тероризмом». Крім того, деякі науковці виділяють завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності як один з видів хуліганських дій.

Теоретичним і практичним підґрунтям дослідження зазначених проблем стали праці відомих українських і зарубіжних учених у галузі кримінального права та кримінології, а саме: Ю. М. Антоняна, М. М. Бабаєва, С. Н. Баліної, Ю. В. Бауліна, В. Т. Білоуса, П. А. Вороб'я, В. К. Грищука, І. А. Гельфанда, А. П. Гетьмана, Б. М. Головкина, В. В. Голіни, О. М. Джужі, В. І. Дьордя, А. П. Закалюка, А. Ф. Зелінського, О. Г. Кальмана, І. І. Карпеця, О. В. Кириченка, В. В. Коваленка, Я. Ю. Кондратьєва, О. М. Костенка, В. О. Навроцького, В. І. Осадчого, М. І. Панова, А. В. Савченка, В. В. Сташиса, Є. Л. Стрельцова, В. Я. Тація, П. Л. Фріса, В. В. Чернея, В. І. Шакуна, С. С. Яценка та ін. Зазначені науковці зробили вагомий внесок у теорію і практику боротьби зі злочинністю, але питання специфіки запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, розглядалися фрагментарно і переважно в межах профілактики злочинності взагалі.

Окремі кримінально-правові та кримінологічні аспекти, пов'язані з завідомо неправдивими повідомленнями про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, досліджувалися у роботі О. В. Кириченка «Кримінально-правові та кримінологічні аспекти протидії завідомо неправдивим повідомленням про загрозу громадській безпеці» (Харків, 2005 рік), однак в силу змін нормативно-правової бази, способів вчинення цих злочинів, а також того, що деякі аспекти кримінологічної характеристики цих злочинів ним досліджувалися поверхнево, ці питання потребують більш детального вивчення.

Водночас при всій значущості цієї та інших наукових праць нині дослідження питань запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності зумовлене підвищеною суспільною небезпекою у зв'язку із загрозою

вчинення актів тероризму у сучасному суспільстві та тим, що такі злочини можуть призводити до значної моральної, матеріальної та фізичної шкоди. Сьогодні шкода від цих злочинів не викликає сумніву, а тому виникає нагальна потреба у розробці низки сучасних теоретичних положень, практичних рекомендацій та пропозицій, які будуть мати значення для науки і практики запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. Це обумовило вибір теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано відповідно до Національної стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України № 501/2015), Концепції державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю (Указ Президента України № 1000/2011), Пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років (наказ МВС України № 275/2015), а також згідно з тематикою науково-дослідних робіт Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 роки «Актуальні питання протидії злочинності на сучасному етапі розвитку української держави» (№ 0111U0011288) та «Теоретико-прикладні основи забезпечення якості кримінального законодавства у сфері боротьби із злочинністю» на 2016–2020 роки (№ 0116Y006148).

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 23 грудня 2014 р. (протокол № 23) та включено до Переліку тем дисертаційних досліджень Національної академії правових наук України (№ 792, 2014 рік).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є комплексний кримінологічний аналіз завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, та розроблення на цій основі науково обґрунтованих заходів, спрямованих на запобігання ним.

Поставлена мета передбачає вирішення наступних *завдань*:

- з'ясувати сучасний стан наукового розроблення запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності;
- розглянути завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності як об'єкт кримінологічного дослідження та визначити його методологію;
- проаналізувати ефективність кримінальної відповідальності за завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності за національним законодавством;
- визначити стан, динаміку та структуру завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності;
- виокремити кримінологічно значущі ознаки осіб, які вчиняють завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності;
- систематизувати детермінанти завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності;
- визначити перспективи підвищення ефективності загальносоціального запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності;
- розробити спеціально-кримінологічні заходи, спрямовані на удосконалення запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності;
- запропонувати заходи вдосконалення взаємодії правоохоронних органів та громадських організацій у запобіганні завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у зв'язку із завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності.

Предметом дослідження є кримінологічна характеристика та запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становить система загальнонаукових та спеціально наукових методів і підходів, що забезпечили об'єктивний аналіз досліджуваного явища. З урахуванням специфіки теми, мети і задач дослідження використовувалися такі методи: *діалектичний* метод дозволив розглянути усі питання теми в динаміці, виявити їхній взаємозв'язок і взаємозумовленість та сприяв розумінню об'єкта дослідження в частині поєднання потреб наукових досліджень і практичної діяльності правоохоронних органів у запобіганні завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності (розділи 1–3); *системно-структурний* і *функціональний* методи дозволили розглянути класифікацію детермінант та законодавче забезпечення взаємодії правоохоронних органів у запобіганні завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності (підрозділи 2.3, 3.3); *порівняльно-правовий* метод використовувався при дослідженні чинного національного законодавства щодо застосування покарання за аналізовані злочини (підрозділ 1.3); *формально-логічний* метод надав можливість сформулювати обґрунтування необхідності вдосконалення взаємодії правоохоронних органів та громадських організацій у запобіганні завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, а також дозволив здійснити узагальнення емпіричного матеріалу (підрозділи 2.1, 2.2, розділ 3); *соціологічний* метод використаний при вивченні архівних кримінальних проваджень (справ),

узагальненні результатів анкетування співробітників правоохоронних органів (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2).

Емпіричну базу дослідження становлять результати анкетування 284 співробітників правоохоронних органів (оперативні співробітники Національної поліції України з Київської, Харківської, Дніпропетровської, Одеської, Львівської та Рівненської областей) стосовно питань запобіжної діяльності щодо завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, матеріали 148 архівних кримінальних проваджень за ст. 259 КК України, статистичні відомості Офісу Генерального прокурора «Єдиний звіт про кримінальні правопорушення» та «Єдиний звіт про осіб, які вчинили правопорушення» за 2014–2019 рр., а також відомості Державної судової адміністрації України про кількість осіб, засуджених за вчинення завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, та їх характеристики.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є одним з перших монографічних досліджень, в якому на основі комплексної кримінологічної характеристики та вивчення слідчої і судової практики запропоновано шляхи запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності в Україні, зокрема:

вперше:

– розкрито зміст елементів кримінологічної характеристики завідомо неправдивого повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності з виокремленням відомостей про стан, структуру й динаміку кримінально караного діяння, причин та умов, які сприяють їх учиненню, соціально-психологічних ознак правопорушників, а також наведено кореляційні зв'язки між окремими елементами, зокрема, доведено зв'язок поведінки осіб, які завідомо неправдиво повідомляють про

загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності зі ступенем латентності злочинів та ефективністю вжитих заходів запобігання;

– з'ясовано місце запобігання завідомо неправдивому повідомленню про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності в системі забезпечення національної безпеки країни, що полягає в реалізації на загальнодержавному та відомчому (міжвідомчому) рівнях комплексу правових, організаційних та практичних заходів з метою системного кримінологічного аналізу цього явища, виявлення та усунення детермінантів, викриття осіб, припинення злочинних дій на стадіях підготовки або замаху, а також відвернення (мінімізації) їх негативних наслідків для громадян, суб'єктів господарювання й держави шляхом відшкодування завданих збитків;

– розроблені пропозиції щодо удосконалення діяльності із запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності на спеціально-кримінологічному рівні, які представлені у комплексних планів заходів запобігання цим злочинам;

удосконалено:

– визначення головних детермінант, що сприяють завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності;

– систему загальносоціальних (соціально-економічні, правові, морально-психологічні) та спеціально-кримінологічних (спрямовані на усунення і нейтралізацію детермінант) заходів, а також індивідуальної роботи стосовно осіб, які вже вчиняли (вчиняють) аналогічні кримінальні правопорушення;

– концепцію організації взаємодії підрозділів Національної поліції України з іншими правоохоронними органами України у виявленні та припиненні завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності;

дістало подальший розвиток:

– обґрунтування індивідуалізації покарання за діяння, передбачені ст. 259 КК України, шляхом заміни практики звільнення від його відбування й визначення переліку альтернативних видів покарання, які не пов'язані з ізоляцією від суспільства винної особи (штраф, громадські роботи);

– рекомендації щодо запровадження новітніх методів управління ризиками, оцінки загроз та впливу завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності на суспільно-політичні й соціально-економічні процеси в державі, з метою вжиття превентивних заходів для їх локалізації та мінімізації можливих негативних наслідків;

– виявлення характерних рис особи злочинця, що вчиняє аналізовані діяння, за низкою соціально-демографічних, кримінально-правових й морально-психологічних ознак.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані висновки та пропозиції використовуються та можуть бути використані у:

– *законотворчій діяльності* – для удосконалення чинного законодавства стосовно запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності (лист Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності від 30 березня 2018 р. № 04-18/12-619);

– *правозастосовній діяльності* – для підвищення ефективності запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності (акт Головного управління Національної поліції в Київській області від 1 грудня 2018 р.);

– *освітньому процесі та науково-дослідній роботі* під час підготовки лекцій, навчальних і практичних посібників, методичних рекомендацій, тестових завдань і дидактичних матеріалів з кримінології, кримінального права, а також при проведенні різних видів занять із відповідних дисциплін у

процесі підготовці бакалаврів та магістрів за спеціальністю 081 «Право» та в системі підвищення кваліфікації працівників Національної поліції України (акт Національної академії внутрішніх справ від 1 березня 2019 р.).

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення та висновки дослідження оприлюднені автором у виступах на науково-практичних конференціях та круглому столі, зокрема: «Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення» (м. Київ, 26 березня 2015 р.); «Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення» (м. Київ, 25 березня 2016 р.); «Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення» (м. Київ, 24 березня 2017 р.); «Актуальні питання кримінально-виконавчого законодавства та практики» (м. Київ, 29 березня 2018 р.); «Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення» (м. Київ, 22 березня 2019 р.).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається із анотацій, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (176 найменувань на 18 сторінках) і шести додатків на 15 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 198 сторінок, обсяг основного тексту дисертації – 152 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВА ПРИРОДА ЗАПОБІГАННЯ ЗАВІДОМО НЕПРАВДИВИМ ПОВІДОМЛЕННЯМ ПРО ЗАГРОЗУ БЕЗПЕЦІ ГРОМАДЯН, ЗНИЩЕННЯ ЧИ ПОШКОДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ВЛАСНОСТІ

1.1. Стан наукового розроблення запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності

Останніми роками загострилася проблема терористичної загрози, яка стосується не тільки нашої країни, але й світу в цілому. Небезпека тероризму виявляється набагато ближче, ніж здавалося раніше, що призводить до деморалізації суспільства, паніки серед населення, розповсюдження страху тощо. Закономірним є широке розповсюдження, внаслідок вищезазначеного, завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. Ці злочини останнім часом мають стійкі тенденції до збільшення своєї кількості та зростання абсолютних показників матеріальної шкоди від них. Тож, на сьогодні актуальним є вивчення кримінологічної характеристики цих злочинів з метою визначення найефективніших заходів запобігання ним. Серед іншого, це сприятиме зменшенню негативних настроїв у громадськості та зниженню рівня невдоволення діяльністю правоохоронних органів держави.

У різні часи проблеми відповідальності за завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності вивчалися багатьма дослідниками, серед яких варто

виділити О.В. Кириченка [58; 59], В.М. Куца [85; 86], В.А. Ліпкана [93; 94; 95], П.С. Матишевського [114; 115], В.П. Тихого [148; 149; 150; 151] та ін. Крім того, О.І. Плужнік розглядав питання удосконалення кримінальної відповідальності за аналізовані злочини [128]. Варто додати, що він один з перших науковців серед тих, хто обґрунтував тезу про те, що посилення санкції статті не завжди призводить до зменшення кількості вчинених злочинів. Також у 2012 році В.М. Лога присвятила дисертаційне дослідження особливостям розслідування завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності [97; 98]. Звичайно, зважаючи на те, що рівень розкриття цих злочинів залишається низьким, це дослідження викликає науковий та практичний інтерес. Однак зазначені автори вивчали ці злочини в більш спокійні та стабільні для держави часи, і тому, незважаючи на всю важливість та значущість їх висновків, дослідження так званого «телефонного тероризму» та юридичної відповідальності за нього на сьогодні викликане нагальною потребою у вирішенні важливих загальнодержавних проблем [10, с. 86].

Варто також звернути увагу на зв'язок аналізованого злочину з проявами тероризму. З цього приводу слід зауважити, що для розуміння сутності тероризму необхідно визначити сутність поняття «терор». Так, деякі автори вирізняють терор державний та недержавний. У цьому сенсі державний терор можна вважати пов'язаним із особливо репресивною, жорсткою діяльністю державної влади по відношенню до політичних противників як всередині держави, так і за її межами. Тому державний терор, у свою чергу, може бути внутрішній та зовнішній. Зовнішній терор асоціюється з агресивною чи колоніальною політикою держави, спрямованою на захоплення чужої території, розграбування національних багатств, зневаження прав людини тощо [9, с. 234-235; 10, с. 88]. Внутрішній державний терор в залежності від специфіки може бути судовий чи

позасудовий. Судовий терор проявляється, головним чином, у кримінальному переслідуванні політичних противників. Позасудовий державний терор, як правило, військового характеру, має місце при пригніченні будь-якої збройної опозиції чи народних хвилювань [48, с. 55-58]. У вузькому (власному) сенсі тероризм – це загальнонебезпечені діяння або погрози такими, спрямовані на залякування населення, з метою спонукання держави, міжнародної організації, фізичної чи юридичної особи чи групи осіб до вчинення або відмови від вчинення якихось дій [49, с. 17]. Таким чином, існує суттєва особливість тероризму, яка відрізняє його від завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності: тероризм перш за все повинен породжувати реальну небезпеку для суспільства. У цьому сенсі завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян мають схожість більше з хуліганськими діями, тому що у випадку вчинення цього злочину з'являється реальна загроза громадському порядку, а громадська безпека при цьому не зазнає змін.

На перший погляд може скластися враження, що законодавцем встановлено досить жорстоке покарання за вчинення цього злочину. Для того, щоб обґрунтувати таке серйозне ставлення правників до нього, слід пояснити, до яких наслідків призводить так званий «жарт» про замінування.

Після отримання повідомлення про загрозу вибуху, у випадку, якщо місце знаходження вибухового пристрою точно невідомо, необхідно спочатку визначити межу небезпечної зони. Це не менше 300 м, але в кожному окремому випадку відстань визначається з урахуванням конкретної обстановки. Після цього необхідно забезпечити оточення меж небезпечної зони за допомогою постів і умовних знаків та організувати евакуацію людей [10, с. 87].

Крім того, під час пошуку вибухового пристрою спочатку застосовуються службові собаки, які натреновані на виявлення вибухових

речовин. Після цього, як правило, здійснюється візуальний (фізичний) пошук співробітниками слідчо-оперативної групи за участю спеціаліста-вибухотехніка та з використанням спеціальних криміналістичних засобів (металошукачів, газоаналізаторів, що реагують на молекули вибухової речовини, світлоскопів, портативної рентгеноапаратури тощо). Перед оглядом приміщень необхідно мати план цього приміщення і знати розташування кімнат, сходів, ніш, комунікацій, вентиляції, каналізації. Крім того, потрібно мати ключі від приміщень, шаф та інших об'єктів, що можуть бути зачинені [6, с. 27; 8, с. 201; 19, с. 66-67]. Тож, вочевидь завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності тягнуть за собою тяжкі матеріальні та моральні наслідки.

Що стосується діяльності із запобігання цим злочинам, варто зазначити, що вчені-кримінологи по-різному виділяють рівні запобігання злочинам. У цьому дослідженні ми не будемо поглиблюватися у дискусію стосовно цього питання, однак зазначимо, що запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності вивчається на двох рівнях – загальносоціальному, тобто запобіжна діяльність при здійсненні соціальної політики держави взагалі, та спеціально-кримінологічному, який містить у собі превентивні заходи, що спрямовані виключно на запобігання досліджуваним злочинам та здійснюються правоохоронними органами й спрямовані на осіб, які схильні до вчинення таких злочинів.

У ЗМІ останніми роками все частіше зустрічається інформація про вчинення завідомо неправдивих мінувань різних місць скупчення людей, і навіть можна сказати, що такі новини вже не викликають здивувань – ми ніби-то почали звикати до потенційної небезпеки. На жаль, це можна вважати поганою тенденцією. Слід додати, що поняття громадської безпеки в юридичній науці є дискусійним аспектом. Та й взагалі, проблему безпеки

можна віднести до глобальних загальнолюдських проблем. Відповідно до «трикутника Маслоу», безпека є однією з найважливіших потреб, після фізіологічних – а саме потреб у їжі, одязі, помешканні.

Чинний КК України [74] відносить завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності до злочинів проти громадської безпеки. Для того, щоб окреслити актуальність та надзвичайну важливість дослідження цієї проблематики слід більш детально звернутися до визначення поняття безпеки.

Законом України «Про національну безпеку України» [131] визначено, що громадською безпекою і порядком є захищеність життєво важливих для суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина, забезпечення яких є пріоритетним завданням діяльності сил безпеки, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб та громадськості, які здійснюють узгоджені заходи щодо реалізації і захисту національних інтересів від впливу загроз. Крім того, у цьому ж Законі є визначення терміну «державна безпека»: це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру.

Також, у вищевказаному Законі передбачено на підставі Стратегії національної безпеки України [133] створення галузевого документу – Стратегії громадської безпеки та цивільного захисту України. Відповідно до чинного законодавства, Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України розробляється МВС України за рішенням Міністра внутрішніх справ України після затвердження Стратегії національної безпеки України та вноситься на розгляд КМ України.

Після цього КМ України за результатами розгляду повинен вносити Стратегію громадської безпеки та цивільного захисту України до РНБО

України для схвалення та подальшого затвердження указом Президента України. Для забезпечення підготовки проекту Стратегії громадської безпеки та цивільного захисту України потрібно залучати державні органи, які входять до системи МВС України, Апарат РНБО України, наукові, аналітичні та експертні установи України, інститути громадянського суспільства, а також можуть бути залучені іноземні експерти. Саме Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України повинна визначати загрози національній безпеці у сферах громадської безпеки та цивільного захисту та шляхи досягнення цілей і реалізації пріоритетів державної політики у цих сферах, зокрема:

1) готовність сил та засобів виконувати завдання за призначенням, інфраструктуру, напрями розвитку, інші показники, необхідні для планування діяльності Міністерства внутрішніх справ України, Національної гвардії України, Національної поліції України, Державної прикордонної служби України, Державної міграційної служби України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій;

2) потреби бюджетного фінансування, достатні для досягнення визначених цілей і виконання передбачених завдань, та основні напрями використання фінансових ресурсів;

3) державні програми, галузеві стратегії та програми, які мають бути спрямовані на реалізацію Стратегії громадської безпеки та цивільного захисту України, їхні цілі, відповідальних за розроблення документів, моніторинг їх виконання та оцінки [131].

Крім того, вищевказана Стратегія повинна бути основою для розроблення галузевих стратегій і концепцій, державних цільових програм у сферах громадської безпеки, захисту та охорони державного кордону України, цивільного захисту та міграційної політики, а також для розроблення оперативних планів та планів застосування сил і засобів у кризових ситуаціях

[131]. Однак, на жаль, на сьогодні ця Стратегія ще не оприлюднена у встановленому Законом порядку, а тому виявляється неможливим проаналізувати стан її виконання у галузі забезпечення громадського порядку.

Як зазначає Є.Б. Ольховський, зміст громадської безпеки становить систему взаємопов'язаних суспільних відносин, що проявляються в поведінці людей, їх діяльності, вчинках переважно в громадських місцях. Суть і специфіка громадської безпеки в її соціальній значимості – забезпечення нормальних умов життя, побуту і відпочинку людей, суспільного спокою, ефективної трудової діяльності, охорони честі і гідності людини [120, с. 9].

Відповідно до зазначеного вище, слід погодитись з думкою М. Панова та В. Тихого, які зазначають, що безпека являє собою найважливішу цінність, яка повинна забезпечувати вільне існування й розвиток особи, суспільства, людства, створювати гармонію і переборювати суперечності у відносинах «людина – техніка», «людина – навколишнє середовище», у взаєминах між людьми, особою і державою, суспільством, між націями і державами [125, с. 11].

Один із вітчизняних дослідників цієї проблематики О.В. Кириченко у своїй роботі, присвяченій питанням кримінально-правової та кримінологічної характеристики завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, слушно зазначає, що безпека як один з найбільш суперечливих та складних соціальних феноменів здавна є об'єктом уважного дослідницького інтересу представників різних галузей гуманітарного та природничого наукового знання – істориків, філософів, політологів, соціологів, правознавців, культурологів, психологів, економістів, математиків, хіміків, ядерників та ін. Разом з тим, у радянські часи проблеми філософських, соціологічних та юридичних основ концепції безпеки комплексно не розроблювалися. Безпека у філософському сенсі має явно виражений антропоцентричний характер, вона замкнута на особі та

складає одну з найважливіших умов життєдіяльності та реалізації його сутнісних сил – вітальних, соціальних, духовних [22, с. 107; 59, с. 369].

Один із дослідників цієї проблематики В.А. Ліпкан надає таке визначення безпеки [92, с. 57]: «безпека – це гарантована конституційними, законодавчими і практичними заходами захищеність і забезпеченість життєво важливих інтересів об'єкта від зовнішніх і внутрішніх загроз». Така дефініція надає можливість запропонувати певну класифікацію безпеки у залежності від типу загрози інтересам громадян: зовнішня безпека – це захищеність національних інтересів, національних цінностей і способу життя від загроз, що виходять ззовні; внутрішня безпека – до якої належать ті суспільні відносини, що пов'язані з запобіганням або усуненням загрози для життя і здоров'я людей, їхнього майна (власності) всередині країни [38, с. 40-41].

Слід також зауважити, що категорія «безпека» може і повинна розроблятися, насамперед, як загальнонаукова категорія, яка до цього часу ще не увійшла достатньою мірою в категорійно-понятійний апарат науки. З огляду на цю гранично широку за обсягом і глибоку за змістом категорію мають розроблятися також поняття окремих видів безпеки: термоядерної, екологічної, державної, суспільної, національної, міжнародної та ін. За своїм змістом «безпека» передбачає, з одного боку, відсутність небезпеки, а з іншого – наявність стану захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства, держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, посягань і небезпек [59, с. 370].

У такому контексті варто надати онтологічне навантаження «безпеки» – як певної якості буття людини, його константи. Звідси її можна розглядати як мету, засіб та результат діяльності людини (і всього людства) щодо захисту від загрозливих чинників, явищ, подій та процесів [37, с. 224; 59, с. 370].

Крім того, слід додати, що категорія «безпека» також безпосередньо пов'язана з такими категоріями, як «інтерес», «загроза», «захист». Саме від їх

змістовного наповнення значною мірою залежать форми, методи і засоби забезпечення безпеки. Також, не існує абсолютної безпеки; абсолютною може бути лише небезпека, а безпека відносна. З цього приводу А. Кузьменко зазначає, що безпека – це органічне поєднання і реалізації прагнення людини до існування в найбільш сприятливих для нормального життя та розвитку умовах і можливості забезпечення з боку державних або громадських організацій необхідного рівня захищеності людини від різного роду ризиків, небезпек, викликів і загроз [81].

У тлумачному словнику терміном «безпека» позначається відсутність небезпеки, усталеність, надійність [36, с. 67] або становище, при якому не загрожує небезпека будь-кому [119, с. 37]. «Безпека – це стан, коли кому-, чому-небудь ніщо не загрожує, безпечність» [116, с. 115]. Крім того, подібні визначення цього терміну містяться і в інших джерелах: зокрема, юридичні енциклопедичні словники визначають безпеку як стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від зовнішньої і внутрішньої загрози [174, с. 207] або як систему суспільних відносин і юридичних норм, що регулюють ці відносини з метою забезпечення суспільного спокою, недоторканності життя та здоров'я населення, нормальної праці і відпочинку громадян, нормальної діяльності державних і громадських організацій, установ і підприємств [173, с. 204].

На думку Г.В. Овчиннікової, безпека як умова функціонування й розвитку суспільства має у своєму складі два елементи, що оцінюються об'єктивними і суб'єктивними критеріями індексу безпеки. Об'єктивний критерій – це рівень реальної захищеності системою законодавчого регулювання, організаційними заходами для використання матеріальних засобів, реалізацією цих заходів правоохоронними та іншими органами. Суб'єктивний критерій – частина суспільної психології: відчуття стану захищеності, громадський спокій, відчуття своєї безпеки і безпеки інших,

недоторканності майна, впевненість у нормальній роботі державних і суспільних інститутів [118, с. 17].

Крім того, інші російські дослідники В. Серебрянніков, А. Хлоп'єв, В. Лопатін визначають безпеку як діяльність людей, суспільства, держави, світового співтовариства, народів щодо виявлення (вивчення), попередження, послаблення, усунення (ліквідації) і відбиття небезпек і загроз, здатних згубити їх, позбавити фундаментальних матеріальних і духовних цінностей, спричинити неприйнятну (недопустиму об'єктивно і суб'єктивно) шкоду, закрити шлях до виживання та розвитку [139, с. 16; 99]. А інший науковець С.А. Гончаров, як зазначав у своїй науковій статті В.М. Лопатін, під безпекою країни розуміє захищеність якісного стану суспільних відносин, які забезпечують прогресивний розвиток суспільства в конкретних історичних і природних умовах, від небезпеки, джерелом виникнення якої є внутрішні та зовнішні суперечності [100, с. 65].

Не викликає сумнівів той факт, що в останні роки поняття безпеки поширилося у різні галузі життєдіяльності, зокрема, в нашій країні. Наприклад, усе частіше це поняття використовується у різних законодавчих актах, наукових працях, документах і в періодичних виданнях. Також, Конституція України виокремлює деякі різновиди безпеки: громадська безпека, безпека громадянина, безпека держави тощо. Вчені, які досліджували різні аспекти проблеми визначення безпеки дійшли висновку, що безпека характеризується не тільки мірою захищеності від зовнішніх і внутрішніх загроз, а й передусім рівнем умов для існування, належним функціонуванням і прогресивним розвитком самої соціальної системи.

З цього приводу варто додати, що якщо безпека, насамперед, характеризується мірою захищеності, тоді необхідно було б на законодавчому рівні визначити критерії оцінки міри захищеності різних об'єктів безпеки. Також безпеку особи, суспільства і держави потрібно розглядати з позиції

пріоритету загальнолюдських цінностей. Сьогодні важливим аспектом також є конкретизація ідеї забезпечення безпеки, адже абстрактність та деяка невизначеність оцінки міри захищеності суспільства та, зокрема, забезпечення безпеки, призводить до викривлення розуміння цих понять. Розроблення цього напрямку та дослідження питання міри захищеності суспільства у системі ціннісно-нормативних моделей суспільства, на наш погляд, стосуються загальноправових теоретичних сторін визначення безпеки.

Слід погодитися з тим, що у сучасному суспільстві необхідно по-іншому розглядати окремі аспекти цієї проблематики. Звичайно, при цьому не варто відмовлятися від тих традиційно сформованих поглядів, які маємо. Сучасні позиції науковців про необхідність пошуку нових шляхів осмислення безпеки ґрунтуються на науковому аналізі сутності Української Державності, її громадських структур, становища у світовому співтоваристві. Ці категорії повною мірою відбивають реалії сьогодення, сучасного світу, динамічні якісні та кількісні зміни глобального характеру. Саме внаслідок швидких та, певною мірою, революційних за своїм характером змін сучасної людської цивілізації, особливо у період критичного розвитку, який сьогодні переживає українське суспільство, поняття безпеки також еволюціонувало.

Хотілося б також висловити деякі думки стосовно існуючих у науковій юридичній літературі визначень поняття «безпека». Так, по-перше, аналіз наявних визначень безпеки характеризує її в основному як систему суспільних відносин, по-друге, – як деякий умовно стабільний стан. Варто також зауважити, що для обґрунтування своєї власної позиції науковці, як правило, спираються на наступні чинники: по-перше, визначення сутності безпеки впливає із соціально-економічних, політичних й інших основ держави та її інтересів; по-друге, безпека людини, суспільства та держави обов'язково має забезпечуватися у багатьох напрямках, а це, в свою чергу, викликає необхідність формування сучасної ефективної системи (правового,

організаційного й іншого характеру), що забезпечувала б для цього достатньо сприятливі умови; по-третє, як зазначалося вище, історично сформований підхід до забезпечення безпеки як елементу захисту потребує перегляду, у тому числі у зв'язку з тим, що безпека характеризується не мірою захищеності, а станом, тобто умовами, при яких можливе існування і прогресивний розвиток суспільства, держави та її населення; по-четверте, не може забезпечувати безпеку система регулювання суспільних відносин, які ґрунтуються лише на правових нормах, або системою владних органів. Вони створюють умови, формують стан людини, суспільства і держави щодо несприятливих впливів [40].

З цієї позиції виявляється доречним зауважити, що безпеку варто характеризувати, насамперед, як систему, а не як статичний стан деяких взаємовідносин. І саме тому, що громадська безпека є одним з видів національної безпеки, то її теж необхідно характеризувати не як стабільний стан, а як певні умови, за яких можливим є розвиток здібностей і реалізація соціально значущих потреб людини, цілісність та розвиток матеріальних й духовних цінностей суспільства, а також територіальна цілісність, суверенітет і конституційний лад держави. Слід також сказати, що стійкий стан громадської безпеки повинен забезпечуватися ефективною діяльністю створених для цього правоохоронних та інших державних органів. Аналізуючи перелік факторів, що впливають на громадську безпеку, а також систему державного управління, можна визначити, що суб'єктами її забезпечення є органи державної влади (держава), органи місцевого самоврядування, недержавні об'єднання і формування, а також окремі громадяни [40].

Крім того, О.А. Бельков визначає безпеку як стан, тенденції розвитку, у тому числі латентні, та умови життєдіяльності нації як державно-територіальної громади людей, що гарантують, незважаючи на наявність та дії

негативних факторів, її вільне незалежне функціонування при зберіганні своїх фундаментальних цінностей та основних інститутів [24, с. 92]. В.І. Мітрохін, у свою чергу, окреслює безпеку як ступінь захищеності середовища, існування життєвого середовища, честі, гідності, цінності особи, соціальних груп, держави, суспільства, цивілізації [113, с. 36]. В.А. Бачинін у своїй роботі вважає, що безпеку потрібно розглядати у двох аспектах: 1) стан захищеності, в якому перебувають соціальні суб'єкти та системи, коли нічого не загрожує їх нормальній життєдіяльності та виконанню звичайних функцій; 2) сукупність засобів та методів, що дозволяють блокувати джерела небезпеки, які загрожують розрухою та гибеллю індивідам або елементам цивілізованих та культурних систем [22, с. 106].

Таким чином, безпека за своєю юридичною природою представляє собою стан врегулювання правом суспільних відносин, які складаються з приводу реалізації життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави адекватно факторам та умовам потенційних та реальних загроз, створених протиправними діями, шкідливими подіями (явищами) техногенного, природнього, соціального характеру, наслідками шкідливих подій (явищ) [30, с. 79].

Крім того, взята в цілому сукупність потенційних та реальних небезпек, що загрожують життєво важливим інтересам особи, суспільства та держави, змінюється у часі та просторі і здібна або зростати, або зменшуватися. Разом з тим неможливо повністю ліквідувати усі небезпеки, що загрожують людині як індивіду та людству як роду [22, с. 107]. Слід погодитися з думкою О.В. Кириченка про те, що аналіз визначень категорії «безпека» дають підстави стверджувати наявність таких підходів до визначення цієї категорії: 1) як стан захищеності від будь-яких загроз; 2) відсутність загроз та небезпек; 3) як діяльність (система заходів, спрямованих на створення певних умов); 4) дотримання певних параметрів, норм. На жаль, на сьогодні відсутні єдині

погляди щодо видів безпеки та чітких критеріїв класифікації видів безпеки [59, с. 369-371].

Підсумовуючи, зазначимо, що запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності на сьогодні залишається невирішеною проблемою вітчизняного суспільства. А ні правоохоронні, а ні інші державні структури не в змозі забезпечити суспільну безпеку на належному рівні, і цьому є декілька причин. Однією з причин цього варто вважати недостатню наукову розробленість цієї проблематики. Незважаючи на існуючі теоретичні й практичні здобутки в цій галузі, сьогодні виникла нагальна потреба у комплексному дослідженні кримінологічних аспектів завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності та розробленні на підставі цього заходів запобіжної діяльності.

Сучасна політична та економічна криза, а також військовий конфлікт на території нашої країни призвели до зростання кількості зареєстрованих неправдивих повідомлень про загрозу безпеки громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. Окрім кількісної характеристики змінюється також якісна складова цих злочинів – повідомлення про «мінування» стосуються одразу великої кількості об'єктів, серед яких переважають багатолюдні місця. Відомості Єдиного реєстру судових рішень свідчать про суттєве розширення переліку мотивів їх вчинення; на вчинення цих злочинів також впливає розвиток комп'ютерних технологій – сьогодні більшість таких повідомлень надходить електронною поштою. Таким чином, правоохоронна система стикається із новими способами вчинення та приховування таких злочинних діянь. Саме тому вважаємо, що наразі виникла нагальна потреба у розробленні нової системи запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення та пошкодження об'єктів власності, яка б могла протидіяти розповсюдженню таких злочинів.

1.2. Запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності як об'єкт кримінологічного дослідження та методологія його вивчення

Термін «методологія» (грецьк. *methodos* – шлях дослідження, спосіб пізнання, *logos* – наука, знання), відповідно до словника іншомовних слів [141, с. 430], у своєму загальному значенні означає: 1) вчення про методи пізнання й перетворення світу; 2) сукупність прийомів дослідження, які застосовують у будь-якій науці відповідно до специфіки об'єкта її пізнання. У науковій діяльності методологія найчастіше тлумачиться як вчення про науковий метод пізнання або як систему наукових принципів, на яких ґрунтується дослідження та на підставі яких здійснюють вибір сукупності пізнавальних засобів, методів, прийомів дослідження [161, с. 64].

Основною метою будь-якого наукового дослідження, і в тому числі кримінологічного, є вирішення наукового завдання, яке полягає в отриманні нових знань. Тож, можна зауважити, що кримінологічне дослідження основних аспектів кримінологічної характеристики та запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності також має на меті розроблення й реалізацію заходів, спрямованих на підвищення ефективності профілактичної діяльності правоохоронних органів, пов'язаної із аналізованими злочинними діяннями. Визначення цілей та завдань наукового дослідження завжди має важливе значення для організації подальшої роботи, і кримінологічне дослідження окремих аспектів запобігання певному виду злочинності не є виключенням. Мета, за загальним правилом, формує загальну спрямованість подальшого дослідження. Саме її визначення надає можливість виокремити конкретні завдання, які ставить перед собою дослідник для вирішення наукової

проблеми. Таким чином, загальна спрямованість дістає предметного уточнення.

Завдання кримінологічного дослідження, як правило, зводяться до декількох основних. Так, наприклад, перше завдання полягає у вивченні кримінологічної характеристики злочинів певної категорії та основних її елементів (кримінологічних показників: стану, динаміки та структури, а також особливостей характеристики особи злочинця, що вчиняє злочини певної категорії). Після розв'язання першого завдання з'являється можливість розв'язання другого основного завдання кримінологічного дослідження – вивчення детермінуючого комплексу – а саме, причин та умов цих злочинів вчинення. Наступним завданням кримінологічного дослідження є розроблення на підставі відомостей, отриманих при вирішенні перших двох завдань, заходів запобігання злочинам певної категорії [12, с. 28-29]. Саме тому при кримінологічному дослідженні характеристики та запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності нами був визначений приблизно такий перелік завдань.

Таким чином, перший розділ містить інформацію про стан наукового розроблення окресленої проблематики, розглянуто основні досягнення науковців, що вже досліджували різні аспекти завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. Також розроблено методику дослідження проблем запобігання злочинам цієї категорії, визначено комплекс загальнонаукових та спеціальних методів, за допомогою яких будуть вирішуватися поставлені завдання.

У наступному, другому розділі дослідження будуть проаналізовані основні елементи кримінологічної характеристики завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження

об'єктів власності: здійснено аналіз основних кількісних, якісних та кількісно-якісних показників цієї злочинності; надано характеристику особи злочинця, що завідомо неправдиво повідомляє про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності та виділено особливості цієї характеристики; вивчено детермінуючий комплекс завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів.

Третій розділ кримінологічного дослідження буде присвячено питанням удосконалення системи заходів запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, а саме – в ньому будуть визначені особливості загальносоціального та спеціально-кримінологічного запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності та деякі аспекти взаємодії правоохоронних органів між собою та з іншими органами і установами при здійсненні цих запобіжних заходів.

З цього приводу Ю.В. Александров зазначає, що об'єктами кримінологічного дослідження вважають такі, які вивчають у процесі кримінологічного дослідження. До найзагальніших об'єктів кримінологічних досліджень він відносить власне злочинність, особу злочинця, причини й умови вчинення злочинів, заходи, які вживають державні та громадські органи щодо запобігання злочинам [12, с. 29].

Вивчення та аналіз попередніх наукових розроблень учених, які у своїх дослідженнях розглядали проблеми запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, дало змогу дійти висновків про те, що на сьогоднішній день залишається багато невирішених питань, на які необхідно знайти відповіді. Головне завдання кримінологічного дослідження полягає в

отриманні репрезентативного (представницького) за обсягом, глибокого за інформаційним змістом матеріалу, що ґрунтується не тільки на фіксації кримінологічно значущих ознак, а й на виявленні глибоких системних зв'язків між ними [12, с. 27].

Варто також додати, що відносно питань визначення методології наукового дослідження, у тому числі – кримінологічного дослідження певного виду злочинності, існує декілька підходів науковців. Так, наприклад, одні автори під методологією розуміють більше філософський, світоглядний бік дослідження [16, с. 88; 147, с. 256]; у той же час інші вчені ототожнюють методологію наукового пізнання з загальною діалектикою [15, с. 280], або з історичним матеріалізмом [172, с. 5], та навіть з загальнотеоретичними проблемами будь-якої науки [176, с. 135]; треті – вважають, що методологія є самостійною галуззю наукового знання, яка виходить за рамки філософського аналізу [145, с. 156-157]. Деякі науковці взагалі і дещо безапеляційно заперечують методологію [62, с. 8].

В нашому дослідженні ми погоджуємося з думкою тих науковців, які вважають, що незважаючи на різноманітність підходів до розуміння методології, її реальне значення полягає в тому, що вона, будучи більш високим, якісно новим рівнем узагальнень, сприяє досягненню об'єктивної істини, дозволяє проникнути в сутність процесів (ситуацій) і адекватно відобразити її, з'ясувати своєрідність предмета тієї чи іншої науки (теорії), розробити, якщо не ідеальну, то принаймні, прийнятну для більшості науковців і практиків модель пізнання. Критерієм наукової спроможності такої моделі є сполучення теорії та практики (емпірії), досягнення логічного зв'язку між загальним та конкретним, між тим, що пізнано і не підлягає сумніву, і тим, що має бути вивчено і перевірено [60, с. 219].

Відповідно до підручників з методології наукових досліджень, під методологією наукового пізнання розуміють концептуальне викладення мети,

змісту, методів дослідження, які забезпечують отримання максимально об'єктивної, точної, систематизованої інформації про процеси та явища [80, с. 161; 159, с. 79; 168, с. 56].

Також слід додати, що навчально-наукова література визначає наступні функції, які виконує методологія: визначає способи здобуття наукових знань, які відображають динаміку процесів і явищ; передбачає особливий шлях, за допомогою якого може бути досягнуто науково-дослідну мету; забезпечує всебічність отримання інформації щодо процесу чи явища, що вивчається; допомагає введенню нової інформації; забезпечує уточнення, збагачення, систематизацію термінів і понять у науці; створює систему наукової інформації, що ґрунтується на об'єктивних явищах, і логіко-аналітичний інструмент наукового пізнання [159, с. 78–79].

Методологічні принципи, які є основою для кримінологічного дослідження, містяться, головним чином, у такому:

- а) відношення до дійсності як до об'єктивної реальності;
- б) необхідність відмінності сутнісних елементів від другорядних (при вивченні об'єктивної дійсності);
- в) постійність та змінність елементів (які становлять систему, що вивчається);
- г) історичність явищ та процесів, що вивчаються;
- д) значення конфліктів у розвитку явища, що вивчається;
- є) конкретність, об'єктивність та ін. [1, с. 80].

Ці принципи повинні бути застосовані при здійсненні будь-яких наукових досліджень, у тому числі кримінологічних.

Поряд із цим, окрім загальновизнаних наукових принципів дослідження, слід також звернути увагу на орієнтацію на діалектичний підхід у дослідженні. Цей підхід полягає у висвітленні подій, явищ та їхніх наслідків й результатів у русі, протиріччях, взаємовпливах, взаємозалежностях та

причиново-наслідкових зв'язках, з урахуванням усіх обставин. Діалектика як метод пізнання природи, суспільства й мислення, розглянута в єдності з логікою й теорією пізнання, вона виступає фундаментальним науковим принципом будь-якого наукового дослідження багатопланової й суперечливої дійсності в усіх її проявах. Діалектичний підхід уможливлює обґрунтування причиново-наслідкових зв'язків, процесів диференціації та інтеграції, постійної суперечності між сутністю та явищем, змістом і формою.

Одними з найважливіших принципів діалектики є принципи руху і розвитку, взаємозв'язку і взаємозумовленості, причинності тощо. Варто погодитись з думкою про те, що вони не замінюють собою загальнонаукові чи спеціальні наукові методи, а переломлюються через них, виявляються в їх використанні [77, с. 76]. Методологічно спрямовальна роль парних філософських категорій змісту і форми, явища і суті, причини й наслідку, кількості та якості, необхідності й випадковості, можливості й дійсності, одиничного, особливого та загального (остання група вже непарна) надзвичайно важлива [77, с. 77].

Окрім діалектичного підходу, як основоположного у кримінологічному дослідженні, наше дослідження кримінологічної характеристики та запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності передбачає застосування ще історичного, системного та комплексного підходів.

В методології як науці історичним підходом вважається є дослідження і вивчення закономірного процесу руху та розвитку суспільства, зважаючи на характеристики й особливості конкретного часового періоду. Історизм – це такий підхід до дійсності, що змінюється в часі, тобто розвивається. Такий підхід передбачає розгляд об'єкта як системи, закономірностей його розвитку. Незважаючи на існування деякого скептицизму щодо застосування історичного підходу, заснованого на тому, що нібито його використання може

служити гальмом на шляху розвитку різних державно-правових явищ, більшість вчених відзначають необхідність та ефективність застосування цього підходу у теоретико-правових дослідженнях [17, с. 183-184]. Вважаємо за потрібне додати, що використання історичного підходу у дослідженні проблем кримінологічної характеристики та запобігання завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності є необхідним для виявлення тих аспектів цієї проблематики, що вже були досліджені раніше, для вивчення змін кримінологічної характеристики цих злочинів у часі, для дослідження ефективності застосування запобіжних заходів в історичному розрізі тощо.

Використання у наукових дослідженнях системного підходу все більше звертає на себе увагу протягом останніх десятиріч, і не тільки в кримінологічній науці. Звичайно, це не є випадковістю. Системний підхід за ступенем глибини пізнання і масштабності охоплення предмета наукового дослідження цілком заслужено можна віднести до сучасних загальних методів пізнання. Системний підхід передбачає вивчення об'єкта дослідження як цілісної єдності з пізнанням ступеня і характеру взаємозв'язку елементів (підсистем), що входять у певне системне утворення. Варто погодитись з тим, що найважливіше призначення цього підходу полягає в тому, що його використання дозволяє виявити якісно стійкі сторони інтегрального утворення, а не просто зафіксувати механічну сукупність складових його компонентів [69, с. 13]. Крім того, перевагою цього підходу при дослідженні кримінологічної характеристики та запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності є й те, що він дасть змогу використовувати загальний метод як відправну точку наукового пізнання, а усі загальнонаукові та спеціальні наукові методи будуть використані як способи вирішення конкретних науково-дослідницьких задач.

Наукові джерела свідчать про те, що системний підхід визначає успіх дослідження складних явищ і, зокрема, такого полікомпонентного явища, яким є кримінологічне забезпечення профілактичної діяльності, адже цій системі властиві не тільки особливості постійного характеру, але й багато специфіки, яка змінюється під впливом постійної зміни законодавства, науково-технічного прогресу, використання злочинцями нових засобів, методів і технологій при вчиненні кримінальних правопорушень тощо. Таку структуровану на різних рівнях діяльність без системного підходу неможливо дослідити. Специфіка системного підходу полягає й у тому, що дослідник повинен застосовувати свої знання та навички не тільки для дослідження окремого предмета, але й використовувати комплекс методів, засобів і технологій для вивчення як кожного зі структурних елементів цього поняття, так і їх сукупності у внутрішній і зовнішній взаємодії, для виявлення нових напрямів вирішення проблем кримінологічного забезпечення практичної діяльності відповідно до її потреб сьогодні та в майбутньому. Системний підхід передбачає здійснення класифікації елементів і компонентів системи; використання методів моделювання; побудування моделі системи й розгляд роботи системи в різних умовах; формулювання різних підходів до вирішення проблеми; вибір критеріїв оцінювання й визначення ефективності кожного із запропонованих варіантів вирішення потреб практики [25, с. 198].

В сучасній науці та практиці системний підхід обґрунтовано вважається одним із найважливіших методологічних принципів. Це пов'язано з тим, що ним охоплюється група методів, за допомогою яких об'єкт дослідження може бути описаний як деяка сукупність взаємодіючих між собою і з навколишнім середовищем різних компонентів. Ці методи, у свою чергу, розвиваються в межах окремих наукових дисциплін, міждисциплінарних поєднань і загальнонаукових концепцій. Методи системного підходу можуть бути широко використані для вирішення багатьох теоретичних і прикладних задач

наукових досліджень. Серед науковців-теоретиків, які досліджували історичні передумови та філософські підстави використання системного підходу, слід виділити Б.Г. Ананьєва та Б.Ф. Ломова [13; 14; 98]. Вони у своїх дослідженнях пов'язують виникнення системного підходу безпосередньо з появою загальної теорії систем, яка у свою чергу виникла як реакція на ускладнення об'єктів і явищ, що вивчалися наукою. При системному підході кожен об'єкт (явище, процес, комплекс) розглядається як складне утворення, що складається з різних блоків (структурних частин, елементів), що взаємодіють між собою. Цей підхід найбільш ефективний при рішенні складних задач аналізу і синтезу, або коли об'єкт, що вивчається, має багатобічні внутрішні та зовнішні взаємозв'язки.

На підставі викладеного вище для дослідження систем у науці використовується системний підхід. Під системним підходом М. Д'яченко та Л. Кандилович [43, с. 20-21], розуміють методологічний принцип, що за своїм місцем в ієрархії рівнів методології науки виступає як ланка, що зв'язує філософську методологію і методологію спеціальних наук. Крім того, О. Семенов підкреслює, що цінність системного підходу як методології пізнання полягає в тому, що він дозволяє вивчати об'єкт, явище в динаміці, «цілісності інтегративних властивостей об'єкта або зв'язків між елементами об'єкту. Крім того, В. Семиченко [138, с. 260-216] вказує на те, що системний підхід виступає засобом розуміння складних багатофакторних відношень, які виникають усередині систем та в міжсистемній взаємодії, орієнтує на виокремлення прихованих, візуально й емпірично нереєстрованих властивостей об'єктів, які входять до складу системи, на вивчення системних зв'язків. Також слід навести думку А.О. Лігоцького [91, с. 12], який окреслює системний підхід як системний аналіз, застосування якого допомагає з'ясувати цілісність системи, дослідити її зміни у процесі розвитку, вивчити

поведінку системи, зануреної в зовнішнє середовище, порівняти кілька систем, що виконують спільне завдання.

Крім того, у дослідженні кримінологічних проблем часто системний підхід доповнюється комплексним підходом. Комплексність і системність, як методологічні принципи соціального дослідження, хоча й взаємопов'язані, але не тотожні. Системний підхід нейтральний відносно до ідеології і тому без будь-яких якісних змін може використовуватися наукою. Комплексний підхід відображає соціально значущу спрямованість пізнання. Він покликаний забезпечити вивчення й осмислення соціальної дійсності не з формального або технічного боку, а з боку змістовного, якісного, ідеологічного [69, с. 13–14].

Під час дослідження кримінологічної характеристики та запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності комплексний підхід передбачає вирішення таких задач: визначення сутності та функціонального призначення кримінологічної характеристики та запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності; виявлення та дослідження характеру взаємозв'язків між елементами кримінологічної характеристики таких злочинів між собою та з запобіжною системою стосовно них; розгляд системи удосконалення запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності в історичному аспекті; оцінку реальних можливостей системи профілактики цих злочинів; пошук шляхів і засобів її удосконалення.

Перед кримінологічною наукою стоять досить складні задачі, і саме це змушує при їх вирішенні ґрунтуватися на комплексі наукових положень та принципів, які мають загальний характер, з урахуванням специфіки кожного конкретного об'єкта дослідження. До цих методологічних опорних точок для

формування методів кримінологічних досліджень можна віднести: з'ясування співвідношення між теоретичним та емпіричним знанням, співвідношення між загальним та окремим, між якістю та кількістю, розгляд питання про проблему класифікації і типології. Варто погодитись з думкою про те, що ці проблеми неможливо розташувати в будь-якому підпорядкованому, ієрархічному порядку. Між ними, як і між законами діалектики, встановлюються не зв'язки підпорядкованості, а зв'язки тісного взаємопроникнення. Усі вони однаково важливі, хоча стосуються різних сторін дослідницького процесу [121, с. 14–15].

Не викликає сумнівів теза про те, що загальнофілософська методологія наукового дослідження як концептуальний підхід ґрунтується на різних загальнофілософських законах та категоріях й визначає загальну стратегію дослідження та інтерпретацію його результатів [26, с. 30]. В науковій методології під загальнонауковими методами розуміють загальні способи та шляхи дослідження процесів і явищ, визначення тенденцій їх змін, що використовуються у різних галузях наукового знання. Серед інших, до загальнонаукових методів відносять: аналіз і синтез, індукція та дедукція, узагальнення, абстракція тощо. Аналіз – це процес уявного чи реального розподілу цілого на частини, а синтез – процес об'єднання елементів в єдине ціле. Індукція – спосіб пізнання явища від окремих фактів і положень до загальних висновків; дедукція ж розуміється як констатація висновків через пізнання явища від загального до конкретних фактів. Аналогія – це відповідність, подібність предметів або явищ, процесів у яких-небудь властивостях. Узагальнення – це відображення та формулювання тенденцій, що лежать в основі досліджуваного процесу. Абстракція – це процес уявного виділення визначених властивостей і зв'язків досліджуваного явища та розмежування їх і побічних явищ. Історичний метод – це розгляд і вивчення закономірного процесу руху та розвитку суспільства, зважаючи на

характеристики й особливості конкретного часового періоду. Системний аналіз – це сукупність методологічних засобів і прийомів, використовуваних для підготовки й обґрунтування рішень складних проблем. Системний аналіз ґрунтується на принципі системного підходу, а також на низці математичних та інших кількісних методів. Основна процедура – це побудова узагальненої моделі, що відображає взаємозв'язок реальної ситуації. Моделювання – це спосіб дослідження процесів або систем об'єктів через побудову та вивчення моделей з метою одержання нової інформації. Ефективне дослідження такого комплексного явища, як злочинність, неможливе без використання методів моделювання [54, с. 18–19].

На цьому етапі доцільним буде розглянути загальнонаукові методи, які використовуються при дослідженні кримінологічної характеристики та запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності.

Як вже зазначалося вище, зміст загальнонаукових методів складають такі прийоми і способи, що застосовуються в процесі пізнання особливостей певного правового явища. За допомогою цього виникає можливість отримати нові знання у системі філософського узагальнення методологічних проблем дослідження аналізованого нами явища.

При дослідженні кримінологічної характеристики та запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності використовується системно-діяльнісний метод. Цей метод характеризується тим, що він указує на певний компонентний склад людської діяльності. Насамперед, його використання є цілком виправданим під час вивчення особливостей характеристики особи, яка вчиняє аналізовані злочинні діяння.

Крім того, в дослідженні використовуються історичний метод. Цей метод, насамперед, надає змогу вивчити завідомо неправдиві повідомлення

про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності в історичному розрізі, у динаміці. Також, синергетичний метод використаний під час дослідження закономірностей детермінації завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, ґрунтуючись на теорії самоорганізації, а також з'ясування шляхів їх виникнення та самоорганізації, впорядкування.

Системно-структурний метод дає змогу розглядати завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності як цілісну систему в нерозривному зв'язку з тими соціальними явищами і процесами, які впливають на них. У цьому дослідженні за допомогою зазначеного методу розроблено систему заходів удосконалення запобіжної діяльності стосовно цих злочинів на загальносоціальному та спеціально-кримінологічному рівнях.

Поряд із цим, у дослідженні використовується порівняльно-правовий метод. Цей метод, головним чином, необхідний під час аналізу чинного законодавства у галузі забезпечення громадської безпеки та порядку. Також порівняльно-правовий метод використовується при дослідженні шляхів удосконалення основних засад запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності на загальносоціальному та спеціально-кримінологічному рівнях. Слід окремо звернути увагу на важливість цього методу, тому що пізнання будь-якого предмета чи явища починається з того, що ми його відрізняємо від усіх інших предметів та встановлюємо подібність його з іншими предметами [147, с. 6].

Документальний метод і статистичний аналіз використовуються під час узагальнення статистичних даних, вивчення матеріалів архівних кримінальних проваджень та судових рішень у цій категорії злочинів тощо. Ці методи дають нам змогу виявити закономірності й тенденції вчинення завідомо неправдивих

повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. Формально-логічний метод є узагальненням застосування методів класифікації, типології, індукції та дедукції, конструювання понять, аргументації, логіки та ін.

Наступною групою методів, що використовуються при науковому дослідженні, є спеціальні наукові методи. Ці методи застосовуються в окремих науках або в кількох близьких між собою наукових дисциплінах. В теорії методології їх прийнято поділяти на міждисциплінарні та спеціальні. Міждисциплінарні – ті, що використовуються в кількох пов'язаних генетично чи об'єднаних спільністю об'єкта дослідження науках. Приклади – у географії, економіці, геології, біології – метод польових досліджень тощо. Спеціальні методи обґрунтовуються певною наукою та використовуються, головним чином, у ній самій. Приклади – економіко-статистичний, теорія ймовірностей, метод ділових ігор, метод експертних оцінок [77, с. 84–86].

Спеціальні наукові методи визначають загальновизнані концепції провідних учених у певній галузі науки. Методика їх використання передбачає наступне: вивчення наукових праць відомих учених, які застосовували загальнонаукову методологію для вивчення конкретної галузі науки; аналіз наукових праць провідних учених, які одночасно із загальними проблемами своєї галузі досліджували питання цієї галузі; узагальнення ідей науковців, які безпосередньо вивчали дану проблему; проведення досліджень специфічних підходів для вирішення цієї проблеми професіоналами-практиками, які не лише розробили, а й реалізували на практиці свої ідеї; аналіз концепцій у певній сфері наукової і практичної діяльності українських учених і практиків; вивчення наукових праць зарубіжних учених і практиків [168, с. 73].

Методологія кримінологічного забезпечення запобігання злочинам охоплює два рівні – емпіричний і теоретичний. Вони різняться глибиною,

повнотою і всебічністю дослідження об'єкта; цілями, методами досягнення та способами відображення знань; ступенем значущості в них чуттєвого та раціонального пізнання [168, с. 50]. Так, на емпіричному рівні здійснюють спостереження за об'єктами, фіксують факти, виявляють емпіричні співвідношення та закономірні зв'язки між окремими явищами. На теоретичному рівні формують систему знань щодо кримінологічного забезпечення запобігання злочинам, у якій визначають загальні та необхідні зв'язки; формують підхід до ключових проблем, теоретично і практично обґрунтовані рекомендації для підвищення ефективності окресленої діяльності. Однак, цей розподіл є певною мірою умовним, оскільки з розвитком пізнання в межах виконання конкретних завдань відбувається перехід їх з однієї категорії в іншу. Поєднувати різні рівні дослідження пропонує системний підхід. Він ґрунтується на ідеях загальної теорії систем і системного аналізу.

Таким чином, методологія кримінологічного дослідження містить у собі комплекс методів, принципів, методик, способів науково-дослідницької діяльності в цій галузі, в основі якого лежить діалектичний метод пізнання процесів та явищ у взаємозв'язку та взаємодії, головними принципами якого є комплексність та системність. Власне процедура кримінологічного дослідження являє собою систему дій з вивчення кримінологічної характеристики, а також розроблення на цій основі заходів удосконалення запобігання і протидії. Методи, якими потрібно користуватися при кримінологічному дослідженні, визначаються переважно залежно від етапу його проведення.

1.3. Кримінальна відповідальність за завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності за вітчизняним законодавством

Боротьба зі злочинністю сьогодні залишається необхідним і важливим елементом розвитку кожної країни. Рішуча відповідь державних органів тим, хто посягає на охоронювані законодавством цінності, забезпечує відновлення соціальної справедливості у суспільстві. Кількість злочинів, пов'язаних із завідомо неправдивими повідомленнями про загрозу вибухів, продовжує турбувати українську громадськість і викликає великий резонанс. Саме тому законодавцем періодично вживаються заходи щодо запобігання вчиненню таких злочинів, що викликає різні, іноді досить суперечливі і непередбачувані наслідки.

У Кримінальному кодексі України стаття, яка визначає злочином завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, вперше була виділена у 2001 році. Це пояснюється тим, що зі зростанням кількості терористичних актів значно зросла розповсюдженість та небезпека аналізованих злочинів. До введення окремої статті, яка б передбачала відповідальність за такі діяння, використовувалася частина 2 статті 206 КК України редакції 1960 р. («злісне хуліганство») [74].

Так, Законом України від 26 січня 1993 р. № 2935-XII КК України 1960 р. було доповнено статтею 206-2 «Завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення або пошкодження об'єктів власності», яка складалась із двох частин. Перша частина передбачала покарання за завідомо неправдиве письмове чи усне повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів приватної, колективної чи державної власності шляхом вибуху, підпалу або іншим загальнебезпечним способом

– у вигляді позбавлення волі на строк до одного року, або виправні роботи на той самий строк, або штраф від трьох до десяти мінімальних розмірів заробітної плати. За ті самі дії, якими завдано значної шкоди законним правам, та інтересам громадян, їх об'єднанням чи державі, а також учинений повторно або за попереднім зговором групою осіб, передбачалось покарання у виді позбавлення волі на строк від одного до п'яти років [128, с. 206]. Це було першою спробою законодавця виділити в окремому норму відповідальність за завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян.

У чинному КК України завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності виділені у розділі IX «Злочини проти громадської безпеки», разом з такими злочинами, як:

- створення злочинної організації (ст. 255 КК України);
- сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності (ст. 256 КК України);
- бандитизм (ст. 257 КК України);
- терористичний акт (ст. 258 КК України);
- створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань (ст. 260 КК України);
- напад на об'єкти, на яких є предмети, що становлять підвищену небезпеку для оточення (ст. 261 КК України);
- злочини у сфері незаконного обігу зброї та ін.

Тож, у 2001 році КК України вперше визначив, які саме діяння є злочином: завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. Після цього, у 2012 році відбулися зміни у законодавстві і за цей злочин було призначено більш суворе покарання. Однак, не дивлячись на посилення в 2012 р. Законом України № 4955-VI кримінальної відповідальності за завідомо неправдиві

повідомлення про загрозу безпеці громадян, а саме – призначення більш суворого покарання, спостерігається щорічний приріст кількості цих злочинів. Це означає, що такий метод, як жорсткість санкції статті не підходить для удосконалення кримінальної відповідальності і стабілізації криміногенної ситуації в цілому, у крайньому випадку, без використання інших методів і засобів. Взагалі, слід погодитися з думкою О.І. Плужніка, який зауважує: «Якщо дослідити етапи змін виду та строків покарання за завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, можна зробити такі висновки: як зростає кількість анонімних повідомлень, так одночасно стають більш суворими вид і строк покарання» [128, с. 207].

В юридичній науці загальним проблемам кримінальної відповідальності і окремим аспектам її удосконалення присвячували свої праці такі вчені, як Ю.В. Баулін [21; 71; 72; 73], В.К. Грищук [32; 33; 34], О.О. Дудоров [41; 42; 57], І.В. Красницький [64; 65; 135], Н.Ф. Кузнецова [68; 78], І.І. Митрофанов [107; 108; 112], М.І. Панов [122; 123; 124], М.І. Хавронюк [157; 158] та багато інших.

Слід зазначити, що одним з важливих аспектів, який істотно впливає на проблему удосконалення кримінальної відповідальності за завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення та пошкодження об'єктів власності, полягає в дослідженні природи виникнення цього злочину. Він, наче, є похідним від реального тероризму, від реальної небезпеки загрози вибуху, від якої час від часу здригається вся світова спільнота. І, отже, повністю це явище найближчим часом викоренити не вийде, так як поки не перемогти і реальний тероризм. Саме тому в умовах сучасності зусилля науковців і практиків повинні бути спрямовані на скорочення кількості вчинених неправдивих повідомлень про вибухи, і для досягнення цієї мети слід досліджувати причини, завдяки яким, незважаючи

на досить суворе кримінальне покарання, збільшується кількість вчинених злочинів.

Варто звернути увагу на те, що визначення поняття покарання вже само по собі є дискусійним питанням як серед вітчизняних вчених, так і серед зарубіжних дослідників. Ми підтримуємо позицію американських авторів, яка була передана у вітчизняну юридичну науку І.Г. Соломоненком та О.Г. Кібальніком. Коли вони пишуть про покарання, акцент роблять на визначення не поняття покарання, а його цілей. Без істотних суперечок вони сходяться на тому, що покарання – це певне позбавлення (страждання і т.д.), що накладається рішенням суду за порушення кримінальної заборони. Найдетальніше визначення надано Дж. Холлом: «По-перше, покарання – це позбавлення (зло, страждання, знецінення). По-друге, воно є примусовим. По-третє, воно накладається від імені держави; воно «санкціоновано». По-четверте, покарання передбачає наявність правил і їх порушення, а також більш-менш формальне встановлення в судовому рішенні цього факту. По-п'яте, воно накладається на правопорушника, який завдав шкоди, а це передбачає наявність сукупності правил, з урахуванням яких як шкода, так і покарання є суттєвими з етичної точки зору. По-шосте, розмір і тип покарання певним чином залежать від заподіяної шкоди, тобто вони пропорційні серйозності шкоди, а також обтяжують або пом'якшуються з урахуванням особи правопорушника, його мотивів і спокус» [144, с. 89]. Таким чином, покарання за завідомо неправдиве повідомлення про вибух також має відповідати наведеним критеріям.

Що ж ми маємо в вітчизняному правовому просторі на сьогоднішній день? Відповідно до змін, внесеними вищевказаним Законом України, завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності карається позбавленням волі на строк від двох до шести років. Відповідно до другої частини цієї статті, повторне

вчинення такого злочину, або якщо воно спричинило тяжкі наслідок, карається позбавленням волі на строк від чотирьох до восьми років.

Вивчення судової практики в питаннях призначення покарання за вчинення завідомо неправдивого повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності свідчить про те, що в абсолютній більшості випадків особам, які вперше вчинили вказаний злочин, призначається покарання у вигляді двох (одного) років позбавлення волі із застосуванням ст. 75 КК України із звільненням особи від відбування покарання та призначенням іспитового терміну. Таким чином, в кінцевому рахунку винна особа взагалі звільняється від відбування покарання за цей злочин.

Крім того, слід звернути увагу, що в ситуації, що склалася, аналіз статистичних відомостей Генеральної прокуратури України вказує на триваюче зростання кількості зареєстрованих завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. А це говорить про те, що посилення покарання за такі злочини, запроваджене в 2012 р., не виконує своїх функцій. Таким чином, сьогодні покарання за завідомо неправдиві повідомлення про загрозу вибуху не досягає своєї основної мети. Тому вважаємо доречним і своєчасним шукати альтернативу.

Перш за все, слід підкреслити, що проблему подальшого широкого поширення завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності шляхом лише законодавчого регулювання (так званого посилення) кримінальної відповідальності і покарання вирішити неможливо. У першочерговому порядку варто звернути увагу на необхідність здійснення профілактичних заходів, які обов'язково повинні бути пов'язані зі зниженням соціальної напруги в суспільстві і забезпеченням інформаційної безпеки. Крім того, такі заходи повинні мати

організаційно-правовий зміст і проводиться серед потенційних правопорушників в підлітковому та молодіжному середовищі.

Слід проводити систематичний аналіз проблем вказаного виду злочинності та її прогнозування, забезпечити розподіл обов'язків між органами, які беруть участь у профілактичній діяльності, і координацію діяльності урядових та інших установ. Крім того, дозволить досягти позитивних результатів і взаємодія державних, місцевих органів, установ, що займаються соціальними питаннями, а також правоохоронних та судових органів.

Одним з напрямків профілактики подібних правопорушень є розробка більш диференційованого підходу до впливу на осіб, які вчиняють аналізовані злочини: з одного боку, осіб, які вчиняють їх головним чином під впливом несприятливої ситуації, і, з іншого боку, тих, хто робить це в силу стійких антигромадських установок [11, с. 4-5]. Запобігання злочинам цієї категорії обов'язково має передбачати заходи, спрямовані на боротьбу з безпритульністю підлітків і бродяжництвом, на встановлення та усунення інших криміногенних факторів, що обумовлюють вчинення такого злочину. Безсумнівно, ефективними профілактичними заходами по боротьбі з неправдивими повідомленнями про акт тероризму є проведення лекцій, бесід, круглих столів співробітниками прокуратури, правоохоронних і судових органів за місцем навчання, роботи, проживання громадян з доведенням до їх відома результатів слідства і судових вироків, а також публікації в ЗМІ. І, нарешті, важливою задачею є створення ефективної системи покарань, не тільки стримують вчинення нових злочинів, а й усувають їх наслідки як щодо відновлення завданих збитків суспільним відносинам, так і коригування антисоціальної установки злочинця [67, с. 110]. В процесі еволюції держави і права влада використовувала два напрямки в боротьбі зі злочинністю: покарання за вчинені злочини і запобігання злочинам.

Також, вивчення практики застосування покарань дозволяє зробити висновки про доцільність заміни покарання у вигляді позбавлення волі на інші, а саме – штраф, громадські роботи та арешт. Застосування штрафу при призначенні покарання за вказані злочини крім виховних цілей матиме, поряд з іншим, позитивний вплив на формування державного бюджету, а, як відомо, при завідомо неправдивих повідомленнях про загрозу безпеці громадян, в першу чергу, значні матеріальні втрати несуть державні органи – на перевірку кожного повідомлення про мінування виїжджає група, що складається з представників МВС, пожежної машини і машини «швидкої допомоги». За деякими даними, одна година роботи групи вибухотехніків коштує понад 70 грн., А на перевірку об'єкта в середньому йде дві години, виїзд однієї пожежної машини оцінюється більш, ніж в 20 тис. грн., а помилковий виклик машини «швидкої допомоги» коштує 460 грн. [28].

Відповідно до чинної редакції статті 259 КК України, наслідки, які настали в результаті помилкового повідомлення про загрозу вибуху, на кваліфікацію даного діяння не впливають. Разом з тим узагальнення судової практики свідчить про тяжкість наслідків, що наступили в результаті завідомо неправдивого повідомлення про акт тероризму і складаються як в істотному матеріальний збиток, так і в порушенні порядку роботи об'єктів транспортної інфраструктури, різних органів, установ, організацій і підприємств, виникненні тривоги, паніки, депресії серед людей, і, як наслідок, появи у них розлади здоров'я або загострення наявних хронічних захворювань.

Так, наприклад, в квітні 2018 року через неправдиве повідомлення про мінування Волинської обласної клінічної лікарні з медичного закладу усіма можливими транспортними засобами довелося евакуювати понад 700 хворих. Під час евакуації довелося задіяти максимальну кількість бригад екстреної медичної допомоги. Крім Луцьких міських відділень екстреної медичної допомоги довелося бригади прилеглих районних відділень екстреної медичної

допомоги. Тяжкохворих пацієнтів довелося евакуювати в інші медичні установи міста. І це при тому, що під час евакуації в центральну оперативну диспетчерську службу екстреної медичної допомоги продовжували надходити виклики від громадян, а вільних бригад, відповідно, не було. Крім того, після перевірки будівлі і прилеглої території на предмет виявлення вибухонебезпечних предметів всіх хворих необхідно було транспортувати назад [160].

Як уже зазначалося, вивчення судової практики показало, що винним особам, які вчиняють завідомо неправдиве повідомлення про акт тероризму, в переважній більшості випадків призначається покарання, не пов'язане з ізоляцією від суспільства. Здійснюючи неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, злочинець переслідує досягнення потрібної йому мети через залякування суспільства, громадян чи посадових осіб. У цьому його особлива небезпека. Крім того, неправдиве повідомлення тягне за собою створення екстремальної ситуації в зв'язку з введенням в дію сил і засобів щодо попередження та усунення наслідків актів тероризму, воно пов'язане з обмеженням прав особистості, зривом графіків вильотів літаків та відправлення поїздів, дезорганізацією виробничого або навчального процесу і, нарешті, пов'язане з заподіянням значної матеріальної шкоди. Ігнорування такої інформації може призвести до тяжких наслідків.

За загальною характеристикою, особа, що повідомляє завідомо неправдиву інформацію про загрозу безпеці громадян, робить це «жартома», з інтересу, і, як правило, в стані алкогольного сп'яніння, а тому залучення його до праці матиме позитивний вплив на нього і буде корисним для держави [2, с. 23-24]. Мотиви вчинення неправдивого повідомлення про загрозу безпеці громадян можуть бути різними: хуліганські, помста, ревності, заздрість, ненависть, користь тощо. Відповідно до практики, найбільш поширеним є перший з вищеназваних мотивів. В основі хуліганських

спонукань зазвичай лежить егоїзм, почуття озлобленості і невдоволення, які реалізуються в прагненні демонстративно проявити себе, висловити нарочито-показове неповагу до людей, суспільства, законів. Крім того, у практичній діяльності встановлення мотивів вчинення такого злочину не впливає на кримінальну відповідальність винної особи, але може мати важливе значення для вирішення питань про визначення виду і міри покарання.

Крім того, варто додати, що кваліфікація дій при завідомо неправдивих повідомленнях про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності має деякі особливості та нерідко викликає певні труднощі. Для того, щоб правильно встановити відповідальність за вчинення цього злочину, необхідне ретельне вивчення усіх обставин його вчинення, а також наслідків, до яких це призвело. Наявність у чинному законодавстві оцінних понять, а також помилкові визначення повторності вчинення цих злочинів можуть тягнути за собою ускладнення при кваліфікації аналізованого злочину, та, як наслідок, неправильне застосування норм кримінального закону [10, с. 94].

Особливе занепокоєння викликає той факт, що значна кількість злочинів такого роду вчиняється неповнолітніми. У випадках вчинення злочину молодими людьми спостерігається значний вплив конкретної життєвої ситуації за відсутності антигромадської установки. Так, як правило, підлітки, які вчиняють злочини з метою зірвати навчальний процес, в більшості своїй характеризуються низькою успішністю, відсутністю інтересу до навчання, недобросовісним ставленням до оточуючих. Для переважної частини учнів характерні прогули. У них відсутня зацікавленість в отриманні освіти, вони незадоволені педагогами, однолітками, батьками, оточуючими. У той же час Я.І. Гилинський, торкаючись питання злочинності неповнолітніх, підкреслює, що «... підлітки, молоді люди мають високу енергетику, прагнення «відкрити» або зробити щось нове, раніше невідоме, самоствердитися в інноваційній

діяльності ... Пошук призводить і до негативних девіацій, включно зі злочинністю» [31, с. 84].

Як свідчить судова практика, часто ці злочини вчиняються також особами з маргінальної частини суспільства: особами без певного місця проживання і без певного джерела доходу, що страждають психічними захворюваннями, а також особами з кримінальним минулим. Дійсно, матеріальні та фізичні позбавлення, відсутність постійної роботи, сім'ї, власності, а часом і житла народжують заздрість і ненависть, підривають моральні підвалини, повагу до чужої праці та її результатів. Умови їх існування є причиною того, що вони втратили повагу до суспільства та його законам, до чужих проблем і турбот, все загальновстановлені цінності втратили для них значення. У зв'язку з цим С.М. Іншаков одним їх ефективних і гуманних способів впливу на злочинність називає турботу про знедолених, оптимізацію соціальної політики та зменшення масштабів маргінальності [53, с. 346].

Однак глибока і стійка антисуспільна установка за відсутності будь-якого тиску зовнішньої ситуації відзначається у незначній частини таких злочинів. Крім того, обставин, що пом'якшують або повністю виключають покарання за вчинення завідомо неправдивих повідомлень про акти тероризму, таких як вчинення злочину в силу збігу важких життєвих обставин, а також у результаті фізичного або психічного примусу або в силу матеріальної, службової або іншої залежності, в результаті вивчення матеріалів кримінальних проваджень не встановлено.

Ухвалення запропонованих змін дозволить забезпечити призначення покарання за завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, відповідно до вчиненого діяння. Крім того, такі зміни створять умови для зменшення кількості вчинених аналізованих злочинів. На підтвердження сказаного згадаємо слова

Гегеля, які наводить А.А. Піонтковський у власному дослідженні життя німецького філософа: «суворі покарання, отже, не є самі по собі щось несправедливе, а знаходяться в певному співвідношенні зі станом суспільства у певну епоху; один і той же кримінальний кодекс не може годитися для всіх часів, і злочини суть уявні існування, які можуть тягти за собою більший або менший опір. Суспільство – кримінальний кодекс, що виражає завжди свою епоху» [126, с. 341].

На наш погляд, основною причиною необхідності декриміналізації чинного законодавства за допомогою заміни покарання у вигляді позбавлення волі на покарання, не пов'язані з ізоляцією від суспільства винної особи, є потреба в загальному удосконаленні кримінального законодавства в цілому. Гуманізація кримінального, кримінально-виконавчого, кримінального процесуального законодавства має на меті позитивний вплив на забезпечення прав людини і застосування міжнародних стандартів правоохоронної системи відповідно до євроінтеграційних векторів розвитку нашої держави. Крім того, варто відзначити, що, незважаючи на збільшення покарання за завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, в кінцевому підсумку, винні особи відповідно до законодавства, як правило, звільняються від реального відбування покарання. Таким чином, вони не відбувають покарання за злочин, що також негативно впливає на тенденцію таких злочинів в майбутньому. Для встановлення більш точної відповідності між вчиненим злочинним діянням і призначеним за нього покаранням необхідно розробити і впровадити альтернативні міри покарання, запропоновані і обґрунтовані вище, а саме – штраф і громадські роботи.

Висновки до розділу 1

Перший розділ дослідження присвячений питанням стану наукового розроблення проблем кримінологічної характеристики та запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, деяким аспектам методології цього наукового дослідження, а також питанням дослідження та удосконалення кримінальної відповідальності за такі злочини.

Запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності на сьогодні залишається невирішеною проблемою вітчизняного суспільства. А ні правоохоронні, а ні інші державні структури не в змозі забезпечити суспільну безпеку на належному рівні, і цьому є декілька причин. Однією з причин цього варто вважати недостатню наукову розробленість цієї проблемати. Незважаючи на існуючі теоретичні й практичні здобутки в цій галузі, сьогодні виникла нагальна потреба у комплексному дослідженні кримінологічних аспектів завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності та розробленні на підставі цього заходів запобіжної діяльності.

Сучасна політична та економічна криза, а також військовий конфлікт на території нашої країни призвели до зростання кількості зареєстрованих неправдивих повідомлень про загрозу безпеки громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. Окрім кількісної характеристики змінюється також якісна складова цих злочинів – повідомлення про «мінування» стосуються одразу великої кількості об'єктів, серед яких переважають багатолюдні місця. Відомості Єдиного реєстру судових рішень свідчать про суттєве розширення переліку мотивів їх вчинення; на вчинення цих злочинів також впливає розвиток комп'ютерних технологій – сьогодні більшість таких

повідомлень надходять електронною поштою. Таким чином, правоохоронна система стикається із новими способами вчинення та приховування таких злочинних діянь. Саме тому вважаємо, що наразі виникла нагальна потреба у розробленні нової системи запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення та пошкодження об'єктів власності, яка б могла протидіяти розповсюдженню таких злочинів.

Методологія кримінологічного дослідження містить у собі комплекс методів, принципів, методик, способів науково-дослідницької діяльності в цій галузі, в основі якого лежить діалектичний метод пізнання процесів та явищ у взаємозв'язку та взаємодії, головними принципами якого є комплексність та системність. Власне процедура кримінологічного дослідження являє собою систему дій з вивчення кримінологічної характеристики, а також розроблення на цій основі заходів удосконалення запобігання і протидії. Методи, якими потрібно користуватися при кримінологічному дослідженні, визначаються переважно залежно від етапу його проведення.

Однією з основних причин необхідності декриміналізації чинного законодавства за допомогою заміни покарання у вигляді позбавлення волі на покарання, не пов'язані з ізоляцією від суспільства винної особи, є потреба в загальному удосконаленні кримінального законодавства в цілому. Гуманізація кримінального, кримінально-виконавчого, кримінального процесуального законодавства має на меті позитивний вплив на забезпечення прав людини і застосування міжнародних стандартів правоохоронної системи відповідно до євроінтеграційних векторів розвитку нашої держави. Крім того, варто відзначити, що, незважаючи на збільшення покарання за завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, в кінцевому підсумку, винні особи відповідно до законодавства, як правило, звільняються від реального відбування покарання. Таким чином, вони не відбувають покарання за злочин, що також негативно впливає на тенденцію таких злочинів в майбутньому. Для

встановлення більш точної відповідності між вчиненим злочинним діянням і призначеним за нього покаранням необхідно розробити і впровадити альтернативні міри покарання, запропоновані і обґрунтовані вище, а саме – штраф і громадські роботи.

РОЗДІЛ 2

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАВІДОМО НЕПРАВДИВИХ ПОВІДОМЛЕНЬ ПРО ЗАГРОЗУ БЕЗПЕЦІ ГРОМАДЯН, ЗНИЩЕННЯ ЧИ ПОШКОДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ВЛАСНОСТІ

2.1. Стан, динаміка та структура завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності

Аналіз наукових джерел з кримінології свідчить про те, що злочинність як соціальне явище взагалі та окремі злочини як індивідуальні акти поведінки та форми вияву злочинності зокрема під час кримінологічного дослідження характеризуються за такими показниками, як стан, динаміка та структура. Для здійснення аналізу стану злочинності використовують низку абсолютних і відносних показників. Абсолютні показники різнобічно характеризують злочинність: це кількість виявлених злочинів загалом й окремих видів за лініями роботи; кількість виявлених осіб, які вчинили злочини; встановлена сума матеріальних збитків та ін. Відносні показники відображають переважно інтенсивність, структуру та динаміку злочинності [106, с. 28–35]. Саме аналіз основних показників злочинності надає змогу отримувати уявлення про зміну показників, виявляти закономірності та тенденції цієї зміни, а також здійснювати кримінологічне прогнозування можливої зміни того чи іншого виду злочинності в майбутньому.

Перед тим, як розпочати аналіз показників завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження

об'єктів власності, варто також зауважити, що ці показники обов'язково відчують на собі певний вплив як з боку детермінант – причин та умов злочинності (про це буде йти мова в подальших підрозділах цього дослідження), так і з боку змін у кримінальному законодавстві (про це вже йшлося у попередньому Розділі дослідження). Таким чином, для отримання інформації про стан злочинності в будь-якій сфері діяльності власне даних про зміни причин та умов замало – необхідною умовою також є отримання даних про зміни в кількісних характеристиках цих видів злочинів у часі. Зміни причин, умов або факторів, що можуть провокувати вчинення злочинів, дають змогу прогнозувати, передбачати чи припускати збільшення або зменшення кількості вчинених злочинів. Для отримання наочних відомостей необхідна інформація про зареєстровані факти вчинення злочинів. Отже, для здійснення аналітичного огляду завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності використовується низка статистичних показників, серед яких розглянемо основні.

З огляду на зазначене у цій роботі злочинність в якісному та кількісному відношенні характеризується трьома основними показниками: рівнем (станом), структурою та динамікою [66, с. 66]. Стан злочинності – кількісний показник, що відображає загальну кількість злочинів у визначений період часу, структура якісно характеризує ці злочини. Динаміка показує зміну стану та структури злочинності в той чи інший період часу, тому використовується для аналізу кількості вчинених злочинів. Вітчизняні та зарубіжні кримінологи в різні часи пропонували визначення основних показників злочинності, у тому числі й динаміки. Так, російський кримінолог В.Д. Малков визначає динаміку злочинності як її зміну в часі. Для її розрахунку використовують такі характеристики, як абсолютне зростання (зниження) і темпи її зростання та

приросту [69, с. 41]. Крім того, на думку українського кримінолога, професора І.М. Даньшина, динамікою є показник, який відображає рух злочинності в часі. Оскільки злочинність піддається безперервним змінам, дослідникам (практикам і вченим) необхідно знати не лише рівень та структуру злочинності на конкретну дату, а й рух вказаних показників у часі. Досягається це шляхом встановлення співвідношень рівня та структури злочинності теперішнього чи іншого періоду часу до її рівня та структури за попередні періоди. Тому цей показник є комплексним. Він характеризує злочинність і з якісного, і з кількісного боків [82, с. 33].

Варто також погодитися із зауваженням професора О.М. Джужі стосовно того, що на динаміку злочинності як на соціально-правове явище впливають дві групи факторів. Перша – це причини та умови злочинності, демографічна структура населення й інші соціальні процеси та явища, що впливають на злочинність. Друга – зміни кримінального законодавства, що розширюють або звужують сферу злочинних діянь. Диференціація соціальних і правових факторів впливає на статистичну криву злочинності, необхідну для об'єктивної оцінки реальних змін у її динаміці та прогнозі. Зниження чи зростання рівня злочинності відбуваються внаслідок як реальних соціальних змін рівня та структури злочинності, так і в результаті правових змін у законодавчій характеристиці кола кримінально-караних діянь, у повноті реєстрації та в інших юридичних факторах [54, с. 67].

Отже, зміна рівня і структури злочинності протягом певного часу називається динамікою злочинності. Вона залежить, з одного боку, від соціально-політичних, економічних та демографічних чинників, а з іншого – від так званої «кримінальної політики», тобто від змін у кримінальному законодавстві (криміналізації та декриміналізації певних чинників) та практики його застосування. Динаміку злочинності іноді називають її

тенденцією. З цього приводу О.М. Литвак звертає увагу на те, що динаміка, тобто коливання кримінальної статистики за певний історичний відрізок часу, свідчить не лише про реальні кількісні та якісні зміни злочинності, а й про політичні пристрасті можновладців, про спрямованість практики реагування на заяви потерпілих та інших фізичних та юридичних осіб, про зміни в законодавстві – криміналізацію та декриміналізацію правопорушень [88, с. 35].

Для аналізу стану, динаміки та структури злочинності використовують відомості офіційної кримінальної статистики. Завдання кримінальної статистики різноманітні й численні, але основні з них можна звести до наступних положень:

- офіційна кримінальна статистика являє собою сукупний звіт про діяльність офіційних інстанцій – правоохоронних органів, і є основою для прийняття рішень владою про виділення державних коштів та розподіл людських ресурсів;

- кримінальна статистика – дослідницький інструмент, який є основою для висновків про те, які групи населення і які регіони держави серйозніше інших вражені злочинністю;

- за допомогою кримінальної статистики населення дізнається про те, наскільки велика ймовірність стати жертвою злочину або, навпаки, знімає страх перед злочинами;

- кримінальна статистика дає можливість вирішувати завдання контролю, управління і планування дій законодавців та уповноважених на боротьбу зі злочинністю державних органів [82, с. 20–25].

Першим показником, який можна проаналізувати при кримінологічному дослідженні завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, є стан цієї злочинності.

Відповідно до даних ГП України [50], за 4 місяці 2019 року було обліковано 354 випадки завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. Протягом 2018 року таких злочинів було обліковано 681. Для того, щоб отримати уявлення про стан цієї злочинності протягом останніх 5 років, слід розглянути рисунок 2.1.

Крім того, наведені на цьому рисунку дані дають змогу також оцінити динаміку завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. В кримінологічній літературі динаміку пропонується обчислювати за допомогою двох методів: ланцюговий та базисний. Різниця цих методів полягає у тому, що при використанні ланцюгового методу кожний наступний показник порівнюється із попереднім, а при використанні базисного – кожний показник порівнюється з базисом – як правило, це перший показник ряду. Варто додати, що ланцюговий спосіб вбачається більш оправданим, адже не завжди можна об'єктивно обґрунтувати, чому саме визначений показник слід вважати базисом. Крім того, в практичній діяльності правоохоронних органів використовується саме ланцюговий спосіб. Тому для обчислення динаміки завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності будемо використовувати саме ланцюговий спосіб. Для цього необхідна формула:

$$T = [Z(i) - Z(i-1)] * 100\% / Z(i-1),$$

де T – темп зростання злочинності;

$Z(i)$ – кількість облікованих злочинів у певний період;

$Z(i-1)$ – кількість облікованих злочинів у попередній період.

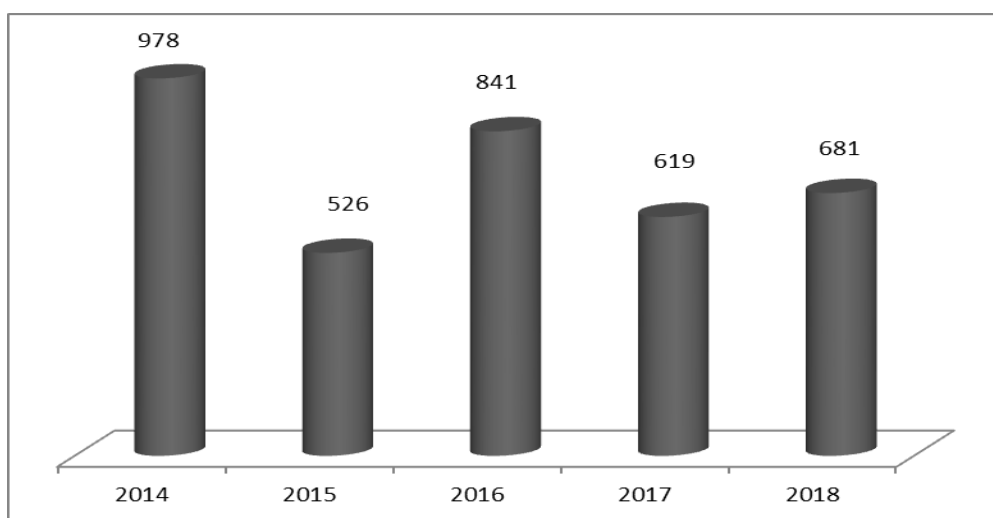

Рис. 2.1. Кількість облікованих завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності за період 2014-2018 рр. (за даними Генеральної прокуратури України)

Таким чином, динаміка завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності виглядає так:

- у 2015 році спостерігається зниження кількості завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності на 46%: $(526-978)*100\%/978=46\%$;
- у 2016 році спостерігається зростання кількості завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності на 60%: $(841-526)*100\%/526=60\%$;
- у 2017 році спостерігається зниження кількості завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності на 26%: $(619-841)*100\%/841=26\%$;
- у 2018 році спостерігається зростання кількості завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності на 10%: $(681-619)*100\%/619=10\%$ [5, с. 175-178].

Динаміку злочинності зручно представляти у вигляді графіка. Саме тому динаміка завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності за останні 5 років зображена на рисунку 2.2.

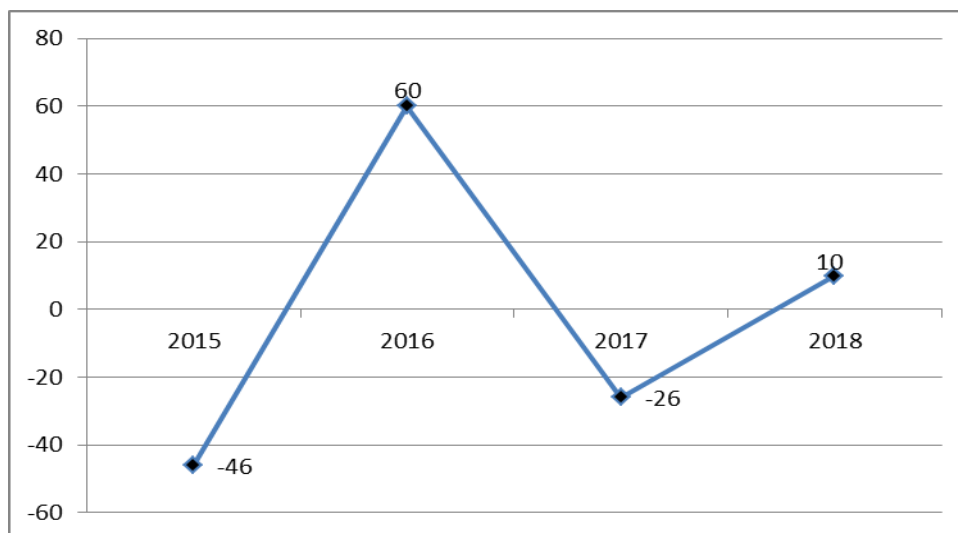
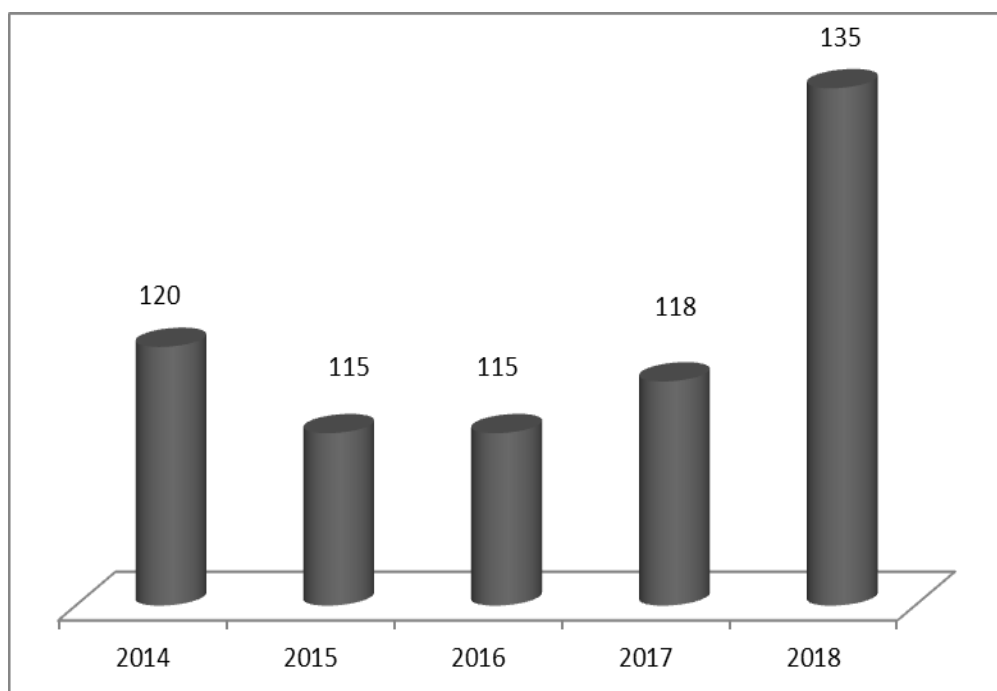

Рис. 2.2. Динаміка завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян за період 2014-2018 рр. (за даними Генеральної прокуратури України)

Аналізуючи стан та динаміку завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, слід також звернути увагу на інші статистичні показники цієї злочинності, що дозволять надати більш повну кримінологічну характеристику. Серед інших варто вказати на кількість таких злочинів, у яких особам було вручено повідомлення про підозру. За останні 5 років тільки один раз – у 2015 році – їхня кількість сягнула п'ятої частини від усіх облікованих, тобто рівень їх розкриття перевищив 20%. Звичайно, цей факт не може не викликати занепокоєння. Але головною метою цього дослідження визначено розроблення комплексу заходів запобігання цьому виду злочинності, а тому для більш інформативного уявлення про статистичні показники на рисунку 2.3 наведені дані про кількість завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, у яких особам вручено повідомлення про підозру, за останні 5 років. Аналізуючи ці дані, варто звернути увагу на тенденцію зростання кількості розкритих завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності протягом останніх 3 років як в абсолютному, так і у відносному значеннях.

**Рис. 2.3. Кількість завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, у яких особам вручено повідомлення про підозру, за період 2014-2018 рр.
(за даними Генеральної прокуратури України)**

Слід також додати, що вивчення завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності проводиться на підставі матеріалів архівних кримінальних проваджень та вироків суду, які можна отримати в архівних відділах судових органів. Ці матеріали найбільш повно відображають ситуацію лише стосовно розкритих злочинів. Саме тому на рисунку 2.4 наведені відомості стосовно кількості завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, за якими провадження направлені до суду з обвинувальним вироком, за останні 5 років. Серед цих показників слід окремо виділити позитивний момент – зростання кількості таких проваджень у 2018 році.

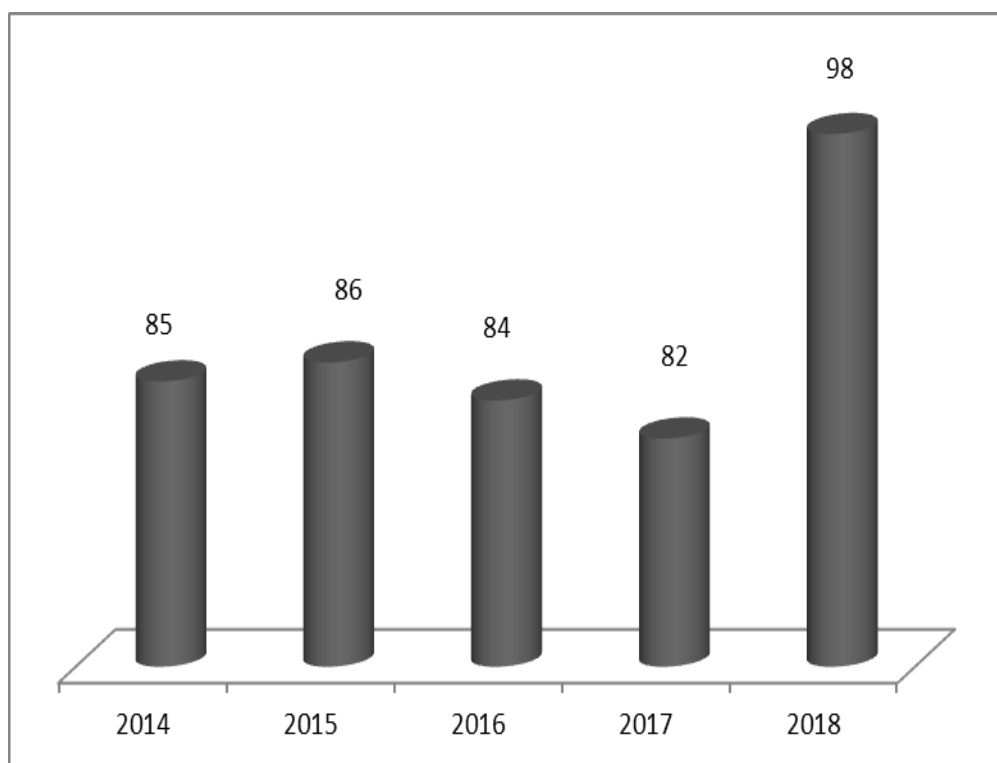

Рис. 2.4. Кількість завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, за якими провадження направлені до суду з обвинувальним актом, за період 2014-2018 рр. (за даними Генеральної прокуратури України)

Стосовно структури завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності варто сказати, що у статистичній звітності ГП України виділені деякі категорії проваджень, що направлені до суду з обвинувальним актом, які викликають науковий та практичний інтерес. По-перше, це відомості, представлені на рисунку 2.5 – про кількість таких злочинів, які вчинені особами, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення, за останні 5 років. І по-друге, це дані, які зображені на рисунку 2.6 – про кількість таких злочинів, які вчинені неповнолітніми або за їх участю, протягом останніх 5 років.

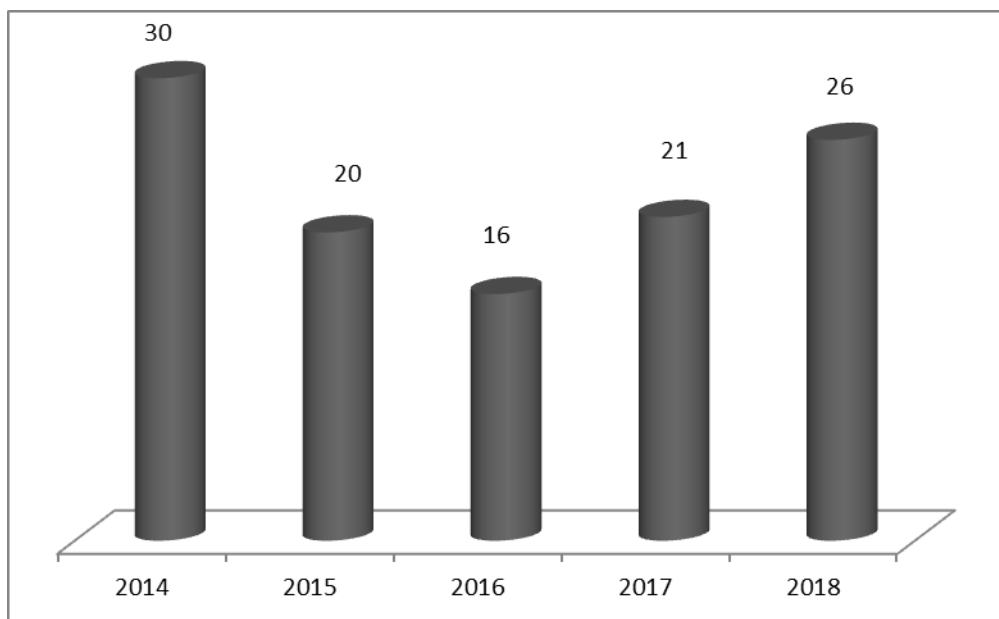
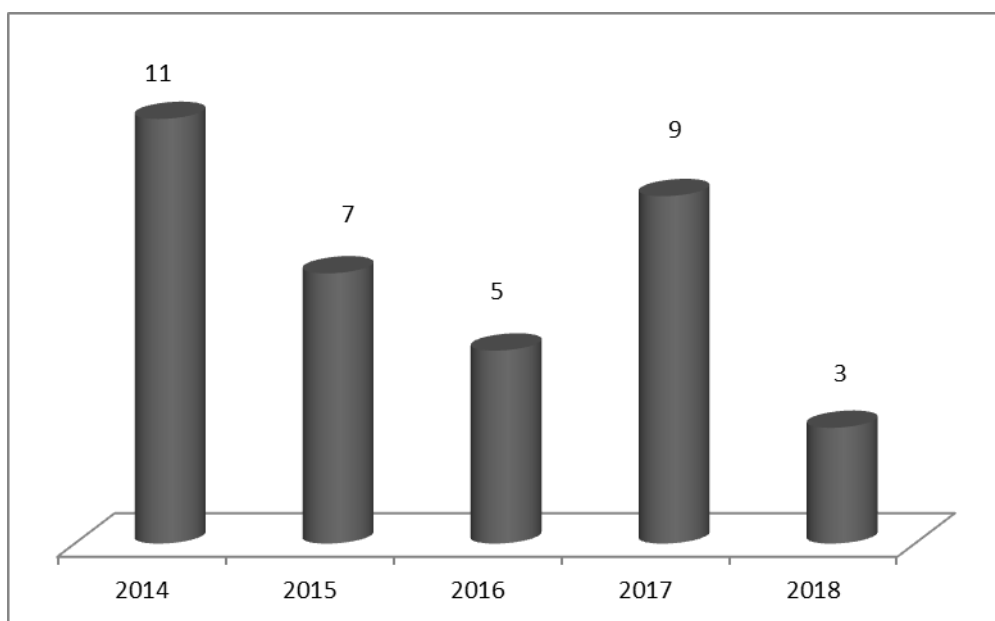

Рис. 2.5. Кількість завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, за якими провадження направлені до суду з обвинувальним актом, та що вчинені особами, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення, за період 2014-2018 рр. (за даними Генеральної прокуратури України)

Ще раз окремо звернемо увагу на те, що відомості, представлені на рисунках 2.5 та 2.6 стосуються лише тих завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, що розкриті та провадження по них були передані до суду з обвинувальним актом протягом звітного періоду.

Крім того, варто додати, що відповідно до відомостей ДСАУ, найбільш розповсюдженим місцем вчинення злочину – місцем перебування особи злочинця під час передачі неправдивого повідомлення є приватна квартира, а раніше (до розповсюдження мобільного зв'язку) була телефонна будка. Саме тому останніми роками достатньо поширеним місцем перебування злочинця є вулиця. Також аналіз відомостей Державної судової адміністрації України дозволяє дійти висновку, що місцем перебування особи під час здійснення завідомо неправдивого повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності стають:

- приватне житло – 47 %;
- вулиця – 43 %;
- адміністративні будівлі – 7 %;
- транспорт (у тому числі громадський) – 2 %;
- інші місця – 1 % .

**Рис. 2.6. Кількість завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, за якими провадження направлені до суду з обвинувальним актом, та що вчинені неповнолітніми або за їх участю, за період 2014-2018 рр.
(за даними Генеральної прокуратури України)**

Одним із сучасних способів вчинення завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності є повідомлення про це електронною поштою. Так, наприклад, 12 травня 2019 року на електронну пошту ГУ НП у Вінницькій області надійшло повідомлення про замінування восьми торговельних центрів у м. Вінниці та інших будівель. Усі об'єкти перевірені вибухотехніками та кінологами зі службовими собаками. Жодних вибухонебезпечних предметів

не виявлено. За усіма адресами працювали слідчо-оперативні групи, наряди патрульних, рятувальники та медики. З потенційно небезпечних будівель проводилася евакуація людей [152]. А от протягом однієї доби під час проведення другого туру виборів Президента України 21 квітня 2019 року таких повідомлень було отримано аж 22, при чому, за інформацією правоохоронців, повідомлення про замінування здебільшого надходили з окупованих територій, а також з Російської Федерації. «Мінували» буквально все підряд: від об'єктів транспортної і торговельної інфраструктури – до гідроелектростанцій і виборчих діляниць. Проведеними перевітками підрозділами кінологів та вибухотехніків вибухонебезпечних предметів не виявлено [110].

Продовжуючи аналіз кримінологічних показників аналізованої злочинності, наведемо деякі кримінально-правові позиції вчених щодо співвідношення таких категорій, як обстановка, місце та час вчинення злочину. Аналіз юридичної літератури свідчить про те, що наразі теоретично виділяють два підходи щодо співвідношення таких понять, як місце, час і обстановка вчинення злочину. Перший підхід передбачає розгляд вищевказаних обставин як певних самостійних частин, елементів об'єктивної сторони злочину. Такий напрям поглядів на їх співвідношення набув широкого, більш пріоритетного поширення у вітчизняній доктрині наук кримінально-правового циклу. По-перше, це пов'язано з тим, що на законодавчому рівні відсутня будь-яка регламентація поняття і елементів обстановки вчинення злочину. Таким чином, правознавці просто розмежували ці явища: місця, часу та обстановки, поставивши їх в ряд умов, у яких відбувається злочинне діяння, і позначивши принципову відмінність зі складовими частинами злочинного діяння в силу недостатнього аналізу загальної обстановки як об'єктивної ознаки. Слід додати, що за своєю

сутністю такий підхід є нормативістським, оскільки його прихильники вважають, що така позиція відображає волю законодавця щодо аналізованого питання.

Другий підхід на співвідношення місця, часу і обстановки вчинення злочину базується на пріоритеті обстановки вчинення злочину над іншими ознаками об'єктивної сторони його складу. Відповідно до цього підходу, обстановка вчинення злочину розуміється і трактується в широкому сенсі і вже містить в собі місце, час та інші умови його здійснення. Місце, час і обстановка вчинення злочину є сукупність конкретних умов, в яких відбувається злочинне діяння (бездіяльність), розвивається об'єктивна сторона і настає злочинний результат. Неоднозначність наукових підходів до визначення співвідношення таких категорій, як обстановка, місце та час вчинення злочину зумовлена відсутністю нормативного закріплення зазначених категорій на законодавчому рівні та різноманітністю позицій різних правових шкіл на це питання.

Не вдаючись в дискусію стосовно співвідношення вищезазначених категорій зазначимо, що завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення або пошкодження об'єктів власності найчастіше надходять в денний час: в період з 8 до 14 годин - 46% повідомлень; в період з 14 до 18 годин - 27% повідомлень [140, с. 64].

Характеризуючи основні показники завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення або пошкодження об'єктів власності, слід також сказати декілька слів про латентність цього виду злочинності. Ю.В. Александров визначає латентну злочинність як сукупність злочинів, які не ввійшли у процесі аналізу злочинності до статистичних даних через відсутність до певного моменту інформації про них [70, с. 213]. А.Ф. Зелінський пропонує таке визначення латентної злочинності: це

сукупність передбачених кримінальним законом діянь, які з різних причин не були враховані органами НП, прокуратурою, службою безпеки, судом [52, с. 87]. Традиційно в кримінології розглядаються три рівні латентності – низький, середній та високий. Для досліджуваних злочинів характерними є низький рівень латентності, тому що неправдива інформація обов'язково надходить до правоохоронних органів, як правило, це і є вчиненням злочину – просто спочатку невідомо, чи правдива ця інформація.

Крім рівнів, у юридичній літературі виділяють також три види латентності: природну, або об'єктивну; латентність граничних ситуацій; штучну, або приховану. Природну латентність мають ті випадки, коли правоохоронним органам так і не стало відомо про ці злочини внаслідок приховування як з боку осіб, які цей злочин вчиняють, так і з боку інших осіб. Про латентність граничних ситуацій йдеться в тих випадках, коли органи досудового слідства помилково визначають злочин як адміністративний проступок. Варто додати, що серед найбільш ймовірних статей КУпАП [61], які можуть виступати як суміжні з аналізованим злочинним діянням, є ст. 173 «Дрібне хуліганство» та ст. 173¹ «Поширювання неправдивих чуток». Штучна латентність це пов'язана із завантаженістю працівників правоохоронних органів розкриттям та розслідуванням інших злочинів, насамперед тяжких та особливо тяжких, можливим прагненням створити уявне благополуччя, неналежною професійною підготовкою окремих працівників правоохоронних органів або їх несумлінністю тощо. Якщо підтримувати концепцію про те, що абсолютно нелатентних злочинів не існує, то завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення або пошкодження об'єктів власності можна віднести до злочинів з низьким рівнем природної латентності – у тих випадках, коли злочинець повідомляє неправдиву

інформацію іншій особі, але вона не повідомляє про це правоохоронним органам і цей злочин не стає облікованим в офіційній статистиці.

Підводячи підсумки, зауважимо, що завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення або пошкодження об'єктів власності відрізняються нестійкою тенденцією. Протягом останніх років спостерігалось як значне їх зниження – на 46% у 2015 році, так і стрімке зростання на 60% у 2016 році. На сьогодні зберігається тенденція збільшення їх кількості, в перші місяці 2019 року нашою країною прокотилася хвиля неправдивих «мінувань» різного масштабу: вокзали, аеропорти, станції метро, торговельні центри тощо. Крім того, аналізовані злочини характеризуються низьким рівнем розкриття – найвищий за останні роки був у 2015 році, але і тоді він ледве сягнув 20%. Також спостерігається тенденція зростання кількості розкритих завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності протягом останніх 3 років як в абсолютному, так і у відносному значеннях. Серед таких проваджень збільшується кількість тих, по яких особи раніше вчиняли кримінальні правопорушення, та знижується кількість таких, що вчинені неповнолітніми або за участю них.

На цьому етапі доцільно перейти до аналізу осіб, які вчиняють завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. Цьому буде присвячений наступний підрозділ дослідження.

2.2. Кримінологічна характеристика осіб, які завідомо неправдиво повідомляють про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності

Кримінологічне поняття особи злочинця, насамперед, варто відокремлювати від кримінально-правового поняття суб'єкту злочину. Ця кримінально-правова категорія обмежується певними ознаками, які необхідні для обґрунтування кримінальної відповідальності за вчинений злочин. Суб'єктом злочину може бути лише фізична особа, осудна та така, що досягла віку, з якого настає кримінальна відповідальність. Тобто суб'єктами завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності можуть виступати особи, які повинні відповідати наступним характеристикам: 1) це може бути тільки фізична особа; 2) вона обов'язково має бути осудною; 3) вона повинна досягти певного віку – у нашому випадку, за загальним правилом відповідальність настає у осіб з 16-річного віку.

Кримінологічне значення особи злочинця з цієї позиції є значно ширшим. В кримінології вивчаються властивості, відносини, зв'язки такої особи. Крім того, розглядаються зовнішні умови її існування з метою визначення певного завдання – що саме вплинуло на рішення цієї особи вчинити злочин.

Також слід зауважити, що у соціологічному розумінні особа – це «...людський індивід як суб'єкт відносин і свідомої діяльності...»[63, с. 314]. Якщо злочин уявити у вигляді свідомої протиправної діяльності індивіда, то особа злочинця в криміналістичному сенсі – єдине цілісне явище, всі сторони якого взаємопов'язані і взаємозумовлені. Їй притаманна сукупність фізичних, біологічних і соціальних властивостей, інформація про які відображається в процесі її діяльності у вигляді матеріальних та ідеальних слідів [83, с. 112].

Варто навести пропозицію І.С. Башмакова стосовно розділення обставини, що характеризують особу злочинця, на дві групи. До першої групи він відніс ознаки і властивості, які належать особі взагалі і набувають кримінологічне значення тільки при розгляді їх через призму факту вчинення злочину – це так звані соціально-демографічні ознаки. До другої групи він об'єднав риси, властивості і ознаки, які прямо або побічно пов'язані з вчиненням злочину – соціально деформовані переконання, установки, ціннісна орієнтація, спрямованість особи злочинця [23, с. 46-47]. Слід зауважити, що завдяки такому підходу в дослідженні особи злочинця можна сформувати найбільш повне уявлення про типізацію особи злочинців, які вчиняють злочини певного виду, в кримінологічному аспекті.

Під особою злочинця в кримінології розуміють сукупність соціально значущих властивостей, ознак, зв'язків та відносин, які характеризують особу, винну в порушенні кримінального закону, у поєднанні з іншими (неособистими) умовами й обставинами, що впливають на її антигромадську поведінку [54, с. 84; 106, с. 127]. Як зазначає Ю.М. Антонян, само по собі кримінологічне вивчення особи злочинця підпорядковано виявленням закономірностей злочинної поведінки та злочинності як масового явища, їх детермінації, причинам та розробленню науково обґрунтованих рекомендацій щодо боротьби зі злочинністю. Кримінологічні знання про особу злочинця становлять теоретичну основу профілактичної діяльності [90, с. 3].

Ті риси, що характеризують злочинця, можуть знаходити відображення передусім у такій його поведінці, яка передуює злочину. Б.С. Волков зауважує, що такі риси можуть полягати у ставленні до праці, навчання, власних обов'язків, до суспільства в цілому, колективу, інших осіб, а також може виявлятися при поведінці в сім'ї, побуті тощо [89, с. 45].

Проаналізувавши позиції сучасних науковців на структуру особи злочинця в кримінології, ми розглянули такі групи кримінологічно значущих

ознак, характерних для осіб, які завідомо неправдиво повідомляють про загрозу безпеці громадян, знищення або пошкодження об'єктів власності:

- 1) соціально-демографічні ознаки;
- 2) соціальні зв'язки, або соціальні прояви в різних сферах життєдіяльності;
- 3) моральні якості та ознаки;
- 4) кримінально-правові ознаки.

Відносно соціально-демографічних ознак осіб, що повідомили завідомо неправдиву інформацію про загрозу безпеці громадян, знищення або пошкодження об'єктів власності, можна сказати наступне. Для проведення такого аналізу було використано статистичні відомості ГП України про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, дані ДСАУ, а також матеріали вивчення архівних кримінальних проваджень за цією категорією. Таким чином, за віковим критерієм осіб, які повідомили завідомо неправдиву інформацію про загрозу безпеці громадян, знищення або пошкодження об'єктів власності, протягом 2018 року, можна розподілити на такі групи (ці відомості також представлені на рисунку 2.7):

- 14-18 років – 1 % (1 особа);
- 18-28 років – 22 % (24 особи);
- 29-39 років – 35 % (38 осіб);
- 40-54 років – 27 % (29 осіб);
- більше 54 років – 15 % (16 осіб).

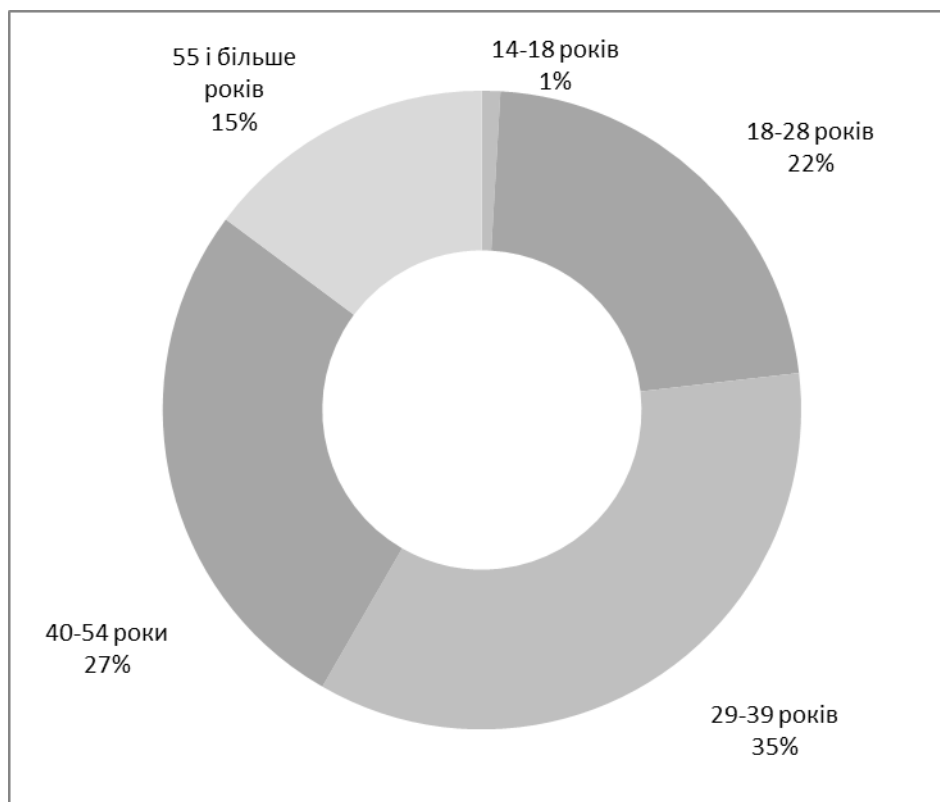

Рисунок 2.7. Розподіл осіб, які повідомили завідомо неправдиву інформацію про загрозу безпеці громадян, знищення або пошкодження об'єктів власності, у 2018 році (за віковим критерієм).

Крім того, розподіл осіб, які у 2018 році повідомили завідомо неправдиву інформацію про загрозу безпеці громадян, знищення або пошкодження об'єктів власності, за статевою ознакою свідчить про те, що 92 % (99 осіб) – це чоловіки та 8 % (9 осіб) – жінки.

Також аналіз статистичних відомостей свідчить про те, що серед усіх виявлених у 2018 році осіб, які повідомили завідомо неправдиву інформацію про загрозу безпеці громадян, знищення або пошкодження об'єктів власності, не було жодного іноземця – громадяни України склали 100 % (108 осіб).

Наведемо відомості щодо розподілу цих осіб за освітнім рівнем (ці відомості наочно представлені на рисунку 2.8):

- з повною вищою або базовою вищою освітою – 18 % (20 осіб);
- з професійно-технічною освітою – 18 % (19 осіб);
- з загальною середньою освітою – 62 % (67 особи);
- з неповною середньою освітою – 2 % (2 особи).

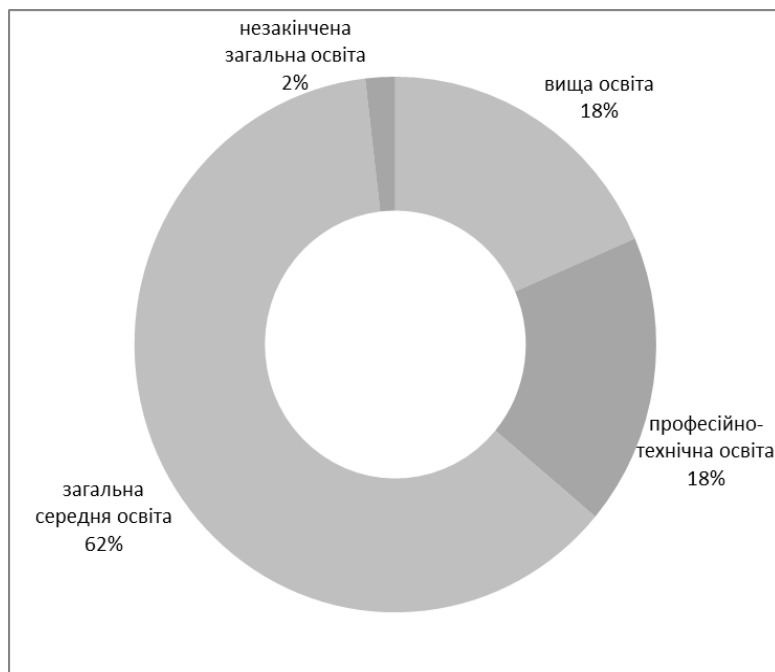

Рисунок 2.8. Розподіл осіб, які повідомили завідомо неправдиву інформацію про загрозу безпеці громадян, знищення або пошкодження об'єктів власності, у 2018 році (за освітнім критерієм).

Крім того, стосовно зайнятості осіб, які протягом 2018 року повідомили завідомо неправдиву інформацію про загрозу безпеці громадян, знищення або пошкодження об'єктів власності, отримані такі відомості:

- учні – 1 % (1 особа);
- студенти ВНЗ – 4 % (4 особи);
- працездатні, але не працюють і не навчаються – 59 % (65 осіб);
- безробітні – 17 % (18 осіб).

Підводячи підсумки, зазначимо, що кримінологічне вивчення особи злочинця починається із визначення певних конкретних соціально-демографічних особливостей цих осіб. Стосовно вікового критерію – найбільшу кількість завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян вчиняють особи віком 29-39 років. Більш, ніж у 90% випадків такі злочини вчиняються чоловіками. Варто додати, що такі ознаки відповідають також розподілу за віковим та статевим критерієм масиву усіх злочинів загальнокримінального спрямування.

Крім того, протягом 2019 року з усіх виявлених осіб, яким було вручено повідомлення про підозру, раніше вчиняли злочин 27 осіб (14%), а 15 осіб (8%) мали незняту чи непогашену судимість. Окремої уваги заслуговує той факт, що серед виявлених осіб 53 особи (27%) на момент вчинення злочину знаходилися у стані алкогольного сп'яніння. Таких, що знаходилися на момент вчинення цього злочину у стані наркотичного сп'яніння, протягом 2019 року виявлено не було.

Наприклад, в кінці квітня 2019 року в м. Київ правоохоронні органи отримали повідомлення про мінування Володимирського собору, синагоги та інших культових споруд. За результатами огляду зазначених споруд фахівцями вибухотехнічної, пожежотехнічної та кінологічної служб вибухових пристроїв, а також вибухових та отруйних речовин не було виявлено. По гарячих слідах було затримано 35-річного місцевого мешканця, який вчинив цей злочин, та який був раніше засуджений за вчинення завідомо неправдивого повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності [111].

Також, за результатами вивчення судово-слідчої практики, отриманої дослідником проблематики вчинення завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян неповнолітніми С.А. Риб'янецем, неповнолітні вчиняють злочин розглядуваної категорії у 63 % випадків [137, с. 556].

Однак, зважаючи на статистичні відомості, слід зазначити, що сучасний стан вчинення цих злочинів неповнолітніми особами дещо змінився. Зокрема, це стосується тієї їхньої частини, що є розслідувані правоохоронними органами. Так, у 2018 році з усієї кількості кримінальних проваджень, кваліфікованих за ст.259 КК України та направлених до суду з обвинувальним вироком, тільки 3 були за участю неповнолітніх осіб. Можливо, факт зниження кількості неповнолітніх серед осіб, які вчиняють завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності можна пов'язати з активізацією

профілактичної роботи, яка проводиться правоохоронними та іншими державними правоохоронними органами або зі змінами у кримінально-правовому законодавстві, а саме зі збільшенням покарання за вчинення цих злочинів.

Однак варто додати, що позитивний аспект у вигляді зменшення кількості неповнолітніх серед злочинців, які завідомо неправдиво повідомляють про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, простежується не постійно. Так, наприклад, у травні 2019 року у Польщі протягом тижня, під час проведення у школах випускних екзаменів, щонайменше 122 школи отримали на свої електронні адреси повідомлення про вибухи. Ці повідомлення, звичайно, не підтвердилися – отже, мотивом злочинів був зрив екзаменів [130].

Крім того, обов'язково слід звертати увагу на те, що узагальнені відомості про осіб, які вчиняють такі злочини можуть не відображати ознаки деяких з них. В реальній дійсності ці відомості можуть досить суттєво різнитися [4, с. 114]. Наприклад, зовсім «нетиповим» є вчинення цього злочину харківською пенсіонеркою: у травні 2016 р. в Харкові була затримана 62-річна місцева мешканка, яка повідомила про мінування 6 станцій харківського метрополітену. В її неправдивому повідомленні згадувалися лише ті станції метро, назви яких підлягали зміні у зв'язку з декомунізацією, а сама ж пенсіонерка таким чином висловлювала свій протест проти цього [153].

Варто також додати, що розглянуті нами соціально-демографічні ознаки осіб, які повідомили завідомо неправдиву інформацію про загрозу безпеці громадян, знищення або пошкодження об'єктів власності, також мають тісний зв'язок з їх психологічними якостями. Психічні властивості, що визначають характер людини, індивідуальні, вони відрізняються сталістю і тому проявляються в діях, вчинках і поведінці особи. Такі особи в більшості випадків характеризуються безвольністю, брехливістю. Вони прагнуть до

такої діяльності, яка не вимагає великих витрат енергії і зусиль волі, що позначається на виборі способу вчинення злочину. Ці особи схильні до хуліганських дій. Деякі злочинці легко піддаються сторонньому впливу, що іноді стає причиною групової злочинності [7, с. 5].

Цікавим фактом є те, що психотерапевти відзначають, що в осінньо-весняний період загострюються сплески так званого «телефонного тероризму» у психічно неврівноважених людей. Однак, фахівці відзначають, що останні випадки пов'язані не тільки з порою року. Безумовно, є своя специфіка в сьогоденній ситуації, коли в суспільстві наростає очевидне напруження у зв'язку з останніми подіями на сході України та економічною кризою. В цілому, напружена ситуація тисне на психічно нестабільних людей, що призводить до збільшення числа злочинів взагалі та завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян [47]. С.А. Риб'янець стосовно вчинення цих злочинів неповнолітніми зазначає, що поясненням цього може бути, серед іншого, несформованість особистості, значний вплив оточення та відсутність власної соціальної позиції, неналежне передбачення та ставлення до результатів своїх дій та інше. При цьому неповнолітні сприймають свої дії як забаву, вирішуючи таким чином свої дрібні проблеми [137, с. 557].

Досліджуючи такі риси особи, що сприяють вчиненню нею злочину, варто зіставити дві наукові категорії – злочинна поведінка і злочинна діяльність. При цьому необхідно мати на увазі наступне:

- злочинна поведінка за своїм характером і змістом є значно ширшим поняттям, ніж злочинна діяльність, однак якраз вона є галуззю, насамперед, кримінологічного пізнання;
- певна цілеспрямована поведінка часто передую актам (діям) із реалізації злочинного задуму – злочинної діяльності;
- основою формування поведінки є потреби людини, які і зумовлюють характер та зміст дій злочинця;

- потреби, зокрема низинні, збочені, певним чином впливають на зміну функціональних і супутніх властивостей людини;

- однією з форм реалізації подібних низинних потреб людини власне є її злочинна діяльність як сукупність (комплекс) послідовних дій, об'єднаних злочинним задумом (елементами такої діяльності є перш за все неправомірні дії);

- в структуру механізму злочинної поведінки включають психологічні процеси, які пов'язані з виникненням мотиву, встановленням мети, вибором засобів, прийняттям поведінкового рішення, а також інші елементи психологічної діяльності суб'єкта, які визначають форми злочинного діяння, а також конкретні поведінкові акти, що утворюють склад злочину, і суб'єктивне ставлення винного до цих дій;

- механізм злочинної поведінки пояснює ті психофізичні процеси і стани, які можуть детермінувати формування і реалізацію протиправного вчинку суб'єкта.

Крім того, на підставі аналізу теоретичних аспектів вивчення особи злочинця, вбачається очевидним, що увага кримінологів повинна бути присвячена не тільки системі якостей і ознак особи злочинця, але і власне злочинна діяльність. Адже саме злочинна діяльність як сукупність послідовних і взаємопов'язаних дій з підготовки, вчинення та приховування злочину, спрямованих на досягнення злочинного результату, є одним з основних елементів механізму злочину. Безумовно, злочинна діяльність суб'єкта – це стрижень механізму злочину, оскільки поняття «діяльність» охоплює матеріально-практичні і духовні вчинки та дії, зовнішні і внутрішні процеси (в тому числі й інтелектуальні). Це дозволяє зробити висновок про те, що злочинна діяльність є сукупність взаємопов'язаних, послідовних і осмислених дій і рухів особи (осіб), пов'язаних з використанням у протиправних цілях відповідних знарядь і засобів, спрямованих на реалізацію нерідко низинних, збочених потреб. У неї входять дії із підготовки, вчинення

злочинів і приховування їх наслідків, сукупність цих дій, а також інші особливості поведінки суб'єкта до, під час і після вчинення злочинів, пов'язані з реалізацією злочинних задумів [84, с. 73].

Крім того, важливим для з'ясування є встановлення, чим керувалася та яку мету мала особа під час вчинення злочину, особливо якщо це стосується неповнолітньої особи. Дослідник цієї проблематики С.А. Риб'янець вказує на те, що близько 60 % неповнолітніх, які завідомо неправдиво повідомляють про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, діють з хуліганських мотивів. Пояснюють свої дії бажанням розважитись 50 % злочинців; пожартувати – 35 %; зірвати заняття у школі – 15 %. Однак справжній мотив та мета дій неповнолітнього злочинця мають бути з'ясовані за результатами аналізу всієї сукупності відомостей, зібраних за відповідним фактом. Заслуговує на увагу й той факт, що часто неповнолітні обговорюють у колі знайомих (учнів) можливості висловлення завідомо неправдивого повідомлення про загрозу вибуху. Ця обставина має використовуватись правоохоронцями для запобігання вчинення даних дій неповнолітніми [137, с. 558].

Вибір об'єкта загрози визначається сукупністю суб'єктивних (метою і мотивами злочинця, його соціальними, моральними та іншими установками) і об'єктивних (час, місце, сприятливі умови, безконтрольність тощо) чинників. З них найсуттєвішими, на нашу думку, є мета і мотив вчинення злочину. Випадковий вибір об'єкта загрози характерний для вчинення злочину при відсутності чітко вираженої мети, з хуліганських спонукань та інших особистих мотивів [3, с. 251].

Взагалі встановлення мотиву вчинення таких злочинів є досить важливим як для ефективного розслідування, так і з метою забезпечення запобіжної діяльності. Серед дослідників аналізованої проблематики існує наукова позиція, відповідно до якої найбільш типові мотиви диференціюються в залежності від об'єктів загроз. Так, відповідно до вищесказаного, найбільш

поширеною метою «мінування» навчальних закладів і промислових підприємств є зрив навчального або виробничого процесу. Крім того, навчальні заклади і промислові підприємства також можуть піддаватися загрозі вибуху, хоча в меншій мірі, з мотивів помсти, наприклад, вчителям, директору, керівництву за «незаслужені» оцінки, «несправедливе» відрахування, звільнення, невиплату зарплати тощо. Житлові будинки найчастіше піддаються загрозі «вибуху» з метою порушення спокою громадян, залякування конкретної людини, з хуліганських мотивів, а також з помсти, ревнощів або заздрості. Причому, такий мотив як помста, за спрямованістю може бути знеособленим (помста владі, суспільству, будь-якій організації) та особистим (помста конкретній людині). Загрози вибуху різноманітних об'єктів торгівлі, складських або офісних приміщень найчастіше виникають на ґрунті комерційного суперництва, з метою завдати шкоди конкурентам або залякати об'єкт вимагання. Вокзали, аеропорти або конкретний поїзд, літак часто стають об'єктами погроз «вибуху» з метою затримати своєчасне відправлення транспорту. Суб'єктами таких повідомлень можуть стати пасажери, що запізнюються, а мотивом служить бажання встигнути на конкретний рейс. Але зазначені об'єкти можуть «мінуватися» і з корисливих мотивів. Відомі також випадки загрози вибуху вокзалів, аеропортів з мотивів помсти. Практиці відомі також випадки завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці у відношенні будівель, приміщень органів державної влади і місцевого самоврядування. Причиною повідомлень найчастіше є помста за неправомірні дії або бездіяльність представників цих органів, низький рівень життя населення тощо. Також зазначені злочини можуть вчинятися з мотивів політичної, расової або національної ворожнечі [140, с. 65].

Так, наприклад, 11 травня 2019 року у м. Богодухів Харківської області надійшло повідомлення про те, що на місцевому м'ясокомбінаті закладено вибухівку. Поліцейські евакуювали 11 осіб і оглянули 8 тис. м² приміщень і 12

тис. м² прилеглої території. Жодних вибухових пристроїв або небезпечних речовин правоохоронці не виявили. Після цього було затримано 39-річного місцевого мешканця, який виявився працівником вказаного підприємства та вирішив у такий спосіб помститися керівникові підприємства за несвоєчасну виплату зарплати [129].

В іншому випадку, на початку 2019 року в м. Кривий Ріг Дніпропетровської області було повідомлено про мінування шести шкіл. Загалом було евакуйовано понад 4000 учнів, вибухових пристроїв не виявлено. На місцях вчинення злочину були знайдені записки із вказівкою на прізвище, ім'я та по батькові вчителя однієї з цих шкіл. Варто додати, що до цього в інтернет мережу потрапив відеозапис, на якому вказана вчителька сварить одну з учениць. Цей запис викликав обурення, і не тільки серед учнів та батьків, але і пересічних громадян – тому в органах НП небезпідставно пов'язують вчинення злочину з помстою вчительці. Однак станом на травень 2019 року цей злочин залишається нерозкритим – встановити злочинця не вдалося [109].

Мотив та мета вчинення злочину дозволяють отримати уявлення про наявність у злочинця в більшості випадків зацікавленості у спостереженні наслідків аналізованого злочинного діяння: порушення нормальної діяльності або відпочинку громадян, проведення правоохоронними органами пошукових і евакуаційно-загороджувальних заходів тощо [7, с. 6].

В останні роки у великих містах і промислових центрах спостерігається збільшення анонімних телефонних дзвінків та електронних повідомлень з погрозами вибухів із застосуванням вибухових пристроїв. Часто до правоохоронних органів звертаються підлітки-школярі, які з хуліганських спонукань повідомляють про нібито закладений у будівлі школи вибуховий пристрій. Такі випадки, як правило, залишаються поза офіційною статистикою кримінальних проваджень у зв'язку з віком винних осіб. Ці правопорушники жодних вимог не висувають і, повідомляючи про бомбу, переслідують єдину

мету – зірвати шкільні заняття у зв'язку з евакуацією учнів та оглядом приміщень школи працівниками правоохоронних органів. Також схожі дзвінки надходять на службові або домашні телефони керівникам або черговим промислових об'єктів, установ та організацій від анонімних абонентів, які одночасно з погрозою вчинення вибуху пред'являють різного роду вимоги, як правило, пов'язані з вимаганням великих сум грошей [6, с. 28].

Крім того, закономірність розвитку науки, що пов'язана з інтеграцією знань, у повній мірі проявила себе в міждисциплінарних дослідженнях поведінки людини взагалі і особи злочинця, зокрема. Це підтверджується єдністю поглядів вчених усіх галузей юридичної науки на цей об'єкт пізнання. В усіх науках юридичного циклу поведінка особи обумовлюється з позицій системного підходу; в єдності внутрішньої і зовнішньої сторін; відзначається наявність свідомого і несвідомого в поведінці особи; переважають дослідження діяльності, тобто свідомої та цілеспрямованої поведінки; діяльність інтерпретується як поведінковий акт; природу поведінкового акту людини вчені зазвичай досліджують з позицій концепції функціональної системи П.К. Анохіна, яка детально описується у статті Ш.М. Рашидова [136, с. 6].

Відповідно до вищезазначеного, тенденція інтеграції знань про поведінку злочинця проявляється у тому, що кримінологи при аналізі злочинності використовують положення суміжних наук, а питання кримінологічного дослідження зачіпають у своїх працях психологи й криміналісти. Таким чином, спостерігається природний процес взаємного збагачення наук, проникнення їх одна в одну. Беручи до уваги результати міждисциплінарних досліджень поведінки злочинця, слід розглянути сутність кримінологічного розуміння цієї проблематики. Сучасний етап розвитку кримінології, серед іншого, характеризується інтенсивними дослідженнями у поведінці злочинця та злочинної діяльності. Продуктивність діяльнісного

підходу при дослідженні поведінки людини у зв'язку зі вчиненням злочину має глибокі філософські основи. Філософське трактування поведінки як системи взаємопов'язаних дій, які здійснюються суб'єктом з метою реалізації певної функції і вимагають його взаємодії з середовищем, передає сутність кримінологічного вивчення особи злочинця, оскільки взаємодія суб'єкта з середовищем передбачає взаємне відображення властивостей суб'єкта і середовища. В умовах сучасності діяльність злочинця вчені вивчають відносно до виникнення мотиву, підготовки, вчинення, приховування злочину і протидії розслідуванню [117, с. 237].

Також варто зазначити, що при визначенні сутності кримінологічного поняття поведінки злочинця, як і будь-якого іншого поняття, перш за все необхідно виходити з словникового значення слова «поведінка», тому що наукові поняття не можуть суперечити нормованим значенням слів, хоча і йдуть далі етимології. Відповідно до словника, поведінка – це «спосіб життя, сукупність вчинків та дій будь-кого» [141, с. 216]. Кожне із існуючих значень слова «поведінка» підходить до загальної моделі способу поведінки особи злочинця. Слово «поведінка» можна застосувати до усіх злочинів, вчинених умисно або необережно, шляхом дії або бездіяльності. Тому, мабуть, саме про поведінку, а не про діяльність прийнято говорити в кримінально-правових і кримінологічних дослідженнях злочинів. Короткий огляд напрямків дослідження поведінки особи злочинця свідчить про те, що поведінка злочинця – складна багатовимірна система, в структурі якої вбачаються:

- 1) спосіб життя злочинця;
- 2) різноманітні поведінкові акти;
- 3) інші прояви життєдіяльності людини, в тому числі такі, що носять неусвідомлений характер. Поведінку злочинця детермінують суб'єктивні і об'єктивні чинники [136, с. 8].

Суб'єктивні чинники складаються в обумовленості поведінки злочинця його:

- 1) способом життя;
- 2) властивостями і станами;
- 3) мотивами, цілями і способами діяльності;
- 4) зв'язками та відносинами з іншими людьми.

Тут джерело детермінації – власне людина (злочинець). Суб'єктивні чинники залежать від злочинця, в більшості випадків їм усвідомлюються і керуються. Об'єктивні чинники, впливаючи на поведінку злочинця ззовні, існують незалежно від свідомості людини (все те, що оточує злочинця і впливає на його поведінку) і за своєю природою різноманітні [136, с. 8].

До таких факторів можна віднести:

- 1) матеріальні природні і соціальні об'єкти (об'єкт, обстановка, знаряддя діяльності і результат поведінки злочинця);
- 2) поведінка жертви, співучасників, свідків і слідчого;
- 3) подія злочину [136, с. 9].

Система «поведінка злочинця», як і будь-яка інша система, схильна до змін у часі і просторі. Актуальне завдання кримінології полягає у своєчасному виявленні таких змін за окремими категоріями злочинів і злочинності в цілому, що дозволяє вносити корективи у наукові рекомендації, адресовані співробітникам правоохоронних органів з метою запобігання злочинам [136, с. 9].

Наведемо також формулювання поведінки особи злочинця – це детермінована об'єктивними і суб'єктивними факторами складна і динамічна система різноманітних внутрішніх і зовнішніх проявів активності і пасивності людини до, під час і після вчинення злочину, пов'язаних переважно з некримінальними і кримінальними вчинками, способом життя і відображених в об'єктивній дійсності і в свідомості людини у вигляді матеріальних і ідеальних слідів [87, с. 176]. Таке визначення відображає, насамперед, детермінованість поведінки особи злочинця об'єктивними і суб'єктивними факторами; особливості його системної організації (складна і динамічна

система); основні види проявів поведінки злочинця (внутрішні та зовнішні); найбільш загальні способи поведінки (активна і пасивна) основні компоненти і етапи поведінки злочинця тощо.

Підсумовуючи, зауважимо, що для характеристики особи злочинця, що завідомо неправдиво повідомляє про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, нами були визначені основні соціально-демографічні, соціальні, морально-психічні якості та кримінально-правові. Особа злочинця є одним із найважливіших структурних елементів кримінологічної характеристики усіх злочинів, і завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення або пошкодження об'єктів власності не є виключенням.

Найчастіше ці злочини вчиняють чоловіки (це обумовлено перш за все соціальними факторами, що детермінують поведінку чоловіків і жінок), віком від 29 до 39 років, з загальною середньою освітою, які працездатні, але не працюють і не навчаються. Останніми роками простежується стала тенденція зниження кількості неповнолітніх серед осіб, які повідомили завідомо неправдиву інформацію про загрозу безпеці громадян, знищення або пошкодження об'єктів власності, що є позитивним аспектом. Також варто відмітити деякі негативні морально-психічні якості аналізованих осіб, серед яких найчастіше зустрічається безвольність, брехливість, здатність робити необдумані вчинки під впливом емоцій, емоційна нестійкість, схильність до хуліганських дій тощо. Соціальна активність осіб, що завідомо неправдиво повідомляють про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності носить негативний характер та має шкідливу спрямованість. Крім того такі особи, як правило, прагнуть до такої діяльності, яка не вимагає великих витрат енергії і зусиль волі, що позначається на виборі способу вчинення злочину. Властивості особи знаходять своє відображення в її діях і вчинках, і це відбивається на способах здійснення злочинів.

2.3. Детермінанти завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності

Кримінологічна характеристика завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності буде неповною без характеристики основних груп факторів детермінації цих злочинів. Проблема причин злочинності посідає одне із центральних місць в кримінології. Причини та умови злочинності – це система негативних для відповідної суспільно-економічної формації та конкретної держави соціальних явищ, які детермінують злочинність як свій наслідок [58, с. 131-132].

У кримінологічній теорії прийнято вважати, що поняттям «причини злочинності» охоплюється комплекс взаємодіючих детермінант, які по-різному детермінують, або обумовлюють злочинність. Слід додати, що одні і ті ж самі явища в одному випадку можуть виступати причиною, а в іншому – умовою вчинення певного злочину. Тому поділяти їх на ті, які можна було б вважати причинами чи умовами злочинності, є досить важким завданням. На підставі цього в більшості випадків автори пропонують використовувати термін «детермінація злочинності», коли йдеться про причини та умови злочинності.

Слід навести погляди О.М. Бандурки та Л.М. Давиденка стосовно того, що поняття детермінації є похідним від слів «детермінант», «детермінувати». Латинське слово *determiner* означає «визначати», «обумовлювати». Детермінація, таким чином, це процес визначення, обумовлення. Поряд із термінами «детермінанти», «обставини» використовується також термін «фактор» у різноманітних значеннях: це – і причина, рушійна сила процесу, яка визначає його характер, окремі риси; і група причин, об'єднаних певною

ознакою [20, с. 32-33]. У цьому дослідженні при визначенні детермінант завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, ми будемо дотримуватися поглядів тих авторів, які розуміють фактор і як причину, і як умову (необхідну і супутню), і як явище, яке становить з ними функціональний зв'язок, а також визначений стан соціальних процесів та явищ, їх взаємообумовлених сполучень.

Дослідження сучасних тенденцій завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності дозволяє підтримати думку багатьох учених-кримінологів про те, що, не применшуючи значення напряду боротьби зі злочинністю, відповідно до норм кримінального, адміністративного та цивільного права, на сьогодні все ж найбільш перспективним є саме запобігання злочинності. Діяльність із запобігання злочинам, насамперед, потребує чіткого уявлення про детермінацію, або казуальність злочинів. Під час розгляду змісту поняття «причина» («причини») злочинності потрібно ґрунтуватися на філософському розумінні таких категорій, як «причина», «причинність», «умова», «наслідок». Під причиною у філософії розуміється явище, дія якого викликає, визначає, змінює, створює або спричиняє інше явище, таке як «наслідок».

Крім того, варто додати, що наслідок, який викликаний причиною, залежить від певних умов. Під останніми розуміють те, від чого залежить інше явище. Сукупність певних умов конкретного явища утворює середовище його існування, а від конкретного середовища залежить дія законів природи та суспільства. Водночас, одна й та сама причина, але за наявності різних умов, викликає неоднакові наслідки, тобто відмінність між причиною та умовою відносна, тоді як причина і наслідок перебувають в єдності: однакові причини за однакових умов завжди викликають однакові наслідки.

Вивченням цієї проблеми займалися вчені різних наукових установ та організацій, зокрема, провідні науковці Національної академії внутрішніх

справ зазначають, що причиновість в кримінології – це поняття більш складне та динамічне, воно відображає негативний зв'язок між окремими явищами, елементами системи у процесі їх руху та розвитку. Лише на підставі визначеної причиновості здійснюється науково обґрунтований прогноз розвитку злочинності та практична діяльність щодо її обмеження і подолання.

Узагальнюючи основні теоретичні положення причиново-наслідкового зв'язку щодо такого явища, як злочинність, слід зауважити, що цей зв'язок:

а) має об'єктивний характер, оскільки він існує не у свідомості людей, а в реальній дійсності;

б) передбачає взаємодію явищ, які перебувають у такому зв'язку, тобто вони взаємообумовлені;

в) має складний, багатоступеневий характер, де кожна причина має свій наслідок, а кожний наслідок породжує новий. Крім того, одна причина може викликати декілька наслідків, а один наслідок має декілька причин;

г) може настати за певних умов, оскільки саме взаємодія причин й умов породжує конкретний наслідок;

д) слід відрізняти від інших видів зв'язку, що мають тимчасовий або супутній характер, нелегко також розмежувати умови і причини (останні можуть бути докорінні або недокорінні);

е) має різний зміст, тобто може йтися про політичні, економічні, соціальні, соціально-психологічні, організаційно-управлінські та інші види причиново-наслідкового зв'язку;

є) може розглядатися з поглядів часу і простору (постійний або тимчасовий зв'язок, що діє на всій території держави, у межах регіону або окремої місцевості) [44, с. 18–19].

На підставі вищенаведеного можна зазначити, що детермінанти завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення

чи пошкодження об'єктів власності перебувають в об'єктивному причиново-наслідковому зв'язку з цими злочинами [3, с. 250].

Отже, дослідження причин та умов злочинності має важливе значення у зв'язку з тим, що ці явища тісно пов'язані з подією злочину та перебувають з нею у тісному зв'язку. Взагалі ці поняття – причина та умова – самі по собі якісно різні явища. Так, причина повинна породжувати певний наслідок, без неї цей наслідок не може виникнути. Умова, у свою чергу, самі по собі, тобто без певної причини, наслідків не модуть породжувати. Умови тільки можуть сприяти розвитку певної причини, таким чином, умови можуть полегшувати чи, навпаки, ускладнювати виникнення наслідку. Дуже важливо при аналізі детермінаційного комплексу злочинності, у тому числі вивчаючи детермінанти завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, враховувати цю специфіку взаємозв'язку злочинів з причинами та умовами. Варто їх розрізняти та не міняти їх місцями. Причина є необхідним джерелом настання наслідку, тільки вона здатна породити цей наслідок. Крім того, певні причини можуть породжувати наслідки лише при взаємодії з конкретними умовами.

Загалом проблема детермінації злочинності є однією з найбільш дискусійних у сучасній кримінологічній науці. Це є результатом того, що визначення причин та умов злочинності дозволить впливати на них, та, в кінцевому рахунку, впливати на вчинення цих злочинів – а саме, держава зможе знайти ті важелі, які допоможуть зменшити кількість вчинюваних злочинів та скоротити збитки від них. В умовах політичної, економічної та соціальної кризи вивчення причин злочинності набуває ще більшої актуальності.

Перші спроби визначити детермінанти вчинення злочинів у кримінології варто пов'язати з класичним періодом її розвитку – власне, з виникненням кримінології як науки. Після цього майже кожен відомий вчений-кримінолог

намагався закріпити авторські визначення та класифікації детермінант злочинності.

Вивчення та аналіз існуючих поглядів на ці питання дозволяють зробити висновки про те, що, по-перше, змістовна характеристика детермінант злочинності є питанням дискусійним та неконкретизованим; по-друге, майже усіх дослідників цієї проблематики об'єднує думка про те, що основою, підґрунтям, або навіть джерелом виникнення злочинності є соціальні протиріччя, які обумовлюють певні соціальні деформації у конкретних осіб; по-третє, вчені-кримінологи також поєднані проблемою пізнання загальної системи так званих криміногенних та антикриміногенних факторів, які цими вченими класифікуються, ранжуються та впорядковуються в залежності від важливості та ступеня впливу на злочинність.

Так, наприклад, одна з найвідоміших жінок-кримінологів Н.Ф. Кузнецова, дотримуючись докладної класифікації причин та умов злочинності, вважала, що поділяти причини та умови злочинності слід за такими критеріями: за механізмом дії (характером детермінації), за рівнем функціонування, змістом, природою, сутністю та іншими ознаками. З цього приводу за механізмом дії Н.Ф. Кузнецова поділяла негативні соціальні явища та процеси, які детермінують злочинність, на дві категорії – причини й умови. За рівнем (ієрархією, субординацією) функціонування криміногенні детермінанти вчена класифікувала на причини й умови злочинності (інколи їх називають «загальні причини»), умови та причини груп злочинів, причини й умови окремих конкретних злочинів, які виявляються за кожною кримінальною справою. Н.Ф. Кузнецова за змістом поділяє криміногенні детермінанти на соціально-психологічні, соціально-економічні, організаційно-управлінські та ін. [78; 79].

Чисельні дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених-кримінологів дають змогу зробити висновки про те, що фактори, які детермінують

злочинність, розрізняються між собою не тільки за ступенем криміногенної дії на злочинність, але й за характером. У цьому сенсі виділяють:

- фактори економічного характеру – вплив панівних галузей господарства, джерела інвестицій, стан державного бюджету, співвідношення бюджету, його доходної та витратної частин, хід приватизації, рівень розвитку малого та середнього підприємництва, зайнятість населення та інші;

- фактори соціального характеру – рівень доходів, життєвий рівень населення, забезпеченість населення житлом, товарами, послугами, якість медичного забезпечення тощо;

- фактори соціально-культурного характеру – освітній рівень населення, звичаї, традиції, стереотипи поведінки, які обумовлені національними, релігійними, історичними та іншими особливостями, забезпеченість культурними, спортивними установами та інші;

- фактори соціально-демографічного характеру – темпи росту чи зниження чисельності населення, щільність населення, статевовіковий та національний склад, співвідношення груп населення за сімейним та соціально-професійним станом, розмір території, функціональні ознаки населення, міграція тощо;

- стан соціального контролю за протиправною поведінкою населення, а також ефективність правоохоронної діяльності [106, с. 150–153].

Крім того, звертає на себе увагу той факт, що серед факторів, які детермінують злочинність, є як негативні, аномальні явища (наприклад, алкоголізм, наркоманія, дитяча безпритульність та ін.), так і явища загалом позитивного характеру, які за певних обставин можуть відігравати криміногенну роль (наприклад, міграція та урбанізація населення) [20, с. 33–34]. Слід погодитися з В.П. Філоновим, який зазначає, що, відповідно до впливу на злочинність, урбанізація – явище суперечливе. З одного боку, вона

породжує значний антикриміногенний потенціал, а з іншого – її можуть супроводжувати такі процеси, які стають факторами злочинності [154, с. 298].

На завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності урбанізація також має негативний вплив. У сучасних умовах часто мешканці сіл, не знайшовши можливості працевлаштуватися, шукають роботу у великих містах. В.І. Шакур з цього приводу зазначає: «зараз необхідно думати про те, як протистояти безробіттю, що може дати спалах злочинності...» [164, с. 18]. Соціальне середовище в місті змінюється дуже швидко, а тому люди не завжди можуть вчасно адаптуватися до нових умов, унаслідок чого виникають конфлікти. Особливо це важко для сільських жителів, які переїхали до міста на роботу чи навчання [165, с. 7; 166, с. 17]. Звичайно, у таких умовах вони переживають стрес, емоційно виснажені, що може призвести до незаконних повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. Часто вчинення цих злочинів супроводжується станом алкогольного сп'яніння винної особи.

Дійсно, не викликає сумнівів той факт, що і сьогодні в Україні продовжують діяти ті детермінанти злочинності, які були характерними для панування адміністративно-командної системи господарювання, такі, наприклад, як міграція населення та індустріалізація. Відомий вітчизняний кримінолог І.М. Даньшин щодо цього писав, що породжена міграцією та урбанізацією корисна соціальна мобільність громадян по вертикалі (перехід знизу вгору ієрархічними сходами суспільного становища) та по горизонталі (перехід з однієї соціальної групи в іншу) має і зворотний бік: окремі особи, які не мають відповідних даних для професійного росту та пересування по службі, але все ж намагаючись домогтися істотних змін у своєму житті, стають на шлях вчинення різних злочинів. Перед мігрантом, який потрапив в урбанізоване середовище, з'являється багато нових для нього правил

поведінки. У зв'язку з цим, у нього відбувається переоцінка моральних цінностей. Особа іноді втрачає при цьому опір до зовнішніх впливів та потрапляє під дію не кращих з них [20, с. 46–47; 82].

Таким чином, слід погодитися, що існує багато класифікацій факторів детермінації злочинності, але узагальнено їх можна розподілити на групи: економічні, соціальні, політичні, ідеологічні тощо. Такі групи факторів детермінують вчинення завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. В сучасних умовах слід окремо виділити завідомо неправдиві повідомлення про загрозу громадській безпеці із політичних причин. Політична нестабільність у нашій країні призвела до загострення економічної та соціальної ситуації. Крім того, військовий конфлікт на сході країни також може спричиняти вчинення злочинів проти громадської безпеки, в тому числі і завідомо неправдиві повідомлення про загрозу вибуху [3, с. 249].

Досліджуючи основні фактори детермінації завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, нами були виявлені такі основні їх групи:

- соціально-економічні фактори;
- політико-правові фактори;
- морально-психологічні фактори.

Розглянемо ці групи факторів детермінації завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності більш детально.

Так, негативний вплив мають деякі фактори соціального середовища. До таких слід віднести зростання числа безробітних серед осіб працездатного віку, затримка виплат зарплат, пенсій та соціальних допомог, загальне зниження рівня життя населення, зростання цін на житлово-комунальні послуги та продукти харчування, соціальна незахищеність окремих категорій

громадян тощо. Ці фактори сприяють наростанню соціальної напруженості в суспільстві. Варто також додати, що при погіршенні загальної ситуації збільшується вплив так званих «фонових» явищ, що входять до причинового комплексу завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян (алкоголізм, наркоманія, непорядкованість дозвілля тощо). Аналізуючи причини вчинення таких злочинів, обов'язково необхідно сказати про недоліки виховання неповнолітніх як у родині, так і поза нею – у навчальних закладах та центрах дитячого дозвілля. Безнаглядність, відсутність належного контролю за поведінкою дітей та відсутність власного позитивного прикладу поведінки також сприяють вчиненню завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян неповнолітніми [3, с. 250].

Крім того, в останні роки спостерігається спад вітчизняного виробництва, що призвело до збільшення кількості безробітних серед осіб працездатного віку, а також до затримки виплати зарплат. Багато молоді виїжджає працювати закордон, залишаючи свої родини. Це супроводжується зниженням загального рівня життя людей, зростанням соціальної напруженості у суспільстві.

Також, до економічних факторів детермінації також можна віднести низький рівень матеріально-технічного забезпечення правоохоронних органів, що майже унеможливорює розкриття завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. Як зазначалося, лише п'ята частина від усіх зареєстрованих злочинів цієї категорії розкривається. У суспільстві поширюється думка про безкарність за вчинення такого злочину.

Якщо звернутися до історії, то ще Аристотель головними причинами вчинення злочинів вважав бідність, необґрунтовані привілеї визначених соціальних прошарків та політичну безправність інших, національні суперечності. Він засуджував культ багатства, та вважав, що найзначніші

злочини вчиняються саме внаслідок намагань до надлишку, а не внаслідок нестачі предметів першої необхідності [20, с. 34]. Недостатньо для пояснення того, чому людина вкрала їжу, лише посилатися на те, що вона була голодною (тобто намагалася задовольнити свою потребу). Необхідно ще встановити, чим був викликаний цей голод, тобто встановити об'єктивні відомості, які існували незалежно від людини та викликали цей її стан. Саме вони допоможуть пояснити, передбачити та відрегулювати поведінку цієї людини [175, с. 38].

Як зазначалося вище, політико-правові фактори на сьогодні є одними з найважливіших причин завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. В умовах політичної нестабільності загострилася економічна та соціальна ситуація у суспільстві. Наразі вітчизняне суспільство «розділене» за політичною позицією в тому числі, серед активістів ведеться запекла боротьба, що може призводити до емоційного виснаження. Крім того, політична ситуація напередодні виборів навесні 2019 року призвела до різкого зростання кількості завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. Так, понад 180 повідомлень стосувалися «мінування» станцій метро м. Києва, крім того, повідомлення стосувалися різних торговельних мереж: «Ашан», «АТБ», «Варус», «Фуршет» тощо. За час проведення другого туру виборів Президента України 21 квітня 2019 року правоохоронними органами було отримано 42 завідомо неправдивих повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності [27].

Боротьба за державну владу між політичними силами, яка супроводжується чорним піаром та компроматом, передусім у періоди її загострення, створює атмосферу загальної недовіри та ворожнечі, що негативно впливає на поведінку громадян, провокуючи їх на здійснення

протиправних діянь. Водночас в атмосфері політичної боротьби всі громадяни різняться владою не залежно від того, чи є вони законослухняними, чи ні, а залежно від політичних орієнтувань. У «свого» правопорушника завжди більше шансів залишитися непокараним, ніж у «чужого», передусім коли йдеться про відповідальність за вчинення правопорушення особою, яка обіймає відповідальну посаду [20, с. 55].

Розглядаючи цю групу факторів детермінації завідомо неправдивих повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, слід також звернути увагу на «правову» її складову: на сьогодні, як зазначалося в першому розділі дослідження, незважаючи на досить значне посилення кримінальної відповідальності за завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян в 2012 р а саме – визначення більш суворого покарання, офіційна статистика свідчить про майже щорічне зростання кількості цих злочинів. Тому можна зробити висновок, що більш жорстка санкція статті не зупиняє злочинців та не сприяє стабілізації криміногенної ситуації.

Важливим аспектом також є наступне: судова практика свідчить про те, що призначення покарання за вчинення завідомо неправдивого повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності особам, які вперше вчинили цей злочин, в абсолютній більшості випадків, здійснюється у вигляді одного-двох років позбавлення волі із застосуванням ст. 75 КК України, тобто із звільненням особи від відбування покарання з призначенням іспитового терміну. Таким чином, в кінцевому рахунку ми маємо ситуацію, коли винна особа взагалі не несе ніякої відповідальності за вчинений злочин. Саме тому в дослідженні обґрунтовується доцільність удосконалення санкції за аналізований злочин, а саме – заміни покарання у вигляді позбавлення волі на альтернативні, які не пов'язані з позбавленням волі, наприклад, штраф чи громадські роботи.

Зважаючи на проблеми культурно-духовного виховання суспільства, наявність у ЗМІ великої кількості інформації насильницького характеру, провокуючої озлобленість та байдужість населення, особливо серед молоді, варто звернути увагу на фактори детермінації завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності морально-психологічного характеру. Сьогодні майже не здійснюється виховання моральних цінностей у молоді. Крім того, емоційне навантаження, відсутність практичних навичок подолання стресу, зростання конфліктності також сприяють формуванню у особи негативних намірів, що може призводити і до вчинення аналізованих злочинів. У зв'язку з тим, що значна частина таких злочинів вчиняється особами у стані алкогольного сп'яніння, варто звернути увагу на недостатню організацію дозвілля у суспільстві, що призводить до високого рівня вживання алкогольних напоїв серед населення та часто провокує вчинення злочинів.

Крім того, низький рівень життя є однією з причин злочинності в будь-якому суспільстві. Однак цей зв'язок не є прямолінійним. Як зазначав Сатерленд, «теоретично пояснити злочинність тільки бідністю неможливо, тому що далеко не кожний злочин є її наслідком. Навіть, коли вона примушує конкретного індивіда піти на злочин, зв'язок між цими двома феноменами не буває ані простим, ані прямим» [20, с. 45]. Стосовно цього Н.Ф. Кузнецова в монографії «Проблемы криминологической детерминации» зазначає, що за результатами різноманітних досліджень мотивація користі-потреби при вчиненні злочинів не перевищує 3–8 % [79, с. 71]. Саме тому вважаємо за потрібне посилити вплив саме на морально-психологічні фактори детермінації завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності шляхом запровадження виховних заходів серед молоді.

Крім того, варто додати, що отримання повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності є підставою для прийняття правоохоронними органами заходів з перевірки цього факту на відповідність дійсності, тобто результатом завідомо неправдивого повідомлення є порушення нормального функціонування державних органів та установ, комерційних і некомерційних організацій, дезорганізація органів державної та муніципальної влади, що реалізуються у відволіканні сил і засобів правоохоронних органів. На жаль, часто винні особи не замислюються про наслідки завідомо неправдивого повідомлення, перебуваючи під впливом миттєвих емоцій, алкоголю або вчиняючи це з хуліганських спонукань. Найчастіше до подібного злочину ставляться як до розваги, не усвідомлюючи можливості настання будь-яких кримінально-правових наслідків, а також того, що ані форма повідомлення (письмове, за допомогою телефону, через комп'ютерну мережу), ані мотиви (хуліганські, особисті, політичні тощо) не мають значення для визнання цього діяння злочином. Особливу тривогу викликає відсоток вчинення завідомо неправдивого повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності неповнолітніми (хоча, як зазначалося, спостерігається тенденція зниження їхньої кількості серед усіх таких злочинців).

Підсумовуючи, зазначимо, що перелік факторів детермінації завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності не є вичерпним. Розглядаючи їх системно, можна розділити їх на такі групи: соціально-економічні, політико-правові, морально-психологічні. У кожному конкретному випадку вчинення аналізованих злочинів ці фактори можуть виступати в більшій чи меншій мірі. Так, зниження рівня матеріального забезпечення населення, спад виробництва, соціальна незахищеність, відсутність впевненості у майбутньому часто стають причиною вчинення завідомо неправдивих

повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. Крім того, однією з умов вчинення цих злочинів є низький рівень матеріально-технічної забезпеченості правоохоронних органів, що призводить до відчуття безкарності у злочинців. Також важливим аспектом є політична нестабільність, тривалий військовий конфлікт в країні, незначні результати боротьби з корупцією на вищих рівнях політичної влади, недосконалість законодавчого забезпечення призводять до невдоволеності серед населення. Так, за результатами розслідування неправдивих повідомлень про мінування протягом проведення виборів Президента України у 2019 році більшість з них були отримані із неконтрольованих державною владою території країни. Серед іншого, постійний стрес, емоційна напруга, роздратування також можуть сприяти вчиненню завідомо неправдивих повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. Важливим також є вплив на духовно-культурне життя суспільства, яке багато в чому сприяє формуванню кожної особистості.

Висновки до розділу 2

Другий розділ дослідження був присвячений особливостям кримінологічної характеристики завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення або пошкодження об'єктів власності. Ці злочини відрізняються нестійкою тенденцією їх вчинення – їхня кількість суттєво змінюється в залежності від різних обставин. Так, наприклад, протягом останніх років спостерігалось як значне їх зниження – на 46% у 2015 році, так і стрімке зростання на 60% у 2016 році. На сьогодні зберігається

тенденція збільшення їх кількості, в перші місяці 2019 року нашою країною прокотилася хвиля неправдивих «мінувань» різного масштабу: вокзали, аеропорти, станції метро, торговельні центри тощо. Крім того, важливим є те, що аналізовані злочини характеризуються низьким рівнем розкриття – найвищий рівень за останні роки був у 2015 році, але і тоді він ледве сягнув 20%. Також варто додати, що спостерігається тенденція зростання кількості розкритих завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності протягом останніх 3 років як в абсолютному, так і у відносному значеннях. Серед таких проваджень збільшується кількість тих, по яких особи раніше вчиняли кримінальні правопорушення, та знижується кількість таких, що вчинені неповнолітніми або за участю них. Можна було б вважати це позитивною тенденцією, але слід ще раз звернути увагу на те, що для аналізу використовуються офіційні відомості щодо розкритих злочинів, отже, отримати об'єктивну інформацію стосовно усіх вчинених завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення або пошкодження об'єктів власності не виявляється можливим.

При дослідженні особливостей характеристики особи злочинця, що завідомо неправдиво повідомляє про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, нами були визначені основні соціально-демографічні, соціальні, морально-психічні та кримінально-правові якості. Варто підкреслити, що особа злочинця є одним із найважливіших структурних елементів кримінологічної характеристики усіх злочинів, і завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення або пошкодження об'єктів власності не є виключенням.

Виявлено, що найчастіше ці злочини вчиняють чоловіки (це обумовлено перш за все соціальними факторами, що детермінують поведінку чоловіків і жінок), віком від 29 до 39 років, з загальною середньою освітою, які

працевдатні, але не працюють і не навчаються. Останніми роками простежується стала тенденція зниження кількості неповнолітніх серед осіб, які повідомили завідомо неправдиву інформацію про загрозу безпеці громадян, знищення або пошкодження об'єктів власності, що є позитивним аспектом. Також варто відмітити деякі негативні морально-психічні якості аналізованих осіб, серед яких найчастіше зустрічається безвольність, брехливість, здатність робити необдумані вчинки під впливом емоцій, емоційна нестійкість, схильність до хуліганських дій тощо. Крім того такі особи, як правило, прагнуть до такої діяльності, яка не вимагає великих витрат енергії і зусиль волі, що позначається на виборі способу вчинення злочину. Властивості особи знаходять своє відображення в її діях і вчинках, і це відбивається на способах здійснення злочинів.

Стосовно причин і умов вчинення цих злочинів слід сказати, що перелік факторів детермінації завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності не є вичерпним. Розглядаючи їх системно, можна розділити їх на такі групи: соціально-економічні, політико-правові, морально-психологічні. У кожному конкретному випадку вчинення аналізованих злочинів ці фактори можуть виступати в більшій чи меншій мірі. Так, зниження рівня матеріального забезпечення населення, спад виробництва, соціальна незахищеність, відсутність впевненості у майбутньому часто стають причиною вчинення завідомо неправдивих повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. Крім того, однією з умов вчинення цих злочинів є низький рівень матеріально-технічної забезпеченості правоохоронних органів, що призводить до відчуття безкарності у злочинців. Також важливим аспектом є політична нестабільність, тривалий військовий конфлікт в країні, незначні результати боротьби з корупцією на вищих рівнях політичної влади, недосконалість законодавчого забезпечення призводять до

невдоволеності серед населення. Так, за результатами розслідування неправдивих повідомлень про мінування протягом проведення виборів Президента України у 2019 році більшість з них були отримані із неконтрольованих державною владою території країни. Серед іншого, постійний стрес, емоційна напруга, роздратування також можуть сприяти вчиненню завідомо неправдивих повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. Важливим також є вплив на духовно-культурне життя суспільства, яке багато в чому сприяє формуванню кожної особистості.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ЗАВІДОМО НЕПРАВДИВИМ ПОВІДОМЛЕННЯМ ПРО ЗАГРОЗУ БЕЗПЕЦІ ГРОМАДЯН, ЗНИЩЕННЯ ЧИ ПОШКОДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ВЛАСНОСТІ

3.1. Загальносоціальне запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності

Запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, як і запобігання злочинам узагалі, має системний характер та здійснюється в різних сферах діяльності суспільства. Слід звернути увагу на питання термінології при визначенні запобігання злочинам. У кримінологічній теорії вітчизняні і зарубіжні автори наводять різні дефініції поняття запобігання злочинності, крім того, ними наводяться критерії розмежування таких понять, як запобігання, профілактика, попередження та превенція. Варто також зауважити, що з позицій філології ці поняття є близькими за своїм значенням і в деяких випадках – взаємозалежними синонімами. У кримінологічній науці існує позиція, відповідно до якої ці терміни ототожнюються, наприклад, про це зазначають Я.Ю. Кондратьєв та О.М. Джужа, надаючи їм тільки різних значеннєвих відтінків [76, с. 110]. Таким чином, проаналізувавши думки різних науковців з цього приводу, у цьому дослідженні будемо вважати, що для більш об'єктивного та ґрунтовного вивчення проблеми запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян,

знищення чи пошкодження об'єктів власності слід використовувати саме таку позицію, тобто ці терміни мають близьке значення, а їх розрізнення тільки може призвести до виникнення суперечностей.

Крім того, О.М. Джужа пропонує з практичного погляду поділити запобігання злочинам на профілактику та припинення [54, с. 163]. Дійсно, коли йдеться про припинення злочинів, то заходи запобігання застосовують до особи, яка вже почала вчиняти злочин, тобто на попередніх стадіях вчинення злочину до моменту настання кінцевого злочинного наслідку (згідно з чинним законодавством, це стадії готування до злочину та замаху на злочин). Припинити можливо тільки розпочатий злочин, до настання стадії закінченого злочину. Такі заходи відрізняються від профілактичних заходів, які застосовуються до початку вчинення злочину, коли в особі ще формується умисел на вчинення злочину, чи навіть до початку формування цього умислу – для того, щоб унеможливити його формування взагалі. Таким чином, система профілактики є більш розширеною, довгостроковою системою заходів запобігання. Крім того, ці заходи запобігання мають важливе значення в тому сенсі, що в разі припинення злочинів на стадіях попередньої злочинної діяльності все одно можуть бути завдані збитки (хоча і в меншому розмірі порівняно зі збитками від закінченого злочину); що ж стосується профілактики, то, як правило, збитків від злочинного умислу немає. У системі запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності важливе місце посідають саме такі заходи – необхідним є застосування саме профілактичних заходів з метою унеможливлення вчинення цих злочинів, адже їх вчиняється все більше, а рівень їх розкриття залишається вкрай низьким. Однак, на жаль, слід констатувати, що і публікації в ЗМІ, і офіційні статистичні дані МВС України свідчать про неефективність сучасних заходів запобігання завідомо

неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності.

Отже, загальносоціальне запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності містить у собі систему заходів щодо усунення та нейтралізації детермінант вчинення зазначених злочинів, яка є частиною загальносоціальної державної політики в галузі забезпечення безпеки суспільства у цілому. У цьому контексті варто погодитися з І.Б. Медицьким, який зазначає, що «загальносоціальна профілактика злочинності є визначальною підсистемою системи профілактики злочинів, яка охоплює найбільш масштабні, довготривалі й ефективні види діяльності, найбільш значні соціальні заходи в державі та покликана забезпечити правомірну поведінку всіх членів суспільства. Соціальним адресатом загальної профілактики може виступати як усе населення держави, так й окремих її регіонів чи місцевостей» [103, с. 21].

Крім того, загальносоціальне запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності не може бути окремим від загальносоціального запобігання злочинам узагалі. Заходи, що використовують на цьому рівні запобігання, сприяють покращенню соціального та економічного життя громадян в країні, підвищенню рівня відповідальності у суспільстві, зміцненню народного господарства та зменшенню, чи навіть зникненню так званого «тіньового» сектора економіки. Саме через здійснення соціально та економічно обґрунтованої політики, коли нормативно-правові акти, що приймаються найвищими органами державної влади, приймаються взаємопов'язано, а не розрізнено, відбувається загальносоціальне запобігання усім злочинам. Заходи загальносоціального запобігання завідомо неправдивим повідомленням про

загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, у першу чергу, повинні впливати на детермінанти, які сприяють їх вчиненню.

Взагалі у кримінологічній науковій літературі існують різні погляди на класифікацію заходів загальносоціального запобігання злочинам. Наприклад, І.Б. Медицький виділяє систему заходів економічного, ідеологічного, організаційного характеру, спрямованих на розвиток економіки, підвищення рівня життя громадян, які тим самим вирішують завдання запобігання злочинності. Ці заходи не ставлять перед собою спеціальних цілей боротьби зі злочинністю та профілактики злочинів. Однак вони мають важливий кримінологічний аспект, виступають основою, платформою спеціального запобігання, оскільки її спрямованість на вирішення проблемних завдань, які стоять перед нашою державою, створює передумови для зменшення рівня злочинності [103, с. 22].

Крім визначення заходів, залежно від характеру дії, варто відзначити, що вони різняться й за об'єктом впливу. Це можуть бути заходи з виявлення чи усунення причин та умов вчинення злочинів, вони можуть стосуватися як злочинності взагалі, так й окремих злочинів.

Слід погодитися з думкою І.Б. Медицького стосовно того, що система заходів загальної профілактики включає в себе заходи з:

- виявлення та вивчення причин злочинності як явища;
- профілактики окремих видів злочинів;
- виявлення та усунення причин вчинення окремих груп і видів злочинів, умов, що їм сприяли;
- ліквідації об'єктивних обставин, що уможлиблюють вчинення злочинів чи сприяють досягненню злочинного наслідку [103, с. 48].

Загальними профілактичними заходами є: правові, соціально-економічні, організаційно-управлінські, ідеологічні, соціально-психологічні, медичні, психолого-педагогічні, соціально-культурні й технічні.

Загальнопрофілактичні заходи мають всеохоплювальний характер, визначаючи напрями та методику боротьби зі злочинністю. Це зумовлено тим, що загальносоціальна профілактика злочинів забезпечується передусім розвитком нашої держави як правової країни, країни, у якій найвищою соціальною цінністю визнається людина, створення її матеріально-технічної бази [103, с. 24]. На наш погляд, з вищезазначеними класифікаціями можна погодитися та використовувати їх для визначення заходів запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, адже вони містять у собі всі важливі аспекти запобігання злочинам на загальносоціальному рівні.

У літературі зустрічаються різні класифікації заходів загальносоціального запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. Так, О.В. Кириченко до загальносоціальних заходів запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу громадській безпеці відносить заходи економічного, соціального, політичного, культурно-виховного, правового, організаційного, оперативного характеру, що дає можливість протистояти криміногенним чинникам [58, с. 146].

Соціально-економічні заходи запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу громадській безпеці, на наш погляд, повинні містити приблизно такий перелік:

- підвищення рівня матеріальної забезпеченості населення, збільшення частки населення з середнім рівнем доходів;
- регулювання рівня трудової зайнятості населення та гарантування своєчасної виплати заробітної плати за виконану працівниками роботу;
- підвищення рівня житлово-побутових умов населення;

- створення оптимальних умов побуту та наявність організованого дозвілля населення, включаючи урахування інтересів окремих категорій громадян, а також різноманітних професійних і вікових потреб окремих груп;
- запровадження державної підтримки та організації медико-психологічної допомоги тим особам, які цього потребують.

У запобіганні завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян особливе значення мають виховні та масово-роз'яснювальні заходи. Одним із головних суб'єктів виховально-профілактичної діяльності є сім'я, яка є тим осередком, де виявляються та розвиваються моральні, психологічні, фізичні та господарсько-побутові зв'язки між невеликим колом осіб, що породжує спільність їх інтересів, взаємні обов'язки, піклування. Від того, як складаються стосунки, які існують зв'язки в сім'ї, залежить існування самого суспільства.

На підставі вивчення та аналізу існуючих систем запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, а також сучасних детермінант вчинення цих злочинів, нами запропоновано таку класифікацію заходів загальносоціального запобігання аналізованих злочинних діянь:

- заходи соціально-економічного характеру: поліпшення умов життя населення, забезпечення зайнятості та гарантування оплати праці громадян та ін.;
- заходи політико-правового характеру: стабілізація у політичній сфері, гармонізація законодавства, підвищення рівня розкриття злочинів тощо;
- заходи морально-психологічного характеру: вплив на морально-ціннісні установки у суспільстві, підвищення рівня соціальної відповідальності, зниження рівня агресивності та жорстокості серед громадян та ін.

Розглянемо кожну групу заходів запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності більш детально.

Застосування заходів соціально-економічного характеру передбачає стабілізацію економічних процесів на загально-державному рівні, а також підвищення рівня розвитку промисловості й сільського господарства, що в кінцевому рахунку надаватиме можливість державі вкладати більше коштів у соціальну сферу. Такі заходи можуть полягати у прийнятті нормативно-правових актів різного рівня, спрямованих на розв'язання економічних проблем; поліпшення матеріального рівня та захисту малозабезпечених сімей, гарантованого працевлаштування молоді; покращення матеріального забезпечення організації дозвілля, зокрема, дитячого й молодіжного, а також спорту й творчості.

Крім того, заходи загальносоціального запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності соціально-економічного характеру здебільшого повинні бути спрямовані на нейтралізацію криміногенних факторів функціонування економічної сфери й проявлятися як на макrorівні (наприклад, оздоровлення економіки країни в цілому; економічний захист найменш забезпечених верств населення з допомогою введення науково обґрунтованого прожиткового мінімуму), так і на мікрорівні (наприклад, пільги й допомога конкретним особам, які перебувають у критичних ситуаціях) [102, с. 11].

Підвищення рівня матеріального добробуту громадян, якості життя як населення загалом, так і малозабезпечених сімей, є важливою умовою запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності.

Звичайно, застосування лише соціально-економічних заходів не буде ефективним у боротьбі з аналізованими злочинами. Навіть у розвинених країнах вчиняють завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, а отже, причиною таких злочинів не є лише матеріальні умови життя людей. Але чим більш розвинена країна, тим ефективніше, як показує практика, працюють її правоохоронні органи, тим більше вони мають технічних можливостей для розкриття таких злочинів.

Також до заходів соціально-економічного характеру можна віднести такі заходи, як організація соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям, соціальна допомога безробітним, контроль і управління сферою організації дозвілля громадян, організація морального та духовного виховання молоді, зокрема, у навчально-виховних закладах тощо.

Важливим соціальним запобіжним заходом є недопущення впливу криміногенного середовища на законослухняних осіб, яких необхідно орієнтувати на духовні цінності, у тому числі залучаючи до цього релігійні організації. Ефективним заходом також є організація позитивно спрямованого дозвілля підлітків та молоді, активне залучення їх до занять фізкультури і спорту, мистецтва й літератури.

Підсумовуючи зазначене вище, слід сказати, що ефективне забезпечення загальнодержавного економічного розвитку є головною складовою поліпшення умов життя суспільства, а отже, зниження рівня злочинності взагалі, а також, зокрема, завідомих неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. До основних заходів соціально-економічного характеру, спрямованих на запобігання аналізованих злочинів, належать такі, як ухвалення нормативно-правових актів, спрямованих на розв'язання чи мінімізацію економічних проблем громадян; поліпшення матеріального становища та захисту

малозабезпечених сімей, гарантоване працевлаштування молоді; зниження рівня безробіття; поліпшення матеріального забезпечення освітніх закладів тощо.

Серед заходів політико-правового характеру варто, насамперед, виділити правове навчання населення, стан якого у більшості соціальних групах на сьогодні залишається незадовільним. Правове виховання повинно проводитись у закладах освіти та проведення дозвілля, а також у засобах масової інформації та ін. Серед іншого, при проведенні правової пропаганди необхідно роз'яснювати норми чинного законодавства України.

Правове виховання населення, насамперед, повинно сприяти активізації широкого кола громадян у протидії завідомо неправдивим повідомленням про загрозу громадській безпеці, знищення чи пошкодження об'єктів власності, а також створенню обстановки нетерпимості до порушників громадської безпеки, вихованню активної життєвої позиції молоді тощо. Крім того, іноді зазначені злочини вчиняють неповнолітні особи, які ще не досягли віку кримінальної відповідальності. Тому важливе місце в профілактиці цих злочинів посідає саме правове виховання неповнолітніх. Водночас часто неповнолітні, не знаючи відповідних норм закону, легко ставляться до наслідків своїх дій, не мають уявлення про нанесення ними матеріальних збитків.

Інший, не менш важливий напрямок політико-правових заходів запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, стосується політичної кризи українського суспільства. Політична нестабільність, військовий конфлікт, корупція на вищих рівнях державної влади підривають авторитет держави, призводять до паніки, агресії, розчарування серед населення та інших негативних наслідків. Варто нагадати, що з початком військових дій на сході країни різко збільшилася кількість аналізованих

злочинних діянь на території усієї держави. Саме тому, на наш погляд, сьогодні перед органами влади стоїть першочергове завдання – це деескалація військового конфлікту, зниження рівня напруги між різними регіонами нашої країни, забезпечення ефективної боротьби з корупцією на усіх рівнях тощо.

I, нарешті, третя група заходів загальносоціального запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності стосується заходів морально-психологічного характеру. Певні особливості розвитку особистості, деякі вади призводять до того, що людина приймає рішення вчинити цей злочин – повідомити про мінування. Розглядаючи особу злочинця, що завідомо неправдиво повідомляє про загрозу безпеці громадян, нами зверталася увага на те, що, як правило, ці люди відрізняються низкою негативних якостей, серед яких найчастіше зустрічається безвольність, брехливість, здатність робити необдумані вчинки під впливом емоцій, емоційна нестійкість, схильність до хуліганських дій тощо. Крім того такі особи, як правило, прагнуть до такої діяльності, яка не вимагає великих витрат енергії і зусиль волі, що позначається на виборі способу вчинення злочину. Властивості особи знаходять своє відображення в її діях і вчинках, і це відбивається на способах здійснення злочинів. Саме тому, вважаємо, основними заходами загальносоціального рівня варто вважати виховні.

Неможливо не погодитись з тим, що в кінцевому рахунку саме від суб'єктивних факторів залежить, чи відбудеться завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. Крім того, розглядаючи у попередньому Розділі дослідження основні характеристики осіб, які вчиняють зазначені злочинні діяння, ми звертали увагу на те, що правильні моральні переконання та установки людей мають на меті утримання особи від учинення неправомірних

дій. Однак моральна свідомість злочинців часом спотворена і тому перше місце в системі ціннісних орієнтацій посідають хуліганські спрямування. Саме тому вважаємо, що створення економіко-правової свідомості громадян на фоні політичної та економічної кризи, соціальної несправедливості, конфліктів та нестабільності зумовлює неправомірну поведінку. Зміна політичного та соціально-економічного устрою в Україні сприяла певним процесам у свідомості її громадян, визначальним чинником стала наявність грошей, поступившись іншим цінностям, насамперед моральним, з якими народилось і виросло не одно покоління українців [163, с. 376].

На наш погляд, виховні заходи загальносоціального запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності повинні, насамперед, містити заходи із висвітлення в ЗМІ відомостей про результати розслідування вказаних злочинів та призначення відповідальності винним особам, профілактичні бесіди закріплених співробітників правоохоронних органів у навчальних закладах, роз'яснювальна робота на підприємствах і в організаціях тощо. Таким чином, у суспільстві з'явиться впевненість у тому, що це не є жартами і вчинені злочини не залишаться без покарання. Як зазначає з цього приводу П.Л. Фріс, «...процес формування правосвідомості включає пропаганду вимог, завдань і цілей політики у сфері профілактики злочинності, широке висвітлення результатів, гласність усіх позитивних моментів і критичну оцінку недоліків у справі організації попередження злочинності» [156, с.156].

Варто також додати, як досить слушно зауважує О.С. Шеремет, разом із політичними, економічними, соціальними заходами необхідно посилювати ідеологічні чинники. Адже рівень загальної та правової культури, моральності

населення завжди ставав своєрідним міцним бар'єром на шляху злочинності [169, с. 103].

Підводячи підсумки, зауважимо, що загальносоціальне запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності має бути поєднаним із загальносоціальним злочинам взагалі. Ці заходи не мають прямого спрямування на вчинення цих злочинів, але вони сприятимуть покращенню економічного та соціального життя у суспільстві. Застосування загальносоціальних заходів запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності сприятиме поліпшенню криміногенної ситуації в країні загалом. Серед таких заходів слід виділити наступні групи: соціально-економічні заходи (поліпшення матеріального становища та захисту малозабезпечених сімей, гарантоване працевлаштування молоді; зниження рівня безробіття; поліпшення матеріального забезпечення освітніх закладів тощо); політико-правові заходи (забезпечення ефективної нормативно-правової бази; правове виховання громадян; забезпечення політичної стабільності та подолання військового конфлікту та ін.); морально-психологічні (висвітлення в ЗМІ відомостей про результати розслідування вказаних злочинів та призначення відповідальності винним особам, профілактичні бесіди закріплених співробітників правоохоронних органів у навчальних закладах, роз'яснювальна робота на підприємствах і в організаціях тощо).

3.2. Спеціально-кримінологічне запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності

Спеціально-кримінологічне запобігання злочинам передбачає здійснення комплексу заходів, метою яких є усунення криміногенних детермінант, що сприяють вчиненню певних злочинів. Спеціально-кримінологічна профілактика як рівень запобігання злочинам основною, а в деяких випадках і єдиною метою проведення певних заходів визначає саме запобігання вчиненню злочинів, на відміну від розглянутого вище загальносоціального рівня, на якому головна роль таких заходів не превентивна. Крім того, на цьому рівні запобігання відбувається втілення планів, програм, стратегій боротьби зі злочинністю, які розробляються різними державними органами.

Визначення змісту і сутності заходів спеціально-кримінологічного запобігання злочинам має на меті виконання однієї з основних функцій правоохоронних органів – превентивної (запобіжної). Саме тому цей рівень запобігання злочинам досліджували майже всі без винятку вчені-кримінологи як нашої держави, так й іноземних. Крім того, у юридичній науці багато праць із кримінального процесуального права також присвячено проблемам профілактики правопорушень. Вони допомагають визначити, які саме заходи спеціально-кримінологічного запобігання злочинам, у тому числі запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, є найбільш ефективними. Однак, варто додати, що існуючі конкретні системи спеціально-кримінологічного запобігання досліджуваним злочинам на сьогодні або втратили актуальність, або показали свою неефективність, тому в межах

нашого дослідження спробуємо побудувати таку систему заходів спеціально-кримінологічного запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, яка б могла забезпечити виконання профілактичної функції, яка є головною для правоохоронних органів [105, с. 28].

Розглядаючи спеціально-кримінологічне запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, слід також зазначити, що у науковій літературі вже існують деякі такі класифікації. Як правило, для ефективного запобігання злочинам на цьому рівні пропонується застосування таких груп заходів, як: загальні заходи: створення банків даних осіб, які були причетні до вчинення певних груп злочинів; аналіз існуючих відомостей в аналітично-інформаційних пошукових системах правоохоронних органів; надання консультативної допомоги населенню; організаційні заходи: запровадження звітування керівників підрозділів перед громадськістю про прийняті рішення у кримінальних провадженнях; проведення спільних нарад керівниками підрозділів Національної поліції щодо перебігу розслідування виявлених злочинів. У системі цих заходів також можна виокремити заходи організаційно-технічного характеру – це забезпечення правоохоронних органів засобами зв'язку, комп'ютерним обладнанням, пошуковою й оперативною технікою та ін.; практичні заходи: перевірки осіб, обвинувачених у схожих злочинах, які звільнені від покарання; запровадження систем відеоспостереження на особливо важливих об'єктах та ін.

Так, наприклад, О.В. Кириченко до спеціально-кримінологічних засобів запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян відносить:

- 1) забезпечення належної охорони громадської безпеки та громадського

порядку. Для цього правоохоронним органам необхідно основну увагу зосередити на таких аспектах: систематично узагальнювати й аналізувати дані про кримінологічну обстановку в громадських місцях; встановити і брати під постійний контроль найкриміногенніші об'єкти, використовувати при цьому можливості громадськості; підвищити якість роботи служб правоохоронних органів;

2) застосування кримінально-правових норм для своєчасного реагування на готування до вчинення злочинів, втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність тощо;

3) своєчасне реагування на правопорушення, що вчиняються на ґрунті сімейних та інших побутових конфліктів;

4) підвищення ефективності діагностики психічних аномалій і акцентуацій у осіб з девіантною поведінкою й тих, хто перебуває на профілактичному обліку правоохоронних органів; активізація роботи центрів медико-соціальної реабілітації неповнолітніх;

5) прийняття Закону України «Про профілактику злочинів», який би визначив систему заходів профілактики злочинів, порядок їх здійснення державними органами, в тому числі і правоохоронними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, об'єднаннями громадян, а також їх права та обов'язки;

6) удосконалення кримінально-правової норми, передбаченої ст.259 КК, та практики його застосування;

7) поліпшення діяльності правоохоронних та судових органів щодо своєчасного розкриття та розслідування фактів завідомо неправдивого повідомлення про загрозу громадській безпеці громадян є вжиття до винних справедливого та індивідуалізованого покарання;

8) удосконалення методики розкриття та розслідування злочинів [58, с. 151].

Стосовно останніх двох пунктів слід додати, що на сьогодні це залишається вкрай важливою проблемою. Зупинимося на ній більш детально. Взагалі питання профілактичної діяльності слідчого, з'ясування правової природи такої діяльності вже неодноразово привертали увагу фахівців у галузі юриспруденції. Окремими аспектами цих питань займалися такі вчені-процесуалісти, як О.Є. Омельченко, Д.П. Письменний, С.М. Зеленський, П.Д. Біленчук та інші. Очевидно, що своєчасне виявлення й усунення причин та умов, які сприяють учиненню злочину, не тільки має правове значення, але й спричиняє позитивний психологічний вплив, демонструючи прагнення і здатність осіб, які здійснюють кримінальне переслідування, всебічно, повно та об'єктивно встановити всі обставини вчинення злочину, у тому числі його причини та умови. Необхідно також відзначити соціальне значення запобіжної діяльності, оскільки виявлені та усунуті причини й умови, що сприяють вчиненню злочину, не можуть сприяти аналогічному або іншому злочинному діянням [18, с. 99].

На сьогоднішній день у чинному КПК України [75] одним із невирішених питань залишається саме питання здійснення профілактичної діяльності в ході кримінального процесу. На жаль, вказана діяльність не виправдано не була внесена до КПК України під час його обговорення й прийняття Верховною Радою України. Однак актуальність профілактичної діяльності слідчого сьогодні пояснюється тим, що криміногенна ситуація в країні залишається надто складною, що потребує від держави прийняття профілактичних заходів, зокрема, в ході кримінального провадження.

Звертаючись до питання здійснення профілактичної діяльності під час досудового провадження, необхідно вказати, що науковці у чисельних

дослідженнях відмічають відсутність регламентації вказаної діяльності у чинному КПК України саме як недолік. Так, наприклад, В.П. Шибіко вважає необхідним доповнити перелік обставин, які підлягають доказуванню (ч. 1 ст. 91 КПК України) пунктом «Причини та умови, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення», а також доповнити КПК окремими статтями, які б містили обов'язок прокурора й суду в разі встановлення під час кримінального провадження причин та умов, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення, вносити у відповідний державний орган, громадську організацію або посадовій особі відповідно подання, окрему ухвалу про вжиття заходів для усунення цих причин та умов з повідомленням прокурора, суду в місячний строк про вжиті заходи [170, с. 107-109].

До таких обставин, на погляд В.П. Шибіко, необхідно віднести наступні:

- негативні морально-психологічні властивості особистості, які складають соціальний блок, куди входить антигромадська установка особистості (є суб'єктивною та специфічною причиною злочину), і психологічний блок, що містить психологічні властивості особистості (наявність чи відсутність психічного розладу, його ступінь, темперамент, інтелект та інші). При цьому виявлені негативні морально-психологічні якості можуть мати вірогідний характер та їх доказування в повному обсязі ускладнено, оскільки вказані якості є вираженням суб'єктивних оцінок. Те саме стосується причин формування негативних морально-психологічних якостей. Тому вказані обставини можна тільки «виявити», «встановити» в тому обсязі, який можливий з урахуванням навантаження на слідчого в частині кількості кримінальних проваджень, що знаходяться в нього. На жаль, стислі строки досудового розслідування не завжди можуть дати можливість слідчим встановити вказані обставини в повному обсязі по конкретним провадженням. Водночас психологічні особливості, якщо вони пов'язані з

визначенням осудності особи, входять до обставин, які характеризують особистість підозрюваного й підлягають доказуванню згідно зі ст. 91 КПК;

- причини формування негативних морально-психологічних якостей особистості;

- обстановку вчинення кримінального правопорушення (час, місце, умови, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення, а також приводи, які є неголовними причинами кримінального правопорушення) [170, с. 104-109]

На наш погляд, для внесення пропозицій щодо доповнення чинного КПК України нормами про профілактичну діяльність слідчого, слід обов'язково враховувати недоліки здійснення профілактичної діяльності в межах КПК України 1961 року. Саме тому, вважаємо, слушною є пропозиція доповнити чинний КПК України позицією, відповідно до якої сторона обвинувачення, яка встановила наявність причин та умов вчинення кримінального правопорушення, вправі внести до відповідного органу, громадській організації чи службовій особі подання щодо усунення цих обставин. Таким чином, підкреслюється, що внесення подання повинно бути правом, а не обов'язком сторони обвинувачення. Указане сприятиме зменшенню фактів внесення формальних подань, що дає можливість направлення подань з достовірно встановленими причинами та умовами вчинення кримінального правопорушення. Водночас необхідно закріпити обов'язок сторони обвинувачення встановлювати вказані обставини для активізації профілактичної діяльності, але при цьому подання направляється лише в разі реального встановлення зазначених причин та умов [143, с. 176].

Для того, щоб підтвердити вищенаведену тезу, слід додати, що аналіз подань стосовно усунення причин та умов, які сприяли вчиненню злочинів, відповідно до КПК України 1961 року, дає змогу зробити висновок про

переважно формальний підхід слідчих до таких документів та такої діяльності [35, с. 112]. Однак, незважаючи на це, вжиття слідчим заходів щодо усунення причин та умов, які сприяли вчиненню злочину, є за своєю природою профілактичною діяльністю, а власне профілактика злочинності вважається одним з головних завдань досудового слідства.

Крім того, слід додати, що в сучасній юридичній науці триває дискусія стосовно питання, до яких меж слідчий повинен встановлювати причини та умови, що сприяли вчиненню злочину, і як визначити достатність цього встановлення, тоді як закон не містить визначення цих понять. Вказане питання також має різне тлумачення в юридичній літературі. Прибічники одного з поглядів вважають, що слідчі зобов'язані виявляти лише ті обставини, які обумовили злочин, що розслідується. Інші ж автори схиляються до того, що органи досудового слідства під час досудового розслідування злочину з'ясовують також обставини, які хоча і безпосередньо не пов'язані з конкретним злочинним діянням, але можуть сприяти вчиненню інших злочинів. Також існує думка, що у кримінальному провадженні необхідно доказувати ті обставини, стосовно яких слідчий вживатиме заходів щодо їх усунення [132, с. 21].

Варто також зауважити, що результати аналізу слідчої та судової практики дають змогу стверджувати, що до недоліків роботи з усунення причин і умов, які сприяли вчиненню злочину, певною мірою можна віднести такі факти: не завжди в ході досудового слідства вживаються усі необхідні та реально можливі заходи щодо з'ясування обставин, які стали причинами та умовами вчинення злочину; в окремих поданнях слідчого іноді неповно наводяться факти, з приводу яких вони постановлені; в окремих випадках надаються рекомендації, які стосуються порядку здійснення оперативно-господарської діяльності організацій, що виходять за межі компетенції

слідчих органів; процесуальні акти іноді складаються недостатньо юридично грамотно, що негативно позначається на виховному впливові судочинства; окремі подання іноді надсилаються не тим посадовим чи службовим особам, які в силу свого службового стану можуть і повинні усунути вказані недоліки; не завжди забезпечується належний контроль за виконанням процесуальних актів, прийнятих з приводу усунення причин та умов, що сприяли злочину [96, с. 123].

Слід погодитися з думкою В.А. Журавля стосовно того, що тактика й технологія виявлення причин та умов, які сприяють вчиненню злочинів, формуються саме в надрах криміналістики, входять до її предмета та є її необхідними складовими частинами. У цьому аспекті проявляється найтісніший зв'язок кримінології з криміналістикою. Криміналістика виходить із обов'язковості, а не факультативності виявлення цих обставин, із необхідності їхнього доведення шляхом збирання, перевірки й оцінювання доказів, із розроблення заходів щодо усунення причин і умов їхньої реалізації. Профілактична діяльність слідчого при розслідуванні злочинів зумовлена слідчою ситуацією та має здійснюватися, як правило, з моменту порушення кримінального провадження протягом усього процесу розслідування паралельно зі встановленням інших обставин, що входять у предмет доказування. Тому вирішення цього завдання відображається у змісті багатьох слідчих дій. Окремі криміналістичні методики мають інтерпретувати положення профілактичної спрямованості стосовно злочинів окремих видів і груп шляхом формулювання відповідних практичних рекомендацій. У зв'язку з цим методики розслідування окремих видів злочинів можна розглядати як своєрідні канали впровадження в слідчу практику теоретичних положень профілактичного характеру, концептуальними основами яких виступають певні кримінологічні дослідження. Разом з тим питання встановлення причин

вчинення злочинів та умов, що цьому сприяють, в окремих методиках розслідування не є повторенням відповідних положень кримінологічної науки. У межах окремої методики розслідування злочинів передусім досліджується практичний аспект установлення причин та умов вчинення конкретного злочину, а саме підготування й провадження слідчих дій на різних етапах розслідування та вжиття заходів щодо усунення виявлених криміногенних чинників [51, с. 29-31].

Говорячи про проблемні аспекти та особливості профілактичної діяльності під час розкриття та розслідування завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, слід також звернути увагу на інформаційний аспект цієї діяльності. Дійсно, в умовах глобальної інформатизації важливим фактором розвитку та засобом підвищення результативності усіх без винятку сфер діяльності виступають сучасні інформаційні та комунікативні технології, які спрямовані на створення, зберігання, переробку та забезпечення ефективних способів надання інформацію користувачу. Тож, діяльність правоохоронних із розслідування та запобігання злочинам також неможлива без інтеграції у юридичну теорію і практику інформаційних технологій. Саме тому для профілактичних цілей у зв'язку з вищенаведеним у правоохоронних органах використовуються спеціальні програмні продукти, серед яких автоматизовані системи оброблення даних, автоматизовані інформаційно-пошукові системи, автоматизовані інформаційно-довідкові системи, автоматизовані робочі місця, автоматизовані системи управління, експертні системи тощо. Також, за допомогою сучасних інформаційних технологій є можливість відстежити пересування мобільних терміналів, з яких злочинці повідомляють неправдиву інформацію про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів

власності, а цей спосіб передачі інформації, як зазначалося, на сьогодні є досить розповсюджений, поряд із використанням електронної пошти.

Крім цього, Т.О. Пікуля зазначає, що сьогодні одним з найбільш перспективних та дієвих напрямів профілактичної діяльності, порівняно із запобіганням злочинам, виявленням причин та умов, які їй сприяють, на основі вже проведеного попереднього розслідування і судового розгляду кримінальних проваджень, є запобігання та профілактика злочинів з використанням оперативно-розшукової діяльності [127, с. 133]. Для успішного виконання покладених на правоохоронні органи завдань у них створено розгалужену мережу відомчих структурних підрозділів і спеціалізованих служб, які здійснюють свою профілактико-запобіжну роботу в межах встановленої компетенції [101, с. 34].

Заходи запобігання та, зокрема, нейтралізації чинників, що сприяють вчиненню злочинів на сьогодні є одними з найбільш гуманних заходів боротьби зі злочинністю як з негативним явищем. Оперативно-розшукове запобігання злочинам має більш високу соціальну цінність, за рахунок досягнення мети в короткі строки, з меншими матеріальними витратами, забезпечують надійність нейтралізації шкідливих наслідків, звужують галузь кримінального покарання. Як зазначається в монографії Т.О. Пікулі, можна прогнозувати, що в перспективі значення оперативно-розшукових заходів у сфері запобігання і профілактики злочинності не зменшиться, а, навпаки, зросте. Такий процес повністю відповідає стратегічній лінії боротьби зі злочинністю, основним положенням кримінальної політики в державі й моральній атмосфері, яка відновлюється нині в нашому суспільстві [127, с. 134].

У зв'язку з тим, що межі нашого дослідження окреслено кримінологічною наукою, спеціально-кримінологічне запобігання завідомо

неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності розглядатиметься переважно як система заходів, які виконують практичні підрозділи НП та спрямовані на усунення криміногенних факторів, що сприяють вчиненню цих злочинів.

І.Б. Медицький у своєму дослідженні звертає увагу на такі характерні риси, які притаманні спеціальній профілактиці злочинів:

- цей вид профілактики здійснюється на основі суворого дотримання принципу законності;

- єдиною метою спеціальної профілактики злочинів виступає забезпечення дотримання правил поведінки, які регулюються кримінальним законом;

- спеціальна профілактика злочинів є комплексною за своєю природою, поєднуючи в собі різноманітні елементи, що функціонують на єдиній політичній, правовій, науковій основі;

- вона включає в себе не тільки власне діяльність, а й організаційні, матеріальні та інші основи цієї діяльності, тобто її зовнішню структуру та матеріально-ресурсну базу, що дає змогу розглядати профілактику як підсистему соціального регулювання;

- спеціальна профілактика злочинів потребує затрат певних соціальних ресурсів, що спрямовані в кінцевому підсумку на усунення негативних і розвиток позитивних явищ;

- цей вид профілактики пов'язаний із використанням спеціальних навичок і знань;

- спеціальна профілактика злочинів здійснюється з урахуванням особливостей реальної соціальної обстановки [103, с. 36].

Зважаючи на зазначене вище, можемо запропонувати авторську класифікацію заходів спеціально-кримінологічного запобігання завідомо

неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. По-перше, слід відзначити, ефективним та аргументованим виявляється застосування блоку профілактичних заходів щодо усунення причин та умов вчинення аналізованих злочинів. Це заходи організаційного, правового, соціально-психологічного характеру. По-друге, в умовах сьогодення спостерігається збільшення кількості схожих між собою вчинених завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, які залишаються нерозкритими. Тому, на наш погляд, важливим є вжиття іншого блоку заходів, а саме – щодо оперативного встановлення злочинців, які вчиняють ці діяння. Це окрема група заходів індивідуального впливу на тих осіб, які вчиняли або вчиняють аналізовані злочини. Розглянемо кожен окрему групу заходів.

Заходи організаційного характеру повинні містити у собі, насамперед, наступні:

1. Заходи удосконалення підготовки працівників правоохоронних та інших органів, які приймають участь у обстеженні території, стосовно якої поступає інформація про загрозу безпеці. Ці заходи стосуються організації курсів перепідготовки, підвищення кваліфікації, вивчення зарубіжного досвіду боротьби з так званим «телефонним тероризмом» тощо. Виконання заходів повинно забезпечуватися профільними міністерствами та організовуватися у практичних підрозділах.

2. Заходи виховного характеру, які повинні проводитися у навчальних закладах різних ланок, починаючи із початкової школи, а також на підприємствах та в організаціях. Це, насамперед, проведення лекцій, бесід, інструктажів з громадськістю стосовно недопущення протиправної поведінки, а також правильного реагування при виявленні осіб, що завідомо неправдиво повідомляють про загрозу безпеці громадян. Крім того, ці заходи повинні

включати публікацію у ЗМІ інформації про збитки, які спричиняються цими злочинами, реальні історії людей – наприклад, коли внаслідок такого «невдалого жарту» з «мінуванням» аеропорту людина спізнилася на операцію закордон, що мало не коштувало їй життя. Таких прикладів безліч, однак вони не набувають широкого розголошення, і таким чином деякі злочинці навіть не усвідомлюють небезпеку своїх дій. Ці заходи будуть найбільш ефективними, якщо їх організація виконання будуть передбачатися в межах місцевих програм протидії злочинності на регіональному рівні при взаємодії органів освіти, правоохоронних органів, ЗМІ тощо.

3. Заходи організаційно-технічного характеру – це такі, які стосуються забезпечення правоохоронних органів матеріально-технічною базою, здатною ефективно протистояти вчиненню завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності сучасними способами – а саме, за допомогою мобільних терміналів та засобів електронного зв'язку. На жаль, державна правоохоронна система значно уступає у технічному прогресі злочинному світові, і при вчиненні аналізованих злочинів цей розрив виявляється надто великим. До речі, на сьогодні деякі аспекти вирішення цієї проблеми запропоновані в межах Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року [146]. Крім того, до організаційно-технічних заходів можна віднести такий захід, як обладнання місць великого скупчення людей додатковими камерами відеоспостереження, що дозволить швидше та ефективніше реагувати на такі повідомлення.

Другою групою цього блоку є правові заходи:

1. Одним із основних заходів цього блоку є удосконалення кримінальної відповідальності, а саме – доцільно замінити покарання у вигляді позбавлення волі на альтернативні, а саме – штраф, громадські роботи

та арешт. Така гуманізація кримінально-правової норми є обґрунтованою та сприятиме ефективнішому призначенню покарання, адже запровадження більш жорстких покарань за вчинення цих злочинів не призвело до покращення криміногенної ситуації.

2. Важливим є інший аспект відповідальності, а саме – удосконалення практики призначення покарання за такі злочини шляхом індивідуалізації та диференціації покарання. Це дозволить досягнути такої ситуації, коли вина особа буде отримувати покарання, співрозмірне із злочинним діянням, яке вона вчинила.

3. Удосконалення системи заходів реагування на отриману інформацію про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності шляхом прийняття відповідних інструкцій, які б дозволили ефективніше протидіяти вчиненню нових злочинів.

Наступною групою цього блоку є заходи соціально-психологічної роботи, які повинні передбачати наступне:

1. Якісна фахова психологічна допомога особам, схильним до вчинення протиправних дій, у тому числі – завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності.

2. Виявлення осіб, які мають психічні розлади, діагностика психічних аномалій, організація медико-соціальної реабілітації для них.

3. Моніторинг неблагополучних сімей, виявлення та усунення негативних чинників у родинному середовищі, контроль з боку державних органів соціального захисту.

4. Надання психологічної допомоги дітям, позбавленим батьківської опіки, дітям-інвалідам, іншим вразливим категоріям неповнолітніх з метою формування моральних цінностей, установки на правомірну поведінку тощо.

І, нарешті, розглянемо, які заходи другого блоку спеціально-кримінологічного запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності – такі, що повинні застосовуватися індивідуально по відношенню до осіб, які вчиняли або вчиняють ці злочини.

1. Ведення оперативних обліків з інформацією про таких осіб – цей захід дозволить швидко реагувати у разі отримання неправдивих повідомлень про загрозу безпеці зі схожими ознаками.

2. При вчиненні злочинів схожими способами, по відношенню до одних і тих самих об'єктів господарства (одні й ті ж супермаркети, заклади відпочинку, банківські установи тощо) першочергово необхідно встановлення мотивів вчинення злочинів, адже вони навряд чи обмежується хуліганськими – це може бути недоброякісною конкуренцією, спробою рейдерського захоплення тощо.

3. При отриманні неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян з-за кордону потрібна налагоджена схема взаємодії між правоохоронними органами України і іншими країнами, яка повинна забезпечуватися міжнародними угодами.

На додаток слід сказати, що на сторінках дослідження розглянуті, на наш погляд, найбільш важливі, основні заходи спеціально-кримінологічного запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, однак варто мати на увазі те, що їх перелік не є вичерпним та може змінюватися в залежності від криміногенної ситуації та від інших чинників.

Підсумовуючи, зазначимо, що спеціально-кримінологічне запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності передбачає застосування

комплексу превентивних заходів, які спрямовані на профілактику, недопущення, відвернення або припинення цих злочинів. Ці заходи можна умовно розділити на два блоки: заходи, які спрямовані на усунення і нейтралізацію впливу детермінант вчинення аналізованих злочинів, і заходи індивідуальної роботи для запобігання цим злочинам стосовно тих осіб, які вже їх вчиняли чи вчиняють. Перший блок передбачає такі заходи: організаційні (удосконалення підготовки працівників правоохоронних та інших органів, проведення лекцій, бесід, інструктажів з громадськістю стосовно недопущення протиправної поведінки, публікація у ЗМІ інформації про збитки, які спричиняються цими злочинами, забезпечення правоохоронних органів матеріально-технічною базою тощо), правові (удосконалення кримінальної відповідальності за ці злочини, удосконалення практики призначення покарання, удосконалення системи заходів реагування на отриману інформацію про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності шляхом прийняття відповідних інструкцій та ін.), соціально-психологічні (фахова психологічна допомога особам, схильним до вчинення протиправних дій, Виявлення осіб, які мають психічні розлади, діагностика психічних аномалій, організація медико-соціальної реабілітації для них, контроль за неблагополучними родинами з боку державних органів соціального захисту, психологічна допомога дітям, позбавленим батьківської опіки, дітям-інвалідам, іншим вразливим категоріям неповнолітніх). Другий блок, насамперед, стосується оперативного реагування при вчиненні схожих злочинів: ведення інформаційно-аналітичних обліків, удосконалення методик розслідування, взаємодія між правоохоронними органами на загальнодержавному та міжнародному рівнях.

3.3. Заходи удосконалення взаємодії правоохоронних органів та громадських організацій у запобіганні завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності

Для ефективного запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності необхідним є комплексне використання сил та засобів державних правоохоронних органів. Комплексність запобіжних заходів досягається шляхом взаємодії між правоохоронними та контролюючими органами. Як зазначається у науковій літературі, взаємодія – це взаємозалежна, узгоджена за місцем і часом діяльність кількох суб'єктів, спрямована на виконання загального завдання зміцнення законності та правопорядку й боротьбу зі злочинністю. Взаємодія становить собою узгоджену діяльність правоохоронних органів між собою, а також з іншими державними та громадськими органами й організаціями в боротьбі зі злочинністю та іншими правопорушеннями [167, с. 65].

В юридичній науці проблеми взаємодії між правоохоронними органами вивчалися багатьма вітчизняними науковцями, серед яких варто виділити О.М. Бандурку, О.Ф. Долженкова, І.П. Козаченка, А.О. Михайличенка, Д.Й. Никифорчука, В.П. Філонова та ін. Водночас на сьогодні багато питань цієї проблематики залишаються дискусійними, а сам порядок взаємодії не вирішеним. Це пов'язано з тим, що на законодавчому рівні таку взаємодію не закріплено, а існуючі регулятивні нормативно-правові акти, як правило, лише фрагментарно та невизначено пояснюють її сутність і реалізацію на практиці.

Нині проблемам взаємодії між правоохоронними органами присвячена велика кількість монографій, наукових статей, методичних рекомендацій. У цих роботах висвітлюються різноманітні аспекти цієї взаємодії та

пропонуються шляхи вирішення існуючих проблем. Так, наприклад, у методичних рекомендаціях редакції 2006 року щодо взаємодії між правоохоронними органами у сфері забезпечення громадського порядку визначено такі основні умови взаємодії:

- неухильне дотримання всіма суб'єктами взаємодії законності;
- чітке розмежування компетенції суб'єктів взаємодії;
- самостійність суб'єктів взаємодії;
- безперервне взаємне інформаційне забезпечення [29, с. 7].

Вважаємо за потрібне підкреслити, що, незважаючи на час та реформування правоохоронних органів, ці умови і сьогодні можна визначити як загальнообов'язкові, незалежно від рівня та способу взаємодії між правоохоронними органами, тому що вони визначають характер та сутність взаємодії.

Крім цього, іншими фахівцями зазначається, що взаємодія повинна будуватися на основі суворого дотримання вимог законності, тобто здійснюватися відповідно до положень законів і підзаконних актів, що регулюють як спільну діяльність, так і порядок функціонування кожного органу окремо [167, с. 65].

Відповідно до наведених вище методичних рекомендацій щодо взаємодії між правоохоронними органами у сфері забезпечення громадського порядку, на практиці виділяють такі способи взаємодії між правоохоронними органами:

- 1) обмін інформацією про злочини і правопорушення.
- 2) спільне здійснення заходів щодо запобігання, виявлення і припинення злочинів та правопорушень.
- 3) розроблення пропозицій щодо запобігання правопорушенням.

4) узагальнення практичних рекомендацій міжнародних і міждержавних правових норм із питань співробітництва у сфері боротьби з правопорушеннями.

5) вивчення форм координації діяльності служб інших державних органів, поширення позитивного досвіду.

6) обмін досвідом зі створення та функціонування інформаційної системи, що використовується у боротьбі із правопорушеннями.

7) здійснення координації діяльності з питань, що виникають у процесі співробітництва, включаючи створення робочих груп.

8) проведення спільних науково-практичних конференцій із проблем удосконалення правового регулювання діяльності у боротьбі з правопорушеннями [29, с. 7–8].

Варто також погодитися з думкою кримінолога В.П. Філонова, який звертає увагу на те, що, незважаючи на деякі труднощі в організації взаємодії між спеціальними суб'єктами профілактики злочинів, практика виробила визначені форми такої взаємодії. Згідно з його позицією, основні форми взаємодії між правоохоронними органами такі:

- спільне вивчення стану злочинності та інших правопорушень на території обслуговування й практики боротьби з ними;

- розроблення та реалізація спільних заходів запобігання злочинам та іншим правопорушенням;

- спільні перевірки окремих питань стану боротьби зі злочинністю на окремих об'єктах;

- спільні виїзди до населених пунктів, навчальних закладів, на підприємствах та в організації для надання допомоги із запобігання злочинам та іншим правопорушенням;

- спільні заходи з обміну досвідом запобіжної діяльності та підвищенню кваліфікації співробітників правоохоронних органів;

– обмін інформацією, що представляє взаємний інтерес [155, с. 186–187].

Крім того, ми підтримуємо думку С.В. Діденка, який у науковій статті «Взаємодія оперативних підрозділів ОВС з іншими суб'єктами правоохоронної діяльності щодо попередження та розкриття злочинів» зазначає, що змістовний аспект взаємодії містить дві форми – організаційну та процесуальну [39, с. 124]. Відповідно до цього, процесуальна форма взаємодії – це передбачена кримінально-процесуальним законодавством діяльність суб'єктів, на яких покладено правоохоронні функції. Ці відносини пов'язані з виконанням доручень слідчих, сприяння слідчим у розслідуванні та розкритті злочинів тощо.

У свою чергу, організаційна форма взаємодії підрозділів НП з іншими правоохоронними органами передбачає найбільш ефективне та раціональне використання можливостей взаємодіючих сторін. Ця форма взаємодії, як правило, регламентується відомчими та міжвідомчими нормативними документами.

Наведемо форми взаємодії, що використовуються у практиці, відповідно до методичних рекомендацій щодо взаємодії правоохоронних органів у забезпеченні громадського порядку [29, с. 14–16]:

– розроблення і реалізація спільних заходів. Поряд зі складанням комплексних планів профілактики правопорушень правоохоронні органи розробляють спільні заходи, спрямовані на розв'язання окремих проблем забезпечення законності та правопорядку, удосконалення організації їх власної діяльності;

– спільні перевірки. Вони проводяться на підприємствах, в організаціях, населених пунктах району, містах з різних проблемних питань. Про результати таких перевірок інформуються органи влади, керівники

підприємств, установ, організацій, сільські й селищні ради для вжиття відповідних заходів;

– спільні виїзди. З метою допомоги керівникам сільських і селищних рад, підприємств, установ, організацій у забезпеченні правопорядку проводяться виїзди працівників правоохоронних органів на місця. Така допомога виявляється переважно як спільна участь в аналізуванні вчинених злочинів й інших правопорушень у межах підприємства, організації, населеного пункту, розробленні заходів щодо їх попередження, у наданні організаційної та методичної допомоги;

– міжвідомчі наради. На нарадах розглядаються актуальні питання зміцнення законності та правопорядку, які потребують спільних зусиль правоохоронних органів для їх вирішення. Згідно з чинним законодавством, організатором таких нарад є прокурор міста чи району. Практика показує, що міжвідомчі наради лише тоді є ефективним засобом підвищення рівня роботи зі зміцнення законності й правопорядку, коли обговорення головних питань спільної діяльності супроводжується розробленням й утіленням у життя конкретних заходів, спрямованих на підвищення її організації;

– спільні заходи щодо обміну досвідом і підвищення кваліфікації. Найчастіше з цією метою використовують міжвідомчі семінари, керівниками яких зазвичай є представники прокуратури. На семінарах роз'яснюється нове законодавство, відбувається обмін досвідом з питань профілактики та ін. У проведенні семінарів беруть участь співробітники наукових установ та навчальних закладів;

– спільні заходи щодо правової пропаганди. У зв'язку з цим, об'єднання зусиль правоохоронних органів має важливе значення для підвищення ефективності правової пропаганди. До роботи залучаються кваліфіковані працівники НП, прокуратури, суду та ін.;

– взаємний обмін інформацією. Чіткість та цілеспрямованість взаємодії здебільшого зумовлені правильною організацією відповідної системи взаємного інформаційного забезпечення. Як правило, це дані про обставини, що сприяють вчиненню злочинів й інших правопорушень, про перебіг і результати виконання спільних заходів, про недоліки в роботі іншого суб'єкта взаємодії, позитивний досвід та ін. Взаємне інформування сприяє правильній організації спільних дій різних правоохоронних органів;

– спільне проведення заходів щодо розкриття конкретних злочинів. Така форма взаємодії виявляється під час спільного проведення оперативно-розшукових заходів, слідчих дій, застосування науково-технічних засобів, що є в розпорядженні іншого суб'єкта взаємодії, обміні оперативною інформацією, яка становить взаємний інтерес.

Варто зазначити, що при запобіганні завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності підрозділи НП найтісніше взаємодіють з органами ДСНС України.

Правоохоронні органи також взаємодіють між собою у запобіжній діяльності стосовно завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. Ця взаємодія може бути представлена як «по горизонталі» – коли різні територіальні підрозділи проводять спільні заходи, обмінюються відомостями щодо вчинення злочинів, розробляють спільні плани проведення профілактичних заходів тощо; так і «по вертикалі» – у тих випадках, коли необхідно залучення фахівців для отримання інформації, важливої для розкриття та протидії цим злочинам. Так, наприклад, підрозділи НП з протидії кіберзлочинності можуть приймати участь у виявленні місць, звідки повідомляється про «мінування».

Під час проведення дослідження нами збирались емпіричні дані у вигляді анкет – опитування працівників правоохоронних органів. Одне з

питань стосувалось визначення порядку взаємодії підрозділів правоохоронних органів з метою підвищення ефективності запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. Слід зазначити, що багато респондентів відповіли, що навіть не знають, якими документами визначається цей порядок. Крім того, майже 70 % опитаних не мали досвіду взаємодії з підрозділами інших правоохоронних структур у запобіганні завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності (додаток Д).

На сьогодні стан нормативно-правового забезпечення запобіжної діяльності щодо завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності залишається на низькому рівні. Взагалі існує декілька нормативно-правових актів, які регулюють цю сферу діяльності правоохоронних органів. Насамперед, це Стратегія розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року, схвалена розпорядженням КМ України від 15 листопада 2017 р. № 1023-р. [134; 146]. Проте вона не містить нормативного закріплення порядку взаємодії підрозділів правоохоронних органів з метою запобігання ані злочинності взагалі, ані саме завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. Для підвищення ефективності запобігання цим злочинам на сьогодні вкрай важливо розробити порядок такої взаємодії, визначити комплекс заходів, у процесі реалізації яких буде залучено різні правоохоронні органи. Це забезпечить результативне та плідне виявлення й усунення обставин, які створюють умови для вчинення таких злочинів.

Слід погодитись з думкою У. Шадської про те, що в умовах, коли криміногенна ситуація в Україні значно погіршилася, правоохоронні органи мали б представити стратегію запобігання злочинності як на державному, так і

на місцевому рівнях, враховуючи специфіку кожного регіону. На жаль, для органів правопорядку це не було і поки що не є пріоритетом. Частково простежується превентивна робота, наприклад, з питань безпеки дорожнього руху або окремих ініціатив. Проте, щоб говорити про повноцінний комплекс заходів щодо запобігання злочинності, потрібно працювати з усіма групами населення щодо ідентифікації та попередження конкретних проблем безпеки. Тільки тоді це буде називатися превентивною діяльністю, а поки що бачимо безперервну боротьбу з наслідками. Робота щодо попередження злочинності повинна бути рівноцінною розслідуванню вже скоєних правопорушень [162].

Варто також додати, що взаємодія між правоохоронними органами постійно піддається критиці. На жаль, причиною цього є недосконалість теоретичного розроблення проблеми взаємодії. Більшість фахівців розглядають взаємодію на рівні конкретних суб'єктів, проте не враховується комплексний характер взаємодії. Адже кінцевою метою її є вчасне запобігання правопорушенням, підвищення стану розкриття злочинів, нейтралізація (усунення) причин та умов, які сприяли вчиненню злочину [167, с. 63].

Також слід сказати, що головний зміст взаємодії полягає в тому, що вона дає змогу поліпшити інформаційне забезпечення, з'ясувати причини, передумови й умови порушень, скоротити обсяги перевірок, забезпечуючи високий рівень результативності. Провівши аналіз думок науковців щодо визначення порядку взаємодії між державними правоохоронними органами, пропонуємо впровадження та удосконалення таких форм взаємодії між ними щодо запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності:

– обмін інформацією про злочини і правопорушення, а також про осіб, які їх вчинили. Ця форма взаємодії залишається найбільш розповсюдженою. Крім того, при анкетуванні працівників правоохоронних органів виявилось,

що такий вид взаємодії практично єдиний, який на сьогодні застосовується в діяльності правоохоронних органів щодо запобігання аналізованим злочинам;

– взаємодія з питань здійснення заходів, спрямованих на запобігання, виявлення і припинення злочинів та правопорушень. Саме узгоджена превентивна політика, здійснення комплексних запобіжних заходів сприятиме усуненню криміногенних факторів. Таким чином, пропонуємо проведення існуючих профілактичних заходів при комплексному застосуванні сил та засобів;

– взаємодія при розробленні пропозицій щодо запобігання правопорушенням, при підготовці інформаційних матеріалів про боротьбу з порушеннями законодавства. Ці заходи реалізуються шляхом проведення спільних нарад з питань запобігання злочинам взагалі та завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності зокрема;

– проведення спільних науково-практичних конференцій із проблем удосконалення правового регулювання діяльності щодо запобігання як злочинам взагалі, так і завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності зокрема. Це сприятиме поширенню позитивного досвіду запобігання злочинам, виявленню недоліків у цій діяльності та усуненню їх.

Крім взаємодії «всередині» правоохоронної системи, варто сказати декілька слів про організацію взаємодії правоохоронців з іншими організаціями і установами. Зважаючи на те, що останніми роками все частіше повідомляється неправдива інформація про загрозу безпеці громадян у місцях великого скупчення людей (станції метро, вокзали, аеропорти, торговельні мережі та торговельні центри) варто розробити правила взаємодії співробітників цих організацій з правоохоронними органами, наприклад, такі правила повинні передбачати, що необхідно зробити до приїзду

правоохоронних органів та працівників ДСНС України, на що звертати увагу (як зазначалося, іноді людина, яка повідомляє про «мінування», деє поруч спостерігає за діями працівників на місці пригоди), яким чином працівники організації зможуть надати допомогу правоохоронцям (надати план будівлі, розказати про розташування додаткових кімнат, комор, складів тощо). Деякі наукові джерела пропонують розглядати організацію здійснення взаємодії на трьох рівнях – на державному, на обласному та на міському рівні [45, с. 218].

Так, наприклад, Інструкція про взаємодію правоохоронних та інших державних органів України в боротьбі із злочинністю від 10 вересня 1994 р. № 4348/138/151/11-2-2870/172/148-407/2-90-442, що затверджена спільним наказом МВС України, Служби безпеки України, Державним комітетом у справах охорони державного кордону України, Державним митним комітетом України, Національною гвардією України, Міністерством оборони України, Міністерством юстиції України [56], на час чинності (до 2014 р.) поділяла взаємодію на такі рівні:

а) на державному рівні – між центральними апаратами МВС, Службою безпеки України, Міністерства юстиції, Державного митного комітету, Державного комітету у справах охорони державного кордону України, Національної гвардії, Міністерства оборони України;

б) на обласному рівні – між головними управліннями, управліннями МВС України в Криму, областях, містах Києві й Севастополі, на транспорті, Головним управлінням Служби безпеки України в Криму, управліннями Служби безпеки України по областях і містах Києві та Севастополі, Головним управлінням юстиції в Криму, управліннями юстиції в областях і містах Києві та Севастополі, митними органами, управліннями Прикордонних військ чи окремими прикордонними загонами, військовими частинами Національної гвардії та Збройних Сил України;

в) на міському та районному рівні – між міськрайлінвідділами (управліннями) головних управлінь, управлінь МВС України в Криму, областях, містах Києві, Севастополі та на транспорті, міськими, районними та міжрайонними відділами Служби безпеки України, митницями чи митними постами, підрозділами Прикордонних військ, Національної гвардії та Збройних Сил України.

Крім того, відповідно до п. 3.2 зазначеної Інструкції [56; 120], правоохоронні та інші державні органи повинні були взаємодіяти при розробленні та поданні до проектів державних програм боротьби із злочинністю погоджених пропозицій з питань профілактики злочинів та інших правопорушень, у тому числі загальної та індивідуальної профілактики, запобігання найбільш поширеним видам правопорушень. На сьогодні немає визначення порядку взаємодії між правоохоронними та іншими державними органами у зв'язку із втратою чинності зазначеної Інструкції.

Так, 07.07.2017 р. наказом МВС України № 575 було затверджено нову Інструкцію з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні [55]. На жаль, у чинній редакції зазначена Інструкція взагалі не містить ніякої інформації стосовно взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, а лише включає в себе опис взаємодії цих органів під час виявлення та розслідування різних видів кримінальних правопорушень.

Таким чином, на підставі вищезазначеного, зазначимо, що для поліпшення умов виконання запобіжних функцій правоохоронним та іншим державним органам необхідно налагодження взаємодії у запобіганні завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. У зв'язку з невизначеністю порядку цієї

взаємодії, на сьогодні варто вважати її неефективною. Для підвищення її ефективності насамперед необхідно створення нормативних підстав, тобто внесення до комплексних програм профілактики злочинності та охорони громадського порядку переліку заходів, які повинні передбачати проведення спільних методичних нарад та семінарів з питань розроблення пропозицій і підготовки інформаційних матеріалів про запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності; координацію зусиль при проведенні запобіжних заходів та створення з цією метою робочих груп; обмін досвідом і поширення позитивного досвіду; проведення спільних науково-практичних семінарів і конференцій з метою удосконалення взаємодії тощо. Крім того, правоохоронним органам необхідно координувати зусилля при проведенні профілактичних заходів та самостійно розроблювати схеми такої взаємодії при визначенні систем заходів запобігання злочинам.

Висновки до розділу 3

У Розділі 3 дослідження, присвяченому актуальним проблемам запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, запропоновано комплекс заходів запобіжної діяльності на загальносоціальному та спеціально-кримінологічному рівнях. Крім того, досліджено основні аспекти взаємодії правоохоронних органів та громадських організацій у запобіганні аналізованим злочинам.

Загальносоціальне запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності має бути поєднаним із загальносоціальним злочинам взагалі. Ці заходи не мають прямого спрямування на вчинення цих злочинів, але вони сприятимуть

покращенню економічного та соціального життя у суспільстві. Застосування загальносоціальних заходів запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності сприятиме поліпшенню криміногенної ситуації в країні загалом. Серед таких заходів слід виділити наступні групи: соціально-економічні заходи (поліпшення матеріального становища та захисту малозабезпечених сімей, гарантоване працевлаштування молоді; зниження рівня безробіття; поліпшення матеріального забезпечення освітніх закладів тощо); політико-правові заходи (забезпечення ефективної нормативно-правової бази; правове виховання громадян; забезпечення політичної стабільності та подолання військового конфлікту та ін.); морально-психологічні (висвітлення в ЗМІ відомостей про результати розслідування вказаних злочинів та призначення відповідальності винним особам, профілактичні бесіди закріплених співробітників правоохоронних органів у навчальних закладах, роз'яснювальна робота на підприємствах і в організаціях тощо).

Спеціально-кримінологічне запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності передбачає застосування комплексу превентивних заходів, які спрямовані на профілактику, недопущення, відвернення або припинення цих злочинів. Ці заходи можна умовно розділити на два блоки: заходи, які спрямовані на усунення і нейтралізацію впливу детермінант вчинення аналізованих злочинів, і заходи індивідуальної роботи для запобігання цим злочинам стосовно тих осіб, які вже їх вчиняли чи вчиняють. Перший блок передбачає такі заходи: організаційні (удосконалення підготовки працівників правоохоронних та інших органів, проведення лекцій, бесід, інструктажів з громадськістю стосовно недопущення протиправної поведінки, публікація у ЗМІ інформації про збитки, які спричиняються цими злочинами, забезпечення правоохоронних органів матеріально-технічною базою тощо), правові

(удосконалення кримінальної відповідальності за ці злочини, удосконалення практики призначення покарання, удосконалення системи заходів реагування на отриману інформацію про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності шляхом прийняття відповідних інструкцій та ін.), соціально-психологічні (фахова психологічна допомога особам, схильним до вчинення протиправних дій, Виявлення осіб, які мають психічні розлади, діагностика психічних аномалій, організація медико-соціальної реабілітації для них, контроль за неблагополучними родинами з боку державних органів соціального захисту, психологічна допомога дітям, позбавленим батьківської опіки, дітям-інвалідам, іншим вразливим категоріям неповнолітніх). Другий блок, насамперед, стосується оперативного реагування при вчиненні схожих злочинів: ведення інформаційно-аналітичних обліків, удосконалення методик розслідування, взаємодія між правоохоронними органами на загальнодержавному та міжнародному рівнях.

Суттєвим недоліком спеціально-кримінологічного запобігання аналізованим злочинам є відсутність регламентування у чинному КПК України профілактичної діяльності в ході кримінального процесу.

Для поліпшення умов виконання запобіжних функцій правоохоронним та іншим державним органам необхідно налагодження взаємодії у запобіганні завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. У зв'язку з невизначеністю порядку цієї взаємодії, на сьогодні варто вважати її неефективною. Для підвищення її ефективності, насамперед, необхідно створення нормативних підстав, тобто внесення до комплексних програм профілактики злочинності та охорони громадського порядку переліку заходів, які повинні передбачати проведення спільних методичних нарад та семінарів з питань розроблення пропозицій і підготовки інформаційних матеріалів про запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи

пошкодження об'єктів власності; координацію зусиль при проведенні запобіжних заходів та створення з цією метою робочих груп; обмін досвідом і поширення позитивного досвіду; проведення спільних науково-практичних семінарів і конференцій з метою удосконалення взаємодії тощо. Крім того, правоохоронним органам необхідно координувати зусилля при проведенні профілактичних заходів та самостійно розроблювати схеми такої взаємодії при визначенні систем заходів запобігання злочинам.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення й вирішення наукового завдання, що полягає в удосконаленні системи запобігання завідомо неправдивого повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності в Україні. За результатами виконаного дисертаційного дослідження, присвяченого вищезазначеним питанням, відповідно до мети, задач, об'єкта та предмета наукового дослідження, зроблено такі теоретичні й практичні висновки:

1. Аргументовано, що запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності на сьогодні залишається невирішеною проблемою вітчизняного суспільства. А ні правоохоронні, а ні інші державні структури не в змозі забезпечити суспільну безпеку на належному рівні, зокрема – недостатня наукова розробленість цієї проблематики. Незважаючи на існуючі теоретичні й практичні здобутки у цій сфері, сьогодні виникла нагальна потреба у комплексному дослідженні кримінологічних аспектів завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності та розробленні на підставі цього заходів запобіжної діяльності.

Останніми роками має місце зростання кількості зареєстрованих неправдивих повідомлень про загрозу безпеки громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, розширюється перелік мотивів їх вчинення. Крім того, зважаючи на розвиток комп'ютерних технологій, з'являються нові способи їх вчинення та приховування. Тому, наразі виникла нагальна потреба у розробленні якісно нової системи запобігання завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, яка б мінімізувала розповсюдження цих злочинів та стабілізувала ситуацію у суспільстві.

2. Методологія дослідження запобігання завідомо неправдивого повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності має багаторівневу структуру. У методологічну основу дослідження покладено зв'язок теорії та практики, принципи детермінованості явищ, взаємодії та взаємозв'язку суб'єктивного й об'єктивного, внутрішнього та зовнішнього. Крім того, для досягнення мети дослідження використовується низка загальнонаукових та спеціальних наукових методів.

3. Обґрунтовано необхідність індивідуалізації покарання за діяння, передбачені ст. 259 КК України, із обов'язковим визначенням мети вчинення цього злочину, як необхідного для встановлення ступеня суспільної небезпеки вчиненого. Незважаючи на збільшення покарання за завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, в кінцевому підсумку винні особи відповідно до законодавства, як правило, фактично звільняються від його відбування покарання, що негативно впливає на тенденцію вчинення таких злочинів в майбутньому. Для встановлення більш точної відповідності між вчиненим злочинним діянням і призначеним за нього покаранням необхідно розробити і впровадити альтернативні види покарання, які не пов'язані з ізоляцією від суспільства винної особи (штраф, громадські роботи).

4. Досліджено особливості стану, динаміки та структури вчинення завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення або пошкодження об'єктів власності. Ці злочини відрізняються нестійкою тенденцією вчинення – їх кількість суттєво змінюється в залежності від обставин. Протягом останніх років спостерігалось як значне їх зниження – на 46 % у 2015 році, так і стрімке зростання на 60 % у 2016 році. На сьогодні зберігається тенденція збільшення їх кількості, в перші місяці 2019 року нашою країною прокотилася хвиля неправдивих «мінувань» різного масштабу: вокзали, аеропорти, станції метро, торгівельні центри тощо. Крім того, важливим є те, що аналізовані злочини характеризуються низьким рівнем розкриття – найвищий рівень за останні роки був у 2015 році, але і тоді

він ледве сягнув 20 %. Спостерігається тенденція зростання кількості кримінальних проваджень щодо завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, які направлені з обвинувальним висновком до суду, протягом останніх 3 років як в абсолютному, так і у відносному значеннях (на 7 %). Серед таких проваджень збільшується кількість тих, по яких особи раніше вчиняли кримінальні правопорушення, та знижується кількість таких, що вчинені неповнолітніми або за участю них. Можна було б вважати це позитивною тенденцією, але слід ще раз звернути увагу на те, що для аналізу використовуються офіційні відомості щодо розкритих злочинів, отже, отримати об'єктивну інформацію стосовно усіх вчинених завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення або пошкодження об'єктів власності не виявляється можливим.

5. Визначено особливості характеристики особи злочинця, що завідомо неправдиво повідомляє про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, зокрема, були визначені основні соціально-демографічні, соціальні, морально-психічні та кримінально-правові якості. Варто підкреслити, що особа злочинця – один із найважливіших структурних елементів кримінологічної характеристики завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення або пошкодження об'єктів власності.

Виявлено, що найчастіше ці злочини вчиняють чоловіки (це обумовлено перш за все соціальними факторами, що детермінують поведінку чоловіків і жінок), віком від 29 до 39 років, з загальною середньою освітою, які працездатні, але не працюють і не навчаються. Останніми роками простежується стала тенденція зниження кількості неповнолітніх серед осіб, які повідомили завідомо неправдиву інформацію про загрозу безпеці громадян, знищення або пошкодження об'єктів власності, що є позитивним аспектом. Також варто відмітити деякі негативні морально-психічні якості аналізованих осіб, серед яких найчастіше зустрічається безвольність,

брехливість, здатність робити необдумані вчинки під впливом емоцій, емоційна нестійкість, схильність до хуліганських дій тощо. Крім того такі особи, як правило, прагнуть до такої діяльності, яка не вимагає великих витрат енергії і зусиль волі, що позначається на виборі способу вчинення злочину. Властивості особи знаходять своє відображення в її діях і вчинках, і це відбивається на способах здійснення злочинів.

6. Дослідження причин і умов вчинення цих злочинів дало змогу зробити висновок про те, що перелік факторів детермінації завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності не є вичерпним. Розглядаючи їх системно, виділено їх на такі групи: соціально-економічні, політико-правові, морально-психологічні. У кожному конкретному випадку вчинення аналізованих злочинів ці фактори можуть виступати в більшій чи меншій мірі. Так, зниження рівня матеріального забезпечення населення, спад виробництва, соціальна незахищеність, відсутність впевненості у майбутньому часто стають причиною вчинення завідомо неправдивих повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. Крім того, однією з умов вчинення цих злочинів є низький рівень матеріально-технічної забезпеченості правоохоронних органів, що призводить до унеможливлення розкриття цих злочинів. Також важливим аспектом є політична нестабільність, тривалий військовий конфлікт в країні, незначні результати боротьби з корупцією на вищих рівнях політичної влади, недосконалість законодавчого забезпечення призводять до негативних настроїв серед населення. Так, за результатами розслідування неправдивих повідомлень про мінування протягом проведення виборів Президента України у 2019 році, більшість з них були отримані із непідконтрольних територій України. Серед іншого, постійний стрес, емоційна напруга, роздратування також можуть сприяти вчиненню завідомо неправдивих повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. Важливим також є

вплив на духовно-культурне життя суспільства, тому що цей аспект багато в чому сприяє формуванню кожної особистості.

7. Запропоновано комплекс заходів запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності на загальносоціальному та спеціально-кримінологічному рівнях. Крім того, досліджено основні аспекти взаємодії правоохоронних органів та громадських організацій у запобіганні аналізованим злочинам.

Застосування заходів запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності на загальносоціальному рівні призведе до зменшення кількості зареєстрованих аналізованих злочинів та сприятиме поліпшенню криміногенної ситуації в країні загалом. Серед таких заходів слід виділити наступні групи: соціально-економічні заходи (поліпшення матеріального становища та захисту малозабезпечених сімей, гарантоване працевлаштування молоді; зниження рівня безробіття; поліпшення матеріального забезпечення освітніх закладів тощо); політико-правові заходи (забезпечення ефективної нормативно-правової бази; правове виховання громадян; забезпечення політичної стабільності та подолання військового конфлікту та ін.); морально-психологічні (висвітлення в ЗМІ відомостей про результати розслідування вказаних злочинів та призначення відповідальності винним особам, профілактичні бесіди закріплених співробітників правоохоронних органів у закладах освіти, роз'яснювальна робота на підприємствах і в організаціях тощо).

8. Спеціально-кримінологічне запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності передбачає застосування комплексу превентивних заходів, які спрямовані на профілактику, недопущення, відвернення або припинення цих злочинів. Ці заходи можна умовно розділити на два блоки: заходи, які спрямовані на усунення і нейтралізацію впливу детермінант вчинення

аналізованих злочинів, і заходи індивідуальної роботи для запобігання цим злочинам стосовно тих осіб, які вже їх вчиняли чи вчиняють. Перший блок передбачає такі заходи: організаційні (удосконалення підготовки працівників правоохоронних та інших органів, проведення лекцій, бесід, інструктажів з громадськістю стосовно недопущення протиправної поведінки, публікація у ЗМІ інформації про збитки, які спричиняються цими злочинами, забезпечення правоохоронних органів матеріально-технічною базою тощо), правові (удосконалення кримінальної відповідальності за ці злочини, удосконалення практики призначення покарання, удосконалення системи заходів реагування на отриману інформацію про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності шляхом прийняття відповідних інструкцій та ін.), соціально-психологічні (фахова психологічна допомога особам, схильним до вчинення протиправних дій, Виявлення осіб, які мають психічні розлади, діагностика психічних аномалій, організація медико-соціальної реабілітації для них, контроль за неблагополучними родинами з боку державних органів соціального захисту, психологічна допомога дітям, позбавленим батьківської опіки, дітям-інвалідам, іншим вразливим категоріям неповнолітніх). Другий блок, насамперед, стосується оперативного реагування при вчиненні схожих злочинів: ведення інформаційно-аналітичних обліків, удосконалення методик розслідування, взаємодія між правоохоронними органами на загальнодержавному та міжнародному рівнях.

Суттєвим недоліком спеціально-кримінологічного запобігання аналізованим злочинам є відсутність регламентування у чинному КПК України профілактичної діяльності в ході кримінального процесу.

9. Для поліпшення умов виконання запобіжних функцій правоохоронним та іншим державним органам необхідно налагодження взаємодії у запобіганні завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. У зв'язку з невизначеністю порядку цієї взаємодії, на сьогодні варто вважати її

неефективною. Для підвищення її ефективності, насамперед, необхідно створення нормативних підстав, тобто внесення до комплексних програм профілактики злочинності та охорони громадського порядку переліку заходів, які повинні передбачати проведення спільних методичних нарад та семінарів з питань розроблення пропозицій і підготовки інформаційних матеріалів про запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності; координацію зусиль при проведенні запобіжних заходів та створення з цією метою робочих груп; обмін досвідом і поширення позитивного досвіду; проведення спільних науково-практичних семінарів і конференцій з метою удосконалення взаємодії тощо. Крім того, правоохоронним органам необхідно координувати зусилля при проведенні профілактичних заходів та самостійно розроблювати схеми такої взаємодії при визначенні систем заходів запобігання злочинам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аванесов Г. А. Теория и методология криминологического прогнозирования. М. : Юрид. лит., 1972. 334 с.
2. Азарова А. А. Гуманізація покарання за незаконні повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності: вітчизняний досвід. *Актуальні питання кримінально-виконавчого законодавства та практики* : зб. матеріалів круглого столу (Київ, 29 берез. 2018 р.) / відп. ред. Микитась І. М., Рудницьких М. І. Київ, 2018. С. 22–25.
3. Азарова А. А. Детермінанти завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. *Криминологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення* : матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. (Київ, 22 берез. 2019 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ, 2019. С. 249–252.
4. Азарова А. А. Деякі аспекти криминологічної характеристики завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки*. 2016. Вип. 6–2, т. 2. С. 112–117.
5. Азарова А. А. Криминологічний аналіз основних показників завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 3. С. 175–178. URL: <http://www.lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv?id=111>
6. Азарова А. А. Окремі криминологічні аспекти завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. *Криминологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення* : тези доп. наук.-практ. конф. (Київ, 26

берез. 2015 р.) / [ред. кол. В. В. Черней, С. Д. Гусарєв, В. В. Василевич та ін.]. Київ, 2015. С. 26–30.

7. Азарова А. А. Особливості особи злочинця, який завідомо неправдиво повідомляє про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення* : матеріали міжвуз. наук.- практ. конф. (Київ, 24 берез. 2017 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ, 2017. Ч. 2. С. 3–6.

8. Азарова А. А. Проблеми запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. *Юридичний бюлетень*. 2017. № 5, т. 3. С. 198–202.

9. Азарова А. А. Спільні та відмінні риси тероризму та завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення та пошкодження об'єктів власності. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення* : матеріали наук.- практ. конф. (Київ, 25 берез. 2016 р.) : у 2 ч. / [ред. кол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарєв, В. В. Василевич та ін.]. Київ, 2016. Ч. 2. С. 233–236.

10. Азарова А. А. Юридична відповідальність за завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 2. С. 86–95.

11. Азарова А. А. Некоторые аспекты усовершенствования уголовной ответственности за заведомо ложное сообщение об угрозе взрыва. *Legea și viața (Закон и жизнь)* : наук. журн. 2018. № 5/2 С. 3–6.

12. Александров Ю. В., Гель А. П., Семаков Г. С. Кримінологія : курс лекцій. Київ : МАУП, 2002. 295 с.

13. Ананьев Б. Г. Избранные психологические труды : в 2 т. М. : Педагогика, 1980. Т. 1. 230 с. ; Т. 2. 288 с.

14. Ананьев Б. Г. Психология и проблемы человекознания. М. : Ин-т практической психологии; Воронеж : МОДЭК, 1996. 384 с.

15. Андреев И. Д. Проблемы логики и методологии познания. М. : Наука, 1972. 320 с.
16. Андрійчук В. Г. Сутнісний аспект методології наукових досліджень. *Економіка АПК*. 2016. № 7. С. 87–94.
17. Аракелян М. Р. Методологічний потенціал історичного підходу в дослідження правозахисної діяльності інституту адвокатури. *Публічне право*. 2014. № 4. С. 183–189.
18. Арсеньев В. Д. О фактах, не подлежащих доказыванию в процессе уголовного судопроизводства. *Изв. вузов. Правоведение*. 1965. № 1. С. 97–104.
19. Бавыкин Д. Ю. Некоторые особенности тактики неотложных действий на местах происшествий при получении сообщений об угрозе взрыва. *Вестник Владимирского юридического института*. 2009. № 1 (10). С. 66–69.
20. Бандурка А. М., Давыденко Л. М. Преступность в Украине: причины и противодействие : монография. Харьков : Основа, 2003. 368 с.
21. Баулін Ю. В. Вибрані праці / [уклад. та відп. ред. : Пономаренко Ю. А., Харитонов О. В.] ; Нац. акад. прав. наук України ; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого»; Каф. кримін. права. Харків : Право, 2013. 922 с.
22. Бачинин В. А. Энциклопедия философии и социологии права. СПб. : Юридический центр Пресс, 2006. 1081 с.
23. Башмаков И. С. Особенности первоначального этапа расследования коррупционных преступлений, совершаемых представителями органов местной власти : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Екатеринбург, 2006. 185 с.
24. Бельков О. А. Понятійно-категорійний апарат концепції національної безпеки. *Безопасность* : информ. сб. 1994. № 3. С. 91–94.
25. Берназ П. В. Системний підхід як методологічне підґрунтя дослідження криміналістичного забезпечення слідчої діяльності. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 2. С. 197–202.

26. Бойко А. М. Детермінація економічної злочинності в Україні в умовах переходу до ринкової економіки (теоретико-кримінологічне дослідження) : монографія. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2008. 380 с.

27. В день виборів поліція отримала 42 повідомлення про мінування. *Укрінформ* – актуальні новини України та світу : [сайт]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-elections/2686036-den-viboriv-policia-otrimala-42-povidomlenna-pro-minuvanna.html>

28. В Києве задержан 20-летний парень, «заминировавший» метро. *Бігмір. Новості України і мира сьогодні* : [сайт]. URL: <http://news.bigmir.net/capital/853869-V-Kieve-zaderzhan-20-letnij-paren----zaminirovavshij-metro>

29. Взаємодія міліції з іншими правоохоронними органами у сфері забезпечення громадського порядку : метод. рек. / [В. В. Черній, В. П. Камінський, І. В. Коруля, А. А. Кушніренко]. Київ : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2006. 28 с.

30. Власенков В. В., Стахов А. И. Безопасность как объект правового регулирования. *Проблемы борьбы с преступностью в Центральном Федеральном округе Российской Федерации* : материалы науч.-практ. конф. (28–29 ноября 2001 г., г. Брянск) / под ред. А. М. Никитина. Брянск, 2002. Ч. 2. С. 76–81.

31. Гишинский Я. И. Преступность несовершеннолетних: криминологический анализ. *Криминалистъ*. 2010. № 2. С. 84–90.

32. Грищук В. К. Кодифікація кримінального законодавства України: проблеми історії, методології та теорії : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 1992. 50 с.

33. Грищук В. К. Кодифікація кримінального законодавства України: проблеми історії, методології та теорії : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 1992. 438 с.

34. Грищук В. К. Проблеми кодифікації кримінального законодавства України. Львів : Львів. ун-т, 1993. 138 с.

35. Давиденко Л. М. Кримінологічна діяльність суб'єктів кримінального судочинства. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2008. № 3 (11). С. 110–114.
36. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка : в 4 т. М. : Рус. яз., 1978. Т. 1. А – З. 700 с.
37. Данільян О. Г., Дзьобань О. П. Панов М. І. Національна безпека України: сутність, структура та напрямки реалізації : навч. посіб. Харків : Фоліо, 2002. 285 с.
38. Дзьобань О. П. Національна безпека в умовах соціальних трансформацій (методологія дослідження та забезпечення) : монографія. Харків : Константа, 2006. 440 с.
39. Діденко С. В. Взаємодія оперативних підрозділів ОВС з іншими суб'єктами правоохоронної діяльності щодо попередження та розкриття злочинів. *Взаємодія оперативних та слідчих підрозділів при розслідуванні злочинів у сфері господарської діяльності* : матеріали міжнар. постійно діючого наук.-практ. семінару. Ірпінь, 2009. С. 121–127.
40. Доценко О. С. Поняття і сутність громадської безпеки в суспільстві. *Громадянська безпека* : [сайт]. URL : <https://grom-bezpeka.at.ua/publ/1-1-0-15>
41. Дудоров О. О. Вибрані праці з кримінального права / [перед. сл. д-ра юрид. наук. проф. В. О. Навроцького] ; Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2010. 952 с.
42. Дудоров О. О., Омеляненко М. І., Сабадаш В. П. Кримінальна відповідальність за незаконні дії щодо майна, на яке накладено арешт, заставленого майна або майна, яке описано чи підлягає конфіскації : монографія / Держ. ВНЗ «Запоріж. нац. ун-т» М-ва освіти і науки України. Запоріжжя : ЗНУ, 2014. 360 с.
43. Дьяченко М. И., Кандыбович Л. А. Психология высшей школы : учеб. пособ. для вузов. Минск : БГУ, 1981. 383 с.

44. Економіко-правові засоби боротьби з економічною злочинністю : навч. посіб. / кер. авт. кол. М. І. Камлик ; ред. С. П. Урсов. Київ : Укр. акад. внутр. справ, 1995. 124 с.
45. Економічна безпека : навч. посіб. / [В. І. Франчук, Л. В. Герасименко, В. О. Гончарова та ін.] ; за ред. В. І. Франчука. Львів : ЛьвДУВС, 2010. 244 с.
46. Економічні дослідження (методологія, інструментарій, апробація) : навч. посіб. / за ред. А. А. Мазаракі. [2-ге вид., допов.]. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2011. 296 с.
47. Експерти: телефонні терористи мають мету посіяти страх серед населення. *PIA новини України* : [сайт]. URL: <http://rian.com.ua/analytics/20140728/355411870.html>
48. Емельянов В. П. Терроризм как явление и как состав преступления. Харьков : Право, 1999. 272 с.
49. Емельянов В. П., Иманлы М. Н., Рыжов И. Н. Уголовно-правовое противодействие терроризму : монография. Харьков : Право, 2014. 88 с.
50. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення. *Генеральна прокуратура України* : [сайт]. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113281&libid=100820&c=edit&_c=fo#
51. Журавель В. А. Профілактичні заходи слідчого в структурі окремої криміналістичної методики розслідування злочинів. *Теорія та практика судової експертизи та криміналістики* : зб. наук. пр. 2011. Вип. 11. С. 24–31.
52. Зелинский А. Ф. Криминология : учеб. пособ. Харьков : Рубікон, 2000. 240 с.
53. Иншаков С. М. Криминология : учебник. М. : Юриспруденция, 2000. 432 с.
54. Иванов Ю. Ф., Джужа О. М. Криминология : навч. посіб. Київ : Паливода, 2006. 264 с.
55. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції

України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : затв. наказом МВС України від 07 липн. 2017 р. № 575. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#n14>

56. Інструкція про взаємодію правоохоронних та інших державних органів України у боротьбі із злочинністю : затв. спільним наказом МВС України, СБ України, Державним комітетом у справах охорони державного кордону України, Державним митним комітетом України, Національною гвардією України, Міністерством оборони України, Міністерством юстиції України від 10 серп. 1994 р. № 4348/138/151/11-2-2870/172/148-407/2-90-442. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0225-94>

57. Кваліфікація злочинів : навч. посіб. для вищ. навч. закл. / Г. Є. Болдарь [та ін.] ; за ред. д-ра юрид. наук, проф. О. О. Дудорова та канд. юрид. наук Є. О. Письменського ; Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Київ : Істина, 2010. 430 с.

58. Кириченко О. В. Кримінально-правові та кримінологічні аспекти протидії завідомо неправдивим повідомленням про загрозу громадської безпеці : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Запоріжжя, 2006. 234 с.

59. Кириченко О. В. Теоретичні підходи до визначення категорії «безпека». *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 368–375.

60. Когутич І. І. Окремі аспекти методології використання криміналістичних знань у судовому розгляді кримінальних знань. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2008. Вип. 20. С. 219–229.

61. Кодекс України про адміністративні правопорушення : прийнятий 7 груд. 1984 р. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. додаток до № 51. Ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

62. Козюбра Н. И. Понятие и структура методологии юридической науки. *Методологические проблемы юридической науки* : сб. науч. тр. / АН УССР ; Ин-т гос-ва и права. Київ, 1990. С. 5–19.

63. Кон И. С. Личность. *Философский энциклопедический словарь* / [гл. ред. : Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов]. М. : Сов. энциклопедия, 1983. С. 314.

64. Красницький І. В. Поняття, підстави та форми кримінальної відповідальності за кримінальним правом Франції та України: порівняльний аналіз : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2005. 220 с.

65. Красницький І. В., Щутяк Л. С. Відповідальність за замах на злочин за кримінальним правом України : монографія. Львів : ЛьвДУВС, 2015. 223 с.

66. Криминология : учебник / под ред. Б. В. Коробейникова, Н. Ф. Кузнецовой, Г. М. Миньковского. М. : Юрид. лит., 1988. 384 с.

67. Криминология : учеб. пособ. для студентов вузов, обучающихся по специальности «Юриспруденция» / [А. В. Симоненко и др.] ; под ред. С. М. Иншакова, А. В. Симоненко. [3-е изд., перераб. и доп.]. М. : ЮНИТИ-ДАНА ; Закон и право, 2010. 215 с.

68. Криминология : учебник / под ред. Н. Ф. Кузнецовой, В. В. Лунеева. М. : Волтерс Клувер, 2004. 640 с.

69. Криминология : учебник для ВУЗов / под ред. проф. В. Д. Малкова. [2-е изд., перераб. и доп.]. М. : Юстицинформ, 2006. 528 с.

70. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [Ю. В. Александров, В. І. Антипов, М. В. Володько та ін.] ; за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. [3-тє вид., переробл. та допов.]. Київ : Юридична думка, 2004. 352 с.

71. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник для студ. вищ. навч. закл. / [Ю. В. Баулін та ін.] ; за ред. проф. В. В. Сташиса, В. Я. Тація ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. [4-тє вид., перероб. і допов.]. Харків : Право, 2010. 456 с.

72. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / [Ю. В. Баулін та ін.] ; ред. В. В. Сташис, В. Я. Тацій. [3-тє вид., перероб. і допов.]. Київ : Юрінком Інтер, 2007. 622 с.

73. Кримінальний кодекс України : наук.-практ. комент. / [Ю. В. Баулін та ін.] ; заг. ред. В. В. Сташис, В. Я. Тацій ; Акад. прав. наук України ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Київ : Ін Юре, 2003. 1193 с.

74. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

75. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийнятий 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/print>

76. Кримінологія : підручник / за заг. ред. О. М. Джужи ; відп. ред. Я. Ю. Кондратьєв. Київ : Юрінком Інтер, 2002. 414 с.

77. Крушельницька О. В. Методологія і організація наукових досліджень : навч. посіб. Київ : Кондор, 2003. 192 с.

78. Кузнецова Н. Ф. Избранные труды. СПб. : Юридический центр-Пресс, 2003. 834 с.

79. Кузнецова Н. Ф. Проблемы криминологической детерминации : монография / под ред. В. Н. Кудрявцева. М. : Моск. ун-т, 1984. 208 с.

80. Кузнецова Н. Ф. Социальная обусловленность уголовного закона. *Правовые исследования*. Тбилиси, 1977. С. 36–45.

81. Кузьменко А. Проблеми відповідності стратегії та системи забезпечення безпеки України національним потребам. *Юридичний журнал*. 2006. № 10. С. 79–87.

82. Курс лекций по криминологии : учеб. пособ. / под ред. И. Н. Даньшина (Общая часть), В. В. Голины (Особенная часть). Харьков : Одиссей, 2007. 279 с.

83. Кустов А. М. Криминалистика и механизм преступления : цикл лекций. М. : МПСИ ; Воронеж : МОДЭК, 2002. 112 с.

84. Кустов М. В. Современный подход к понятию «механизм преступления». *КриминалистЪ*. 2010. № 1 (6). С. 72–77.
85. Куц В. Національна політика протидії злочинності: сутність та співвідношення з деякими спорідненими явищами. *Юридична Україна*. 2016. № 9–10. С. 44–50.
86. Куц В. Завдання Кримінального кодексу України та засоби їх виконання: від ілюзій до реалій. *Юридична Україна*. 2014. № 6. С. 97–102.
87. Лаврухин С. В. Понятие и виды поведения преступника. *Изв. вузов. Правоведение*. 1998. № 2. С. 176–178.
88. Литвак О. М. Державний вплив на злочинність: кримінологічно-правове дослідження. Київ : Юрінком Інтер, 2000. 280 с.
89. Личность преступника (уголовно-правовое и криминологическое исследование) / под ред. Б. С. Волкова. Казань : Казан. ун-т, 1972. 187 с.
90. Личность преступников и индивидуальное воздействие на них : сб. науч. тр. / Ю. М. Антонян (отв. ред.) и др. М. : ВНИИ МВД СССР, 1989. 136 с.
91. Лігоцький А. О. Проблеми філософії сучасної освіти : навч.-метод. посіб. Київ : Укр. акад. внутр. справ, 1995. 46 с.
92. Ліпкан В. А. Безпекознавство : навч. посіб. Київ : Європ. ун-т, 2003. 208 с.
93. Ліпкан В. А. Сучасний зміст інформаційних операцій проти України. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. Вип. 102 (1). С. 34–43.
94. Ліпкан В. А. Поняття системи забезпечення національної безпеки України. *Право і Безпека*. 2003. Т. 2, № 4. С. 57–60.
95. Ліпкан В., Діордіца І. Національна система кібербезпеки як складова частина системи забезпечення національної безпеки України. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 5. С. 174–180.
96. Літвінова О. В. Профілактика слідчим правопорушень при розслідуванні кримінальних справ. *Право і Безпека*. 2011. № 5 (42). С. 120–125.

97. Лога В. М. Розслідування завідомо неправдивого повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2012. 20 с.

98. Лога В. М. Способи завідомо неправдивого повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження типових об'єктів власності. *Юридична наука*. 2011. № 3. С. 178–184.

99. Ломов Б. Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии. М. : Наука, 1984. 444 с.

100. Лопатин В. Н. Информационная безопасность России. Человек. Общество. Государство / Санкт-Петербургский университет МВД России. СПб. : Университет, 2000. 424 с.

101. Лопушанський Ф. А., Туркевич І. К. Правопорушення та відповідальність. Київ : Наук. думка, 1982. 112 с.

102. Масленников К. И. Оперативно-розыскные и криминологические проблемы предупреждения насильственных действий сексуального характера : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. СПб., 1999. 202 с.

103. Медицький І. Б. Запобігання злочинності: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. Івано-Франківськ : Віктор Дяків, 2008. 220 с.

104. Медицький І. Б. Вплив соціальних факторів на злочинність в умовах становлення незалежної Української держави : монографія. Івано-Франківськ, 2007. 222 с.

105. Мельник М. І. Правоохоронні органи та правоохоронна діяльність : навч. посіб. Київ : Атіка, 2002. 576 с.

106. Методика кримінологічного аналізу злочинності в Україні / [О. М. Джужа, О. Г. Кулик, В. В. Василевич та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі. Київ : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2006. 192 с.

107. Митрофанов І. І. Актуальні проблеми регулювання відповідальності у кримінальному праві : монографія. Одеса : Фенікс, 2017. 450 с.

108. Митрофанов І. І. Теоретичні засади механізму реалізації кримінальної відповідальності : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2017. 38 с.

109. Мін немає. Стосовно замінування шкіл у Кривому Розі поліція відкрила кримінальне провадження. *РУДАНА* : [сайт]. URL: <https://rudana.com.ua/news/min-nemaye-stosovno-zaminuvannya-shkil-u-kryvomu-rozi-policiya-vidkryla-kryminalne>

110. «Мінування» у Львові не підтвердилося, у Києві – 5 «замінованих» церков і маркети. *Українська правда*. 2019. 21 квітня. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/04/21/7213086/>

111. Мінувальнику Володимирського собору оголосили підозру та помістили у спецзаклад. *Укрінформ – актуальні новини України та світу* : [сайт]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-kyiv/2692571-minuvalniku-volodimirskogo-soboru-ogolosili-pidozru-i-pomistili-u-speczaklad.html>

112. Мітрофанов І. І. Поняття кримінально-правових норм та їх види в механізмі реалізації кримінальної відповідальності. *Європейські перспективи*. 2016. Вип. 1. С. 68–75.

113. Мітрохин В. І. Концептуальні основи стратегії національної безпеки Росії. *Соціально-політичний журнал*. 1995. № 6. С. 22–40.

114. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / [Ю. В. Александров, П. П. Андрушко, В. І. Антипов, В. А. Клименко, П. С. Матишевський та ін.] ; відп. ред. С. С. Яценко. [4-те вид., перероб. та допов.]. Київ : А.С.К., 2005. 848 с.

115. Нове законодавство і роль громадськості в боротьбі з злочинністю : зб. ст. кафедри кримінального права / відп. ред. С. І. Тихенко, П. С. Матишевський ; Київський держ. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. Київ : Київ. ун-т, 1961. 127 с.

116. Новий тлумачний словник української мови : у 4 т. / [укл. Яременко В. В., Сліпушко О. М.]. Київ : Аконіт, 1998. Т. 1. А – Є. 910 с.

117. Образцов В. А., Насонов С. А., Рзаев Т. Ю. Криминалистическое наблюдение как метод собирания ориентирующей информации по уголовным делам. *Труды МГЮА*. М., 1997. Вып. 2. С. 234–243.
118. Овчинникова Г. В. Терроризм. СПб. : Санкт-Петербургский юрид. ин-т Генпрокуратуры РФ, 1998. 36 с.
119. Ожегов С. И. Словарь русского языка / под ред. Н. Ю. Шведовой. [19-е изд., испр.]. М. : Рус. яз., 1987. 763 с.
120. Ольховський Є. Б. Адміністративно-правові засоби забезпечення громадської безпеки : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2004. 17 с.
121. Панкратов В. В. Методология и методика криминологических исследований. М. : Юрид. лит., 1972. 136 с.
122. Панов М. І. Кримінальна відповідальність: поняття, принципи, підстава. *Право України*. 2012. № 8. С. 249–259.
123. Панов М. І. Важливий крок до розв'язання проблем правозастосовної практики. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 1. С. 337–340.
124. Панов М. І., Анісімов Г. М. Наука кримінального права і проблема її міждисциплінарних зв'язків. *Юридична наука*. 2015. № 1. С. 133–142.
125. Панов М., Тихий В. Безпека як фундаментальна категорія в методології правознавства (до постановки проблеми). *Вісник Академії правових наук України*. 2000. № 3 (22). С. 10–16.
126. Пионтковский А. А. Учение Гегеля о праве и государстве и его уголовно-правовая теория. М. : Госюридиздат, 1993. 468 с.
127. Пікуля Т. О. Правоохоронні органи України в механізмі держави : монографія. Тернопіль : Астон, 2005. 200 с.
128. Плужнік О. І. Практика призначення покарань за ст. 259 Кримінального кодексу України. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. № 4. С. 206–210.

129. Поліція затримала співробітника Богодухівського м'ясокомбінату, який з помсти повідомив про мінування. *Гордон. Новости* : [сайт]. URL: <https://gordonua.com/ukr/news/localnews/-politsija-zatrimala-spivrobotnika-bogoduhivskogo-mjasokobminata-z-pomsti-povidomiv-pro-minuvannja-pidprijemstva-957194.html>

130. Польські школи «мінують» від учора, коли почалися іспити. *Укрінформ – актуальні новини України та світу* : [сайт]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2695141-polski-skoli-minuut-vid-ucora-koli-pocalisa-ispiti.html>

131. Про національну безпеку України : Закон України від 21 черв. 2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>

132. Про організацію діяльності органів досудового слідства Міністерства внутрішніх справ України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 31 берез. 2008 р. № 160. Ліга Закон Юрист. Версія 8.2.3. Київ : Ліга Бізнес Інформ, 2011.

133. Про Рішення Ради національної безпеки та оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» : указ Президента України від 26 трав. 2015 р. № 287/2015. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>

134. Про схвалення Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року : розпорядж. Кабінету Міністрів України від 15 лист. 2017 р. № 1023-р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-2017-%D1%80>

135. Протидія корупційній злочинності в Україні : навч. посіб. / [Ю. І. Дмитрик та ін.] ; за заг. ред. І. В. Красницького. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2010. 307 с.

136. Рашидов Ш. М. Поведение личности в структуре механизма преступления: психолого-криминологический аспект. *Системные технологии*. 2013. № 6. С. 2–9.

137. Риб'янець С. А. Криміналістична характеристика особи неповнолітнього злочинця, що повідомляє про загрозу вибуху. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 3. С. 555–559.

138. Семиченко В. А. Методологічні труднощі наукових досліджень з проблем розвитку і саморозвитку особистості. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Сер. : Психологія і педагогіка. 2010. Вип. 16. С. 258–266.

139. Серебрянников В., Хлопьев А. Социальная безопасность России. М. : ИСПИ РАН, 1996. 352 с.

140. Скоморохов О. Н., Чиненов Е. В. Особенности криминалистической характеристики заведомо ложного сообщения об акте терроризма посредством сети Интернет. *Проблемы правоохранительной деятельности*. 2013. № 1. С. 61–66.

141. Словарь русского языка : в 4 т. / под ред. С. Г. Бархударова и др. М. : Гос. изд-во иностранных и национальных словарей, 1959. Т. 3. П – Р. 991 с.

142. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. Київ : УРЕ, 1977. 968 с.

143. Смоков С. М., Десятник А. А. Окремі питання запровадження профілактичної діяльності під час досудового розслідування. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. № 3. С. 173–177.

144. Соломоненко И. Г., Кибальник А. Г. Современное международное уголовное право: понятие, задачи и принципы / под науч. ред. А. В. Наумова. СПб. : Юридический центр Пресс, 2003. 252 с.

145. Стефанов Н. Теория и метод в общественных науках. М. : Прогресс, 1967. 271 с.

146. Стратегія розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року : схв. розпорядж. Кабінету Міністрів України від 15 лист. 2017 р. № 1023-р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-2017-%D1%80>

147. Тилле А. А., Швеков Г. В. Сравнительный метод в юридических дисциплинах. М. : Высш. шк., 1978. 199 с.

148. Тихий В. П. Злочини проти суспільної (загальної) безпеки : конспект лекцій. Харків : Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 1996. 68 с.

149. Тихий В. П. Безпека людини: поняття, правове забезпечення, значення, види. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 2. С. 31–46.

150. Тихий В. П. Проблеми кваліфікації злочинного порушення безпеки людини. *Вісник Академії адвокатури України*. 2010. № 1. С. 115–116.

151. Тихий В. Сучасні проблеми застосування і вдосконалення кримінально-правових норм про відповідальність за злочини проти громадської безпеки. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2008. № 3. С. 39–43.

152. У Вінниці «мінували» 8 торговельних центрів через електронну пошту. *Українські національні новини : інформаційне агентство* : [сайт]. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1799644-u-vinnitsi-minuvali-8-torgovelnikh-tsentriv-cherez-elektronnu-poshtu>

153. «У метрі бімба» : «мінування» харківського метро виявилось помстою комуністки. *Патріоти України* : [сайт]. URL: <http://patrioty.org.ua/society/u-metri-bimba-minuvannia-stantsii-kharkivskoho-metro-vyiavylosia-pomstoiu-komunistky-119546.html>

154. Филонов В. П. Состояние, причины преступности в Украине и ее предупреждение : монография. Донецк : Донеччина, 1999. 640 с.

155. Філонов В. П. Причини злочинності. Дніпропетровськ : Січ, 1996. 200 с.

156. Фріс П. Л. Політика у сфері боротьби зі злочинністю і права людини: монографія. Надвірна : Надвірнянська друкарня, 2009. 168 с.

157. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 . Київ, 2007. 557 с.

158. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації. Київ : Юрисконсульт, 2006. 1048 с.

159. Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень : навч. посіб. Київ : Слово, 2003. 240 с.

160. Через замінування лікарні у Луцьку евакуювали понад сімсот хворих. *ВолиньPost* : [сайт]. URL: <http://www.volynpost.com/news/111019-cherez-zaminuvannia-likarni-u-lucku-evakuyuvay-ponad-simsot-hvoryh>

161. Чорноус Ю. М. Методологічні засади криміналістичного забезпечення розслідування злочинів. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2017. № 1. С. 63–75.

162. Шадська У. Чи потрібна в Україні стратегія запобігання злочинності? *Відкритість правоохоронної системи. Асоціація УМДПІЛ* : [сайт]. URL: <http://police-access.info/2016/10/chy-potribna-v-ukrajini-stratehiya-zapobihannya-zlochynnosti/>

163. Шакур В. І. Суспільство і злочинність. Київ : Атіка, 2003. 784 с.

164. Шакур В. І. Кримінологічна характеристика урбанізаційного впливу на особистість злочинця : навч.-практ. посіб. Київ : Укр. акад. внутр. справ, 1996. 20 с.

165. Шакур В. І. Кримінологічний аспект урбанізації : навч.-практ. посіб. Київ : Укр. акад. внутр. справ, 1995. 23 с.

166. Шакур В. І. Міграція і злочинність : навч.-практ. посіб. Київ : Укр. акад. внутр. справ, 1996. 20 с.

167. Шамрай В., Олійник І. Поняття і суть взаємодії, її значення. *Прокуратура. Людина. Держава*. 2004. № 1 (31). С. 60–67.

168. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник. Київ : Знання, 2006. 307 с.

169. Шеремет О. С. Правова допомога населенню як частина загальносоціальних заходів запобігання злочинності органами місцевого самоврядування. *Право та державне управління*. 2016. № 2 (23). С. 102–105.

170. Шибіко В. Деякі новели чинного КПК України потребують подальшого осмислення й удосконалення. *Право України*. 2013. № 11. С. 104–109.

171. Шульженко Ф. П., Невмержицький Є. В. Юридична відповідальність за правопорушення в сфері економіки : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2003. 171 с.

172. Щур Б. В. Теоретичні основи формування та застосування криміналістичних методик : монографія. Харків : Харків юридичний, 2010. 320 с.

173. Юридический энциклопедический словарь / гл. ред. А. Я. Сухарев. М. : Сов. энциклопедия, 1984. 416 с.

174. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [редкол.: Шемшученко Ю. С. (відп. ред.) та ін.]. Київ : Укр. енцикл., 1998. Т. 1. А – Г. 672 с.

175. Яковлев А. М. Индивидуальная профилактика преступного поведения (социально-психологический аспект). Горький : Горьк. высш. шк. МВД СССР, 1977. 127 с.

176. Яновская С. А. Методологические проблемы науки. М. : Мысль, 1972. 280 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Результати анкетування працівників правоохоронних органів

		%	Прим.
1	Ваш вік		
	а) до 25 років	30	85
	б) 26-35	55	157
	в) 36-50	15	42
	г) 51 і більше	0	0
2	Освіта		
	а) повна вища юридична або інша (спеціаліст, магістр)	76	215
	б) базова вища юридична або інша (бакалавр)	18	51
	в) неповна вища юридична або інша (молодший спеціаліст)	6	18
	г) середня загальноосвітня	0	0
3	Стаж роботи в правоохоронних органах:		
	а) до 5 років	4	12
	б) до 10 років	72	204
	в) більше 10 років	24	68
4	Чи були у Вашій роботі випадки документування завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності?		
	а) так	69	196
	б) ні	31	88
5	Якщо так, чи можете Ви виділити суттєві особливості чи обставини, що сприяли вчиненню цього злочину?		
	Вживання алкоголю, недостатній контроль батьків за дітьми		
6	Як Ви вважаєте, які саме заходи найбільш дієві для швидкого, об'єктивного та повного розслідування завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності? (1 варіант відповіді, який, на Вашу думку, найважливіший)		
	а) застосування новітніх технологій та	49	138

	електронних банків даних для встановлення злочинця		
	б) детальний огляд та вивчення особливостей самого об'єкта, стосовно якого вчинений злочин, для встановлення причин його вчинення	39	111
	в) власний варіант відповіді: не вистачає часу, немає доказової бази, велике навантаження та ін.	12	35
7	Які основні причини, на Вашу думку, зумовлюють завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності? (1 варіант відповіді, який, на Вашу думку, найважливіший)		
	а) організаційно-господарські (недоліки системи обліку і звітності, недоліки нормативно-правового регулювання суспільних відносин та ін.)	23	65
	б) соціально-психологічні (недоліки правовиховної роботи з населенням, низький рівень забезпечення населення послугами соціально-психологічних служб тощо)	75	213
	в) інше (укажіть): військовий конфлікт, нервова напруга, роздратування та психологічний дискомфорт внаслідок несправедливості тощо	2	6
8	Які заходи, на Вашу думку, доцільно використовувати для підвищення результативності профілактичної діяльності у запобіганні завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності? (1 варіант відповіді, який, на Вашу думку, найважливіший)		
	а) заходи адміністративно-правового впливу	20	56
	б) заходи оперативно-розшукової профілактики	46	129
	в) підвищення авторитету співробітників правоохоронних органів	13	38
	г) формування певного внутрішнього переконання у населення	14	41
	д) страх перед покаранням	3	9
	є) вплив засобів масової інформації	4	11
	ж) інше (укажіть)	0	0
9	Чи впливає застосування вищевказаних заходів на зміну криміногенної ситуації?		
	а) так	87	247
	б) ні	13	37
10	Якщо застосування вищевказаних заходів не		

	впливає на зміну криміногенної ситуації, які, на Вашу думку, тому причини? (1 варіант відповіді, який, на Вашу думку, найважливіший)		
	а) формальний підхід	13	5
	б) фінансова незабезпеченість заходів	24	9
	в) соціально-економічний фактор	5	2
	г) деформація психології громадян	58	21
	д) інше (укажіть)		0
11	Як Ви вважаєте, які найбільш результативні профілактичні заходи для запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності:		
	а) індивідуального впливу (окрема превенція)	88	251
	б) масового впливу (загальна превенція)	12	33
12	Чи були особисто Ви за час служби в правоохоронних органах задіяні для проведення оперативно-профілактичних операцій, метою яких є виявлення та припинення будь-яких фактів, пов'язаних із завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності?		
	а) так	0	0
	б) ні	100	284
	якщо так, то в яких саме (укажіть):		-
13	Як Ви вважаєте, чи достатній Ваш рівень знань для ефективної запобіжної роботи щодо завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності?		
	а) так	94	267
	б) ні	6	17
14	Якщо рівень знань щодо запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності недостатній, то які причини тому:		
	а) вищий навчальний заклад недостатньо забезпечив належною системою знань	35	6
	б) відсутня належна навчально-методична література	41	7
	в) у літературі недостатньо висвітлюються ці питання	24	4

	г) відсутність достатнього досвіду	0	0
	д) інше (укажіть)	0	0
15	Як Ви оцінюєте діяльність підрозділів національної поліції у боротьбі з завідомо неправдивими повідомленнями про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності в Україні ?		
	а) позитивно	36	102
	б) в основному задовільно	8	25
	в) незадовільно	22	63
	г) Ви вагаєтесь відповісти	34	94
16	Чи достатньо, на Ваш погляд, у відомчих нормативних актах закріплені повноваження підрозділів національної поліції щодо здійснення функції запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності?		
	а) так	25	70
	б) ні	75	214
	в) власний варіант відповіді	0	0
17	Чи достатньо, на Вашу думку, у відомчих нормативних актах визначений порядок взаємодії підрозділів правоохоронних органів з метою підвищення ефективності запобіжної діяльності?		
	а) достатньо	12	35
	б) недостатньо	84	237
	в) взагалі не визначають	4	12
18	Чи взаємодієте Ви з громадськими організаціями при запобіганні завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності?		
	а) так	19	55
	б) ні	81	229
19	Якщо «так», то в чому саме полягає ця взаємодія?		
	а) обмін інформацією	70	198
	б) індивідуальна профілактична робота з населенням	30	86
	в) інше (вкажіть):	0	0

Додаток Б

Результати вивчення архівних матеріалів кримінальних проваджень

		%	Прим.
	Розділ 1. Відомості про злочин		
1	Стислий опис злочинного діяння (дій), кваліфікуючі ознаки (фабула)		
2	Обставини справи:		
	1) вид населеного пункту, де вчинений злочин:		
	а) місто обласного підпорядкування	76	112
	б) місто районного підпорядкування	22	32
	в) селище міського типу	2	4
	г) село	0	0
	д) інше	0	0
	2) на якій стадії був припинений злочин:		
	а) готування до злочину	0	0
	б) замах на злочин	0	0
	в) закінчений злочин	100	148
	3) чи застосовувалися злочинцем пристрої, схожі на вибухівку тощо?		
	а) так	0	0
	б) ні	100	148
	в) не встановлено	0	0
	4) стосовно якого саме об'єкту було здійснено неправдиве повідомлення?		
	а) місця великого скупчення людей (вокзали, аеропорти, метро тощо)	47	69
	б) об'єкти приватної господарської діяльності (магазини, офіси компаній та ін.)	18	51
	в) приватна власність (будинки, гараж, нежитлові споруди тощо)	35	28
	г) інше	0	0
	5) скільки осіб приймали участь у вчиненні злочину?		

	а) злочин вчинений одноособово	89	132
	б) злочин вчинений групою осіб, яка не має ознаки злочинної групи	11	16
	в) злочин вчинений злочинною групою	0	0
	г) інше	0	0
	б) яким чином було отримано завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності?		
	а) злочинець повідомив органи внутрішніх справ	59	87
	б) злочинець повідомив службу безпеки України	22	32
	в) злочинець повідомив інші правоохоронні органи	2	4
	г) злочинець повідомив органи влади, у т.ч. ті, стосовно яких вчинено злочин	13	19
	д) злочинець повідомив приватну особу	4	6
	е) повідомлення було отримано в інший спосіб	0	0
	7) мотив та ціль вчинення злочину (у т.ч. зі слів особи, що вчинила злочин)		
	Розділ 2. Відомості про особу винного		
1	Стать		
	а) чоловік		130
	б) жінка		18
2	Вік		
	а) до 25 років	25	37
	б) 26-35	37	55
	в) 36-50	21	31
	г) 51 і більше	17	25
3	Освіта		
	а) вища	14	21
	б) середня спеціальна	21	31
	в) загальноосвітня	47	70
	г) неповна загальноосвітня	18	26
4	Сімейний стан		
	а) одружений	35	51
	б) неодружений	51	76
	в) розлучений	14	21

5	Матеріальний достаток винного		
	а) середній	49	73
	б) вище середнього	10	14
	в) нижче середнього	41	61
6	Чи мала винна особа судимість?		
	а) так	25	37
	б) ні	75	111
	Якщо так, то за якими статтями КК 185, 309, 259		

7	Чи була винна особа офіційно працевлаштована?		
	а) так	23	34
	б) ні	49	73
	в) ні, але встановлено, що особа мала неофіційні джерела прибутку	0	0
	г) не встановлено	28	41
8	Розмір покарання за вчинений злочин		
	а) не пов'язане з позбавленням волі	76	112
	б) до 2 років	19	28
	в) 2-4 роки	5	8
	г) 4-6 років	0	0
	д) 6-8 років	0	0
	Розділ 3. Причини і умови вчинення злочину		
1	Причини і умови, що були виявлені в ході попереднього слідства, у тому числі суб'єктивні (з пояснень особи, що вчинила злочин)		
	Не виявлялися		
2	Причини і умови, що виявлені судом		
	Не виявлялися		
3	Чи винесені у справі подання і окремі ухвали; які заходи попередження вказані в них		
	а) так,	0	0

	б) ні	100	148

Додаток В

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності

01008, м. Київ-8, вул. М. Грушевського, 5, тел.: 255-35-06

№ 04-18/12-619

"30" березня 2018 р.

Завідувачу кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого
права Національної академії
внутрішніх справ
Левченку Ю.О.

пл. Солом'янська, 1,
м. Київ,
03035

Шановний Юрію Олександровичу!

Повідомляємо, що пропозиції, підготовлені Азаровою А.А. Комітетом отримані та доведені до відома народних депутатів України – членів Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності, які як суб'єкти права законодавчої ініціативи можуть врахувати зазначені пропозиції у законодавчій роботі.

З повагою

Перший заступник
Голови Комітету

М. Паламарчук

Додаток Д

**НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ
ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
В КИЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ**

вул. Володимирська, 15, м. Київ, 01601 тел. (044) 271-60-02, факс (044) 271-64-10
obl_kyiv@kv.npu.gov.ua, Ідентифікаційний код 40108616

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник начальника – начальник
кримінальної поліції
ГУНП в Київській області
полковник поліції
доктор юридичних наук

А.А. Небитов

12.2018

АКТ

.12.2018

м.Київ

№ _____

про впровадження результатів наукового
дослідження Азарової А.А. у практичну діяльність

Уклала комісія:

Голова: Горбач Р.С. – начальник управління карного розшуку ГУНП в Київській області, підполковник поліції.

Члени комісії: Негода В.В. – заступник начальника слідчого управління ГУНП в Київській області, полковник поліції;

Тимченко А.М. – т.в.о. начальника вибухотехнічного відділу ГУНП в Київській області, майор поліції;

Глінський О.М. – старший інспектор вибухотехнічного відділу ГУНП в Київській області, капітан поліції.

Комісія визнала, що особисто Азаровою А.А. отримано наступні наукові результати, які впроваджені у практичну діяльність ГУНП в Київській області, а саме:

проведено детальний аналіз кримінологічної характеристики завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів;

досліджено соціально-правову природу завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності;

розкрито зміст попереджувальних заходів щодо завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності;

зазначені кримінологічні ознаки осіб, які вчиняють завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів;

розкрито взаємодію різних підрозділів поліції під час реагування на завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів;

визначені детермінанти завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів.

Матеріали опубліковані у таких наукових роботах автора:

1. Азарова А.А. Юридична відповідальність за завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 2. С. 86-95.
2. Азарова А.А. Окремі кримінологічні аспекти завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення : тези доп. наук.-практ.конф. (Київ, 26 берез. 2015 року)* [ред. кол. В.В. Черней, О.М. Джужа, В.В. Василевич та ін.]. К. : Нац. акад. внутр. справ, 2015. 192 с. С. 26–30.
3. Азарова А. А. Спільні та відмінні риси тероризму та завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення та пошкодження об'єктів власності. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення : матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 25 берез. 2016 р.) : у 2 ч. / [ред. кол.: В. В. Черней, О. М. Джужа, В. В. Василевич та ін.]. Ч. 2.* Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. 279 с. С. 233–236.
4. Азарова А. А. Проблеми запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. *Науковий вісник публічного та приватного права : Збірник наукових праць. Випуск 6. – Т. 2. – К. : Науково-дослідний інститут публічного права, 2016. С. 140–145.*
5. Азарова А. А. Особливості особи злочинця, який завідомо неправдиво повідомляє про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення : матеріали міжвуз. наук.- практ. конф. (Київ, 24 берез. 2017 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. Ч. 2. 153 с. С. 3–6.*
6. Азарова А.А. Деякі аспекти кримінологічної характеристики завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. *Науковий вісник публічного та приватного права : Збірник наукових праць. Випуск 4. – Т. 2. – К. : Науково-дослідний інститут публічного права, 2017. С. 123–128.*
7. Азарова А. А. Гуманізація покарання за незаконні повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності: вітчизняний досвід. *Актуальні питання кримінально-виконавчого*

законодавства та практики : зб. матеріалів круглого столу (Київ, 29 березн. 2018 р.) / відп. ред. І.М. Микитась, М. І. Рудницьких. К. : Ін-т крим.-викон. служби, 2018. 145 с. С. 22–25.

8. Азарова Анна. Некоторые аспекты усовершенствования уголовной ответственности за заведомо ложное сообщение об угрозе взрыва. Журнал «*Legea și viața*» («Закон и жизнь»). 2018. №5/2 С. 3-6.

Акт складено у двох примірниках:

1-й примірник – до Національної академії внутрішніх справ;

2-й примірник – до справи канцелярії.

Голова комісії:

Члени комісії:

Р.С. Горбач

В.В. Негода

А.М.Тимченко

О.М. Глінський

Додаток Є

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
наступлений юрист України

С.Д. Гусарєв

____. ____ 2019 р.

АКТ

про впровадження результатів дисертації

Азарової Анни Андріївни

на тему: «Кримінологічна характеристика та запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності» на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право у освітній процес Національної академії внутрішніх справ

Комісія у складі: завідувача кафедри кримінального права, доктора юридичних наук, професора Савченка А.В. (голова комісії), т.в.о. завідувача кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права, кандидата юридичних наук, Микитчика А.В., ученого секретаря секретаріату Вченої ради, кандидата юридичних наук, професора Василевича В.В. склала цей акт про те, що результати дисертації Азарової А.А. на тему: «Кримінологічна характеристика та запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності» впроваджені у освітній процес академії.

На основі проведеного аналізу комісія дійшла висновку, що подані наукові праці Азарової А.А. містять науково обґрунтовані теоретичні положення і практичні рекомендації, запроваджені для використання в освітньому процесі Національної академії внутрішніх справ, зокрема під час

викладання і вивчення навчальних дисциплін «Кримінальне право. Загальна частина», «Кримінальне право. Особлива частина» «Кримінологія», «Профілактика злочинів», «Правова статистика», у рамках підвищення кваліфікації слідчих та працівників підрозділів згідно з затвердженими МВС навчальними програмами післядипломної освіти Національної академії внутрішніх справ, а також у процесі підготовки навчально-методичних і дидактичних матеріалів, які можуть бути рекомендовані до вивчення під час самостійної роботи курсантів, студентів та слухачів.

Голова комісії:

**доктор юридичних наук,
професор**

А.В. Савченко

Члени комісії:

кандидат юридичних наук,

А.В. Микитчик

**кандидат юридичних наук,
професор**

В.В. Василевич

Додаток Е

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

6. Азарова А. А. Юридична відповідальність за завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 2. С. 86–95.

7. Азарова А. А. Деякі аспекти кримінологічної характеристики завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Юридичні науки. 2016. Вип. 6–2. Т. 2. С. 112–117.

8. Азарова А. А. Проблеми запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. *Юридичний бюлетень*. 2017. № 5. Т. 3. С. 198–202.

9. Азарова Анна. Некоторые аспекты усовершенствования уголовной ответственности за заведомо ложное сообщение об угрозе взрыва. *Leges et vita (Закон и жизнь)*. 2018. №5/2. С. 3–6.

10. Азарова А. А. Кримінологічний аналіз основних показників завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 3. С. 175–178. URL: <http://www.lsej.org.ua/index.php/arkhiv-pomeriv?id=111>

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

11. Азарова А. А. Окремі кримінологічні аспекти завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми*

сьогодення та шляхи їх вирішення: тези доп. наук.-практ. конф. (Київ, 26 берез. 2015 року). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2015. С. 26–30.

12. Азарова А. А. Спільні та відмінні риси тероризму та завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення та пошкодження об'єктів власності. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення*: матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 25 берез. 2016 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2016. Ч. 2. С. 233–236.

13. Азарова А. А. Особливості особи злочинця, який завідомо неправдиво повідомляє про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення*: матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. (Київ, 24 берез. 2017 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. Ч. 2. С. 3–6.

14. Азарова А. А. Гуманізація покарання за незаконні повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності: вітчизняний досвід. *Актуальні питання кримінально-виконавчого законодавства та практики*: зб. матеріалів кругл. столу (Київ, 29 берез. 2018 р.). Київ: ІКВС, 2018. С. 22–25.

15. Азарова А. А. Детермінанти завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення*: матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. (Київ, 22 берез. 2019 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 249–252.